

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

DVACÁTÝ DEVÁTÝ ROČNÍK

2

Političnost a odbornost — dvojedílné stránky velení

Požadavek zdokonalovat velení je součástí mnohostranného a trvalého úsilí strany — zvýšit úroveň řízení všech oblastí života naší společnosti. Otázkám zdokonalování řídicích činností věnoval mimořádnou pozornost jak XXV. sjezd KSSS, tak i XV. sjezd KSČ. Pro naši armádu z toho vyplývá zejména potřeba přizpůsobovat styl řídicí práce velitelů, štábů a politických orgánů novým sociálně politickým a vojenskotechnickým podmínkám vývoje vojenství. Mimořádný význam v tomto úsilí má správné pochopení úlohy a významu političnosti a odbornosti ve velení v jejich jednotě.

Politický přístup je nedílnou součástí řešení složitých problémů budování naší rozvinuté socialistické společnosti, zejména řízení tohoto procesu. Stále platí Leninův požadavek, aby každý důležitý krok ve vývoji společnosti byl učiněn po důkladném uvážení jeho politických souvislostí a důsledků.

Na druhé straně V. I. Lenin proti různým nesprávným názorům, podceňujícím odbornost v řízení, velice energeticky prosazoval nezbytnost této stránky řízení. Např. již v roce 1920 v jednom vystoupení prohlásil: „Cožpak je možné něco řídit bez znalosti toho, jak řídit? To je k smíchu... Kdo chce řídit, musí znát věc a být výborným administrátorem.“ (Lenin, V. I.: Spisy, sv. 36, SNPL, Praha 1958, s. 504.) Z jeho odkazu jednoznačně vyplývá, že prosazoval stanovisko dialektického vyvážení politické a odborné stránky v řídicí činnosti.

Požadavek političnosti vyplývá především z nutnosti udržovat, rozvíjet a zdokonalovat danou strukturu sociálně ekonomických vztahů. V ní se totiž odráží působení zákonitostí, které determinují vývoj třídně politických vztahů ve společnosti. V ní se zrcadlí povaha společenského zřízení. Souvisí s řešením některých rozporů, vznikajících v průběhu budování armády, s upevňováním morálně politické jednoty a vyspělosti armády, s výchovou k uvědomělé vojenské kázi atd. Modifikace požadavku političnosti je v armádě ještě výraznější než v jiných oblastech společenského života. Je to dáno hlavně tím, že armáda je nástrojem k řešení nesmiřitelných antagonismů v té nejostřejší podobě.

Odbornou stránku velení představuje zejména usměrňování organizačně technické struktury výstavby socialistické armády, specializované vojenské přípravy vojsk v duchu zákonitostí a potřeb války a ozbrojeného boje, se zvláštním důrazem na mnohostranný rozvoj válečné techniky a výsledky některých, především přírodních a technických věd.

Velení v našem pojetí chápeme jako specifický způsob řízení v podmínkách armády, jako jednotu vojenskoodborného a sociálně politického usměrňování velitelskými orgány a služebními vojenskopolitickým působením politických orgánů. Systém a procesy velení nechápeme v úzkém vojenskoorganizačním smyslu, jako pouhé zpracování informací vojenskotechnického charakteru a strohé vydávání rozkazů. Ve-

lení považujeme především za proces řízení lidí, který je neoddelitelně spojen s celým komplexem sociálně politických, ekonomických, psychologických, pedagogických a jiných problémů.

Leninská zásada vyváženosti politické a odborné stránky ve velení je plně zakotvena v dokumentech naší strany. Usnesení předsednictva ÚV KSČ ke kádrové a personální práci z 6. 11. 1970 stanoví: „V kádrové práci vychází KSČ z třídních a politických kritérií a plného docenění odborných znalostí, schopností a morálních vlastností lidí.“

Přestože tyto požadavky na velení jsou

všeobecně uznávány, setkáváme se s nejasnostmi v samotném pojetí i aplikaci těchto stránek ve velení. I v tomto směru může nám být orientačním vodítkem zmíněné usnesení, které charakterizuje jak kritérium politické angažovanosti, tak politický přístup k vlastní práci, při hodnocení kádrů.

Pokud jde o kritérium politické angažovanosti, tzn. účasti na práci ve stranických a společenských organizacích, zpravidla nevznikají nejasnosti. Problematickými se občas stávají, a proto hlubší teoretické rozpracování vyžadují otázky politického přístupu k vlastní velitelské činnosti.

Respektovat zákonitosti výstavby socialismu

Orientačně rámcovým východiskem pro aplikaci vyváženosti politického a odborného přístupu, s důrazem na političnost ve velení, je především akceptování zákonitostí výstavby socialistické společnosti. Pro současnou etapu budování naší společnosti jsou tyto zákonitosti obsaženy ve sjezdových a jiných dokumentech naší strany. Z tohoto hlediska pak můžeme chápat uvažovaná kritéria i jako uplatňování stranické linie. Přitom kromě správného chápání zmíněných zákonitostí, vojenský funkcionář musí znát různé souvislosti své velitelské činnosti s celkovým trendem vývoje rozvinutého socialismu a zároveň respektovat leninské principy výstavby armády.

V našich nynějších podmínkách se např. uplatňují zákonitosti vedení pracujících dělnickou třídou a její stranou, plánovitého rozvoje národního hospodářství, svazku socialistických tříd a vrstev, socialistické přeměny v oblasti kultury, ideologie, způsobu života, a rozvoje internacionalismu. Oproti tomu např. zákonitost likvidace kapitalistického vlastnictví své poslání v podstatě již ukončila a zákonitost socialistické přeměny zemědělství prakticky končí.

Pokud jde o zákonitý požadavek internacionální spolupráce naší armády s ar-

mádami spřátelených zemí, je zvlášť důležité předvídat možnosti dynamického rozvoje jednotlivých směrů socialistického internacionalismu a vojenské spolupráce, citlivého řešení národnostních vztahů, způsobu socialistické integrace, vzájemné pomoci, atd.

Zabezpečení souladu politické a odborné stránky při analýze různých projevů zákonitostí výstavby rozvinuté socialistické společnosti, s důrazem na političnost velení, je nutné vždy vidět v daleko širších souvislostech než jsem naznačil. Také se nesmí zapomínat na to, že nastíněné zákonitosti i jejich projevy spolu souvisí. V reálném procesu řízení výstavby rozvinutého socialismu se tyto zákonitosti vzájemně pronikají, doplňují, umocňují a integrují. Přitom ale při negativních projevech jednotlivých zákonitostí může docházet i k vzájemnému zeslabování, resp. doplňování z hlediska jejich disfunkčního uplatňování. Nakonec je nutné dodat, že v určitých obdobích socialistické výstavby zpravidla vystupuje do popředí objektivní požadavek preferovat prosazování jedné z uvažovaných zákonitostí, přestože musíme chápat nezbytnost jejich působení v celku. Nicméně míra realizace jednotlivých zákonitostí v tom kterém období bude vždy závislá na konkrétních podmínkách budování rozvinutého socialismu.

Uplatňovat leninské principy výstavby socialistické armády

Pro dokonalé uplatňování jednoty političnosti a odbornosti, se zřetelem na politickou stránku velení, je nutné respektovat a uplatňovat základní leninské principy výstavby armády, které utvářejí naši armádu jako socialistickou. Zmíním se pouze o principech vedoucích úlohy strany, třídnosti a internacionalismu.

Hlavním principem výstavby socialistické armády je princip vedoucí úlohy komunistické strany. Uplatňování tohoto principu vyplývá ze zákonitostí výstavby socialismu. Důsledky oslabování tohoto principu v krizových letech máme ještě v živé paměti — destrukce ideových, politických a morálních hodnot socialismu,

otupení třídní bdělosti, projevy nacionalismu, narůstání protispoločenských zájmů a tím do značné míry ochromení funkcí armády.

Význam principu vedoucí úlohy ÚV KSČ je v tom, že strana jako vedoucí subjekt řízení socialistické společnosti vnáší do všech oblastí společenského života integrující pohled z hlediska zájmů naší i mezinárodní dělnické třídy. Uplatňováním svého řídicího vlivu uvádí do souladu zájmy různých sociálních složek společnosti, konečné cíle revolučního vývoje společnosti s konkrétními aktuálními problémy. Zkoumá potřeby a tendence vývoje celé společnosti a ovlivňuje vývoj cestou plánovitěho řízení, rozvíjením ideologické práce, kádrovou politikou a motivací občanů k přeměně plánů ve skutek. Ve vztahu k armádě zabezpečuje, aby její vývoj probíhal v souladu s objektivními tendencemi pohybu politických vztahů ve státě a v mezinárodním měřítku i s všestrannými možnostmi naší země. V této funkci je strana nezastupitelná a její politika udává obecná kritéria političnosti velení.

Princip vedoucí úlohy strany v další perspektivě neztrácí na významu, právě naopak. XV. sjezd KSČ ukázal, že růstem a složitostí úkolů se řídicí role strany zvyšuje. 11. zasedání ÚV KSČ znovu zdůraznilo, že posilování řídicího vlivu strany na pohyb společnosti bude jedním z hlavních úkolů řídicí práce ústředního výboru a jeho orgánů.

Růst významu vedoucí úlohy strany v armádě je podmíněn jednak funkcí vojenství v politice socialistických států v současné etapě světového vývoje, jednak charakterem přípravy na soudobou válku, který je utvářen revolucí ve vojenství.

Otázky války a míru jsou nejpalčivějším světovým problémem současnosti a úkol zabránit třetí světové válce je nejzávažnějším úkolem politiky socialistických států. Vojská síla socialistických zemí je

v tomto úsilí rozhodujícím faktorem. To je hlavní důvod, proč komunistická strana musí i nadále věnovat vojským otázkám mimořádnou pozornost.

Revoluce ve vojenství způsobuje nové, daleko bezprostřednější souvislosti mezi vojskovou sférou a ostatními oblastmi společenského života. Týká se to ekonomiky, vědy, činnosti státních orgánů a masových organizací, výchovy z hlediska politické a psychologické přípravy na válku apod. Celý proces stálého udržování země na vysoké úrovni vojenské připravenosti se stává složitějším a náročnějším na organizaci a sladění s ostatními potřebami společnosti.

Dalším principem výstavby socialistické armády je princip třídnosti. Funkce armády jako jednoho z rozhodujících politickomocenských nástrojů státu je výrazně třídně politická. Tím je dáno, že i struktura systému velení, styl práce velitelského sboru a politického aparátu i výběr kádrů do velitelských a politických funkcí — to vše je určováno politickými potřebami a zájmy dělnické třídy a socialistickým charakterem společenských vztahů.

Stejně důležitým principem je princip internacionalismu. Ve vojenské sféře institucionálně se projevuje zejména v podobě koalice Varšavské smlouvy. Soudobé vojenskotechnické podmínky požadavek koaličnosti obrany socialistických zemí značně zesilují. Objektivně se prosazuje požadavek přecházení k vyšším formám spolupráce a řízení vojsk socialistických zemí, což se promítá i do systémů velení armád jednotlivých zemí. Proces zdokonalování velení je tak v současné době nerozlučně spjat s procesem rozšiřování a prohlubování internacionálních hledisek v rámci koalice Varšavské smlouvy. Má své aspekty technické, organizační, jazykové i politickovychovné. Odstranění některých negativních důsledků v myšlení lidí a další prohlubování vědomí socialistického internacionalismu je předpokladem úspěchu celého tohoto procesu.

Doceňovat odbornou stránku velení

V žádné společenské organizaci nejsou kladeny tak vysoké požadavky na odbornou stránku řízení, jako v ozbrojených silách. Je to staletá tradice, která trvá již od samého zrodu armády. A bezesporu potrvá tak dlouho, dokud tyto budou vůbec existovat. Systém organizace a řízení v armádách vždy v minulosti byly a zůstávají stále významným zdrojem poučení pro zdokonalování řízení společenských organizací.

Odborná stránka organizátorské a řídicí práce velitelů a štábů v dějinách válek měla své významné místo. Avšak v soudobých podmínkách eventuálního vedení ozbrojeného zápasu její úloha se značně zvyšuje. Dotvrzuje se to tím, že dnes již velitelům a štábním pracovníkům nestačí mít potřebné operačně taktické znalosti, smysl pro organizovanost a plánovitost každodenní činnosti vojsk, cit pro odhadnutí možností vývoje boje atd., tj. vlast-

nosti, které bývají mnohdy spojovány se schopností intuitivního citu pro vojenské činnosti, který bývá někdy formulován jako „umění velel“. Soudobý ráz boje a operace s rychlými spády, vysokými tempy a manévrovostí vojsk, kdy se bojové situace mohou velmi často měnit, vyžaduje kromě těchto elementárních schopností a vlastností velitelů a příslušníků štábů zvládnout celý komplex zcela nových problémů velení. Soudobou operací ani boj již není možné řídit starými formami a metodami práce velitelů a štábů, a tím méně zastaralými prostředky.

Odborná stránka velení vyžaduje systematické pozvání a uplatňování soudobých bojových podmínek i velení a vytváření takových předpokladů, za nichž by se mohly tyto co nejučelněji uplatňovat. To především předpokládá rozpracování nejvhodnějších informačních vazeb uvnitř systému velení a řízení prvků a jejich okolí. Jde tedy hlavně o účelné uzpůsobení struktury systému a procesu velení, principy jejich výstavby a fungování, rozpracování funkčních vztahů a závislostí, jakož i metod zapojování jednotlivých prvků do celkového procesu velení. Jde také o velice složitou problematiku správného rozhodování, na kterém závisí nejenom stanovení hlavních cílů, ale i dílčích postupných úkolů, způsobů, forem a metod plnění, tedy kooperaci a koordinaci, optimálnost a efektivnost práce. Patří tam i vytváření prostoru pro plné uplatňování regulátorů;

velitelská pravomoc, práva a povinnosti příslušníků štábů, morální normy atd. S tím samozřejmě souvisí také omezování prostoru pro negativní vlivy na systém a proces velení.

Obsah velení postupně nabývá nové kvality, podložené poznatky úrovně věd a technického rozvoje. Vzhledem k tomu, že účastníci procesů i systémů velení jsou lidé, předpokládá odborná stránka velení i účelné uplatňování poznatků fyziologie, psychologie a sociologie. Tyto problémy, jako odbornou stránku velení, je možné řešit jen v těsné jednotě využití teoretické kybernetiky, kybernetické techniky, logických a matematických metod na straně jedné a společenských věd na straně druhé. Jen za tohoto předpokladu bude možné zajistit, aby po stránce odborné velení odpovídalo soudobým požadavkům.

Požadavky na odbornou stránku organizátorské a řídicí práce velitelů a štábů jsou závazné jak pro mírové, tak i pro polní podmínky. Mnohé z nich vystupují do popředí zejména v době míru. Je tomu tak zvláště u všestranného zvládnutí zákonitostí, forem, metod a technik velení. S tím je nutné se plně vyrovnat již v době míru a tak postupně vytvářet předpoklady pro zdokonalování systému a procesu velení. Dovednost velitelů a štábů správně organizovat a řídit činnost vojsk v míru musí být pro nás určitou zárukou, že tento rys bude uplatňován i při přípravě a vedení boje.

Domýšlet politické souvislosti velení

Velení nepředstavuje pouze jakýsi abstraktní konglomerát poznatků vojenské vědy a některých jiných vědních disciplín. Řízení bojové a politické přípravy i ozbrojeného střetnutí se uskutečňuje v určitých společenských vztazích a ve své podstatě bere na sebe i jejich charakter. Jestliže velení je svou funkcí povoláno stavět cíle přípravy i vedení ozbrojeného zápasu a vytvářet podmínky pro jejich nejvhodnější realizaci, pak samotné stanovení těchto cílů je také vždy výrazem zájmů dělnické třídy a tedy záležitostí třídně politickou.

Představitelé dělnické třídy, strany, socialistického státu nejen že stanoví cíle ozbrojeného střetnutí, nýbrž hodnotí strategické a operační možnosti, kterými disponují, a určují, jakým tempem a vypětím jednotlivé operace budou k tomu mobilizovány. Tímto způsobem také politické cíle pronikají celým systémem přípravy a vedení ozbrojeného zápasu, jejichž prostředkem realizace z hlediska funkčního je právě velení.

Protože velení uskutečňují lidé jako prostředek zachování či rozvíjení svého třídního postavení, projevují i v jeho obsahu požadavky té třídy, které bezprostředně slouží. To ve své podstatě platí obecně, pro naznačenou političnost velení pak obzvláště, i když v socialistické armádě tato stránka má své specifické rysy. Proto také podrobněji se jimi nebudeme zabývat a omezíme se pouze na podstatu této problematiky.

Velení v ozbrojeném zápase ani v mírovém výcviku nepředstavuje pouze odbornou stránku optimalizace a efektivnosti využití svazů, svazků a jiných součástí, prostředků a času ke splnění stanoveného vojenského cíle. Předně samy vojenské cíle nejsou vlastně záležitostmi vyoženě vojenskou, ale především záležitostmi politickou. Musí respektovat konkrétní společenský vztah společenských skupin, tříd, koalic států, jejich cíle a integritu úsilí, které jsou schopny k jejich dosažení vynaložit. Stále platí, že válka je nejostřej-

ším vyhocením úsilí o dosažení politických cílů. Za druhé i účast lidí ve vojenských procesech, a vůbec služba v armádě je politickou záležitostí, je výrazem politické spoluodpovědnosti či povinnosti oběť obětovat část či celý svůj život branným zájmům socialistického státu. Z toho pak můžeme vyvodit, že i vztah řídicích a řízených v armádě má především vyhraněný politický charakter. Tyto obecné předpoklady mají v armádách různého společenského zřízení zcela konkrétní modifikaci.

Z toho vyplývá, že se velení nebudem moci realizovat jen jako vojenskoodborná záležitost. Ani přes to, že ve válce vyhraněně vystupují zákonitosti ozbrojeného boje určující podstatné tendence jeho velení. Velení v armádě, jako politická instituce s „de facto“ politickým posláním a úkoly, se musí realizovat současně jako záležitost politická. Nerespektovat tuto skutečnost znamená nebrat v úvahu ani vojenskovední závěry o budoucí válce, ani vojenskodoktrinální závěry koalice států Varšavské smlouvy. Tedy do značné míry negovat i odbornou stránku velení.

Odborná a politická stránka velení vyjadřují rozporné stránky řízeného procesu. Rozpornost je vyjádřena samotnou konfliktností vojenské činnosti jako činnosti politické, která však probíhá podle speciálně vojenských zákonitostí ozbrojeného boje a principů přípravy k němu. Dvě stránky rozporu vystupují jako nositelé vztahů předpokladů a skutečnosti, potřeby a možnosti, zájmu a smyslu atp. Jsou tedy k sobě ve vztahu korigujících se činitelů a jako takoví jsou zárukou cflivosti, ale i reálnosti řešení a organizování vojenských procesů. Tak jsou zároveň dvěma stránkami vyjadřujícími jednotu velení.

V posledních letech, v souvislosti se zaváděním výsledků vědy a techniky ve vojenství, se vyskytly hlasy požadující posílení místa odbornosti před politickou stránkou velení. Tyto hlasy mají své opodstatnění potud, pokud usilují o prosazení větší exaktnosti do řídicích činností a všeobecně sledují prohloubení vědeckosti ve velení. Jde o všeobecnou tendenci, kterou je nutné všestranně podporovat. Je jim třeba dát za pravdu i pokud odmítají formální a frázevitě tzv. „politické zajišťování“, které nemá s vlastní političností velení téměř nic společného. Není možné však s nimi souhlasit, pokud staví odbor-

nost proti političnosti, nebo touto cestou dochází vlastně k popření charakteru vojenské činnosti. A není možné s nimi ani souhlasit, pokud volají po jakési umělé rovnováze mezi politickou a odbornou stránkou velení.

Podlehnout tomuto požadavku by znamenalo podlehnout eklekticismu, formálně zdůrazňujícímu, že ta i ona stránka je důležitá.

Život vojsk, zákonitosti ozbrojeného boje poznávané vojenskou vědou, jakož i zásady výstavby a přípravy našich ozbrojených sil formulované vojenskou doktrínou nás neustále usměrňují chápat politickou stránku velení jako rozhodující. Takovou, která určuje obsah vojenských řízených procesů, klade cíle před vojenský organismus a stanoví základní principy vytváření vojenských vztahů a norem vojenského života. V tomto smyslu pak vystupuje odborná stránka velení jako funkční realizace politického obsahu.

Uvedený vztah politické a odborné stránky velení nemá v žádném případě na zřeteli schématické vyjádření: nejdříve političnost, pak odbornost. Ale ve smyslu dříve řečených myšlenek o korigující úloze obou stránek sleduje, aby každé rozhodnutí velitelů, odborně zpracované na nejvyšší úrovni bylo především hodnoceno z politických hledisek a jimi také korigováno, neboť jeho prvotním smyslem jsou politické záměry, cíle a úkoly komunistické strany a socialistického státu. Každé rozhodnutí velitelů, jako představitelů socialistického státu v armádě, je nutné hodnotit jako politický dokument, který musí být vždy v souladu s celkovou vojenskou politikou.

A podobně i celé jednání jednotlivých stupňů velení je nezbytné hodnotit jako jednání reprezentantů státu a nositelů socialistických morálně politických vlastností. V těchto souvislostech se pak odborná stránka velení, jako nástroj fungování celého řízeného procesu ozbrojených sil, stává sama vrcholně politickou, neboť vytváří maximální předpoklady reálnosti, objektivnosti, efektivnosti a optimality veškerého vojenského jednání.

Jednota obou stránek velení pak v tomto novém modelu dostává i zcela nový charakter, který si vyžadává v rozpracování moderního systému velení i pozornost vzhledem k funkčně strukturálnímu uspořádání vztahů velitelů, stranickopolitických orgánů a štábů.

Meze války při řešení sociálních antagonismů

Před více než půlstoletím Lenin napsal: „... Celý vývoj směřuje k odstranění násilného panství jedné části společnosti nad druhou... násilí vůči lidem není naším ideálem.“ [Lenin, V. I.: O křikavce marxismu a o „imperialistickém ekonomismu“, Spisy, sv. 23, Praha 1957, s. 70.] Od té doby se změnila politická tvář světa k nepoznání.

Jestliže zrod třídní společnosti učinil z války na celá tisíciletí nástroj politiky vládnoucích, a za určitých okolností i porobených tříd, potom soumrak posledního společenského vykořisťovatelského systému předznamenává i zánik války. Vděčí za svůj vznik, existenci a trvání sociálnímu antagonismu ve společenských vztazích.

Nový poměr sil mezi protikladnými společenskými systémy pronikavě zasáhl i do sféry řešení sociálních antagonismů.

Válka, která vystupuje po tisíciletí jako arbitr mezitřídních a mezistátních sporů, začíná prožívat krizi. Je podmíněna postupujícím rozkladem sociálně ekonomických poměrů, s nimiž je svou existencí spjata.

Významným činitelem, který limituje výrazně úlohu války ve vnitrostátních i v mezinárodních vztazích, se stal socialistický společenský systém.

„Všechny naše obrovské potence — ekonomické, politické i vojenské, naše odhodlání i naše zkušenosti slouží socialis-

mu a svobodě národů, používáme jich k tomu, abychom zabránili rozpoutání nové světové války.“ (Brežněv, L. I.: Projevy a stati 1970 — 1972, Praha 1973, s. 39.)

Státně organizovaná dělnická třída zemí světového socialistického společenství, která disponuje přinejmenším rovnocennou institucionální a materiálně technickou základnou války, stále více zužuje možnosti buržoazie libovolně nakládat tímto autoritativním prostředkem imperialistické politiky.

Socialistické státy celou řadu let usilovaly a usilují o to, aby „upuštění od použití síly a od hrozby jejího použití při řešení sporných otázek se stalo zákonem mezinárodního života.“ [XXIV. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu, Praha 1971, s. 26.]

Tento princip se podařilo prosadit i do „Závěrečného aktu“, který podepsali představitelé desítek kapitalistických a socialistických států.

Přes nesporné omezení možností používání války imperialistickou buržoazií proti socialistickým zemím, proti národně osvobozenkému hnutí, při řešení vnitřních rozporů kapitalismu a dokonce i při řešení meziimperialistických rozporů, dochází dnes a denně v různých částech světa k novým a novým aktům sociálního násilí rozličného politického charakteru. Plní

protikladné sociální funkce, které se vyznačují nestejným rozmachem, různým stupněm eskalace násilné aktivity atp.

Zužování možností přímého použití války a snižování četnosti reálných násilných aktů je však dnes provázeno nebývalým růstem používání sociálního násilí jako hrozby — jinými slovy jde o používání sociálního násilí v jeho potenciální formě projevu.

Ve vojenskopolitických kruzích se velmi často diskutuje o vzájemném vztahu mezi válkou v její nejrozvinutější podobě — jako prostředku ve vztahu ke sledovanému politickému cíli, jinými slovy o vztahu mezi použitou silou a cílem.

Nejde v zásadě o nový problém v politické a vojenské teorii. Nové jsou především podmínky, které vyžadují jeho přezkoumání a nové řešení. Na první pohled by se mohlo zdát, že nutnost přezkoumání tohoto vztahu se datuje od vzniku prostředků hromadného ničení.

Dokud však existoval monopol Spojených států nad těmito prostředky, nestál před politikou imperialistických států požadavek politického přezkoumání účelnosti použití termonukleárních prostředků války nikterak kategoricky.

Situace se začíná radikálně měnit v době, kdy imperialismus, v případě že sáhne k tomuto krajnímu prostředku, hrozí přinejménším stejné odvetné akce.

Teprve v podmínkách, kdy se objevuje riziko, že rozpoutání války přinese imperialismu sebezáhuby, začínají střídavěji uvažující politikové i vojenští strategové imperialistických států přezkoumávat své dosavadní vojenskostrategické koncepce.

Vznik a zavedení prostředků hromadného ničení do výzbroje armád vyspělých států a jejich eventuální použití při prosazování imperialistických politických cílů nese sebou krajní rizika pro subjekty termonukleární války.

„V souvislosti s tím státy, zastoupené na zasedání politického poradního výboru, považují za nejdůležitější úkol mezinárodní politiky v současných podmínkách zajištění co nejrychlejšího rozhodného přelomu v jednání o zastavení horečného zbrojení a odzbrojení. Vyžadují to základní zájmy národů, všeho lidstva a civilizace.“ (Deklarace členských států Varšavské smlouvy ze zasedání politického poradního výboru členských států VS v Moskvě, Rudé právo, 24. 11. 1978.)

V posledních letech totiž došlo k mimořádně intenzivnímu rozvoji neúčinnějších prostředků jaderného napadení jak po stránce kvality, tak i kvantity. Obě strany dosáhly tzv. „overkill capacity“, která změnila možnost termonukleárního

zničení v jistotu. To má pochopitelně své důsledky, které se dotýkají přímo nejvyšší části spektra násilí. Nejzávažnější prostředky násilí se stávají politicky a vojensky stále méně použitelnými a jejich odstrašující funkce zůstává věrohodnou jen pro mezní situace.

S tímto faktem jsou nuceni se teoreticky i prakticky vyrovnat jak političtí představitelé, tak i vojenští strategové.

Buržoazní vojenští strategové hledají nové cesty, jak se na jedné straně „pokud možno“ vyhnout jaderné válce, ale přitom zachovat ozbrojenému násilí dosa-
vadní charakter účinného prostředku imperialistické politiky. Proto předkládají buržoazní společenosti teorii „omezených válek“ a teorie „eskalace sociálního násilí“, „zastřašování“, „odstrašování“ atd.

To ale neznamená, že se imperialisté zřekli svých politických cílů a války jako prostředku k jejich dosažení. Protože ale možné důsledky jaderné války jsou pro ně samotné nepřijatelné a příliš riskantní, jeví se jim varianta globální jaderné války jako velmi pochybný prostředek politiky a stává se i pro ně méně žádoucí.

Před militaristickými kruhy vyvstává s veškerou naléhavostí problém, jak uchovat instituci války jako jednoho z prostředků imperialistické politiky v podmínkách, kdy relativní rovnováha sil, která se opírá mj. o soudobou vědeckotechnickou základnu války, ohrožuje v případě jejího využití imperialistický systém.

Odpovědí na tuto kvalitativně novou situaci je vznik buržoazních teorií „omezených válek“, které sledují rehabilitaci a znovunavrácení politického smyslu válce v podmínkách, kdy se neomezená termonukleární válka vzhledem k rizikům jejího použití stává problematickým prostředkem imperialistické politiky.

Problém omezeného či neomezeného použití vojenské síly v politické a vojenské teorii i praxi není zcela nový.

V každém ozbrojeném zápasu šlo vždy jeho aktérům o dosažení stanoveného cíle s minimálním vynaložením sil a prostředků. „Míra“ válečného úsilí vycházela z „ekonomie sil“ a hodnota vynaložených prostředků neměla přesáhnout hodnotu cílů sledovaných válkou.

Tendenci k „uměřenému“ použití síly podmiňují dnes kromě úvah o ekonomii sil další faktory a můžeme říci, že mnohem závažnější. „Tlak k omezení násilí... vyvolává především obava z všudypřítomné tendence k absolutní válce, obava z eskalačního skoku od kontrolovaného střetnutí k ničím neomezené termonukleární válce.“ (Brož, M. a kol.: Omezené války, Praha 1971, s. 15.)

V celé dosavadní historii válek byli uživatelé služeb sociálního násilí prakticky nuceni v různé míře zvažovat míru, stupeň, rozsah, intenzitu sociálního násilí, zkoumat jeho meze, s přihlédnutím nejen k účelnosti a racionálnosti, ale i k rizikům, jimž je politika v případě použití tohoto krajního prostředku vystavena.

V dosavadních dějinách třídních společností můžeme sledovat tendenci k eskalaci použití síly z hlediska sledovaných politických cílů, nasazení bojové techniky i teritoriálního rozmachu. Eskalační křivka byla potom v nejednom ohledu limitována materiálními a lidskými zdroji, úrovní ekonomické vyspělosti, vědeckotechnickými možnostmi a vojenským potenciálem, jímž válčící strany disponovaly, v neposlední míře i morálně politickými možnostmi armády a lidových mas.

Vesměs šlo o omezení podmíněná sice proměnlivými, nicméně relativně stabilními historickými podmínkami, danými dosaženým stupněm společenského vývoje.

Proto můžeme souhlasit s tím, že drtivá většina válek minulosti proběhla jako omezené střetnutí. Všeobecná válka byla spíše výjimečným jevem, jehož vznik předpokládal shodu nejrůznějších okolností. Přitom základna všeobecné války byla značně užší a jen postupně se rozšiřovala ve smyslu politickém, technickém i prostorovém. Začátkem 20. století se válka přiblížila své absolutní podobě víc než tomu bylo dříve, to z hlediska všech námi vymezených kritérií: rozhodností politických cílů a tomu odpovídající mírou úsilí stran, svou vojenskotechnickou úrovní a nakonec i prostorovým rozmachem.

Dnes se tak stáváme svědkem jednoho z dalších paradoxů. Spočívá v tom, že zatímco v minulosti omezujícím činitelem války byly limitující faktory determinované historicky omezenými možnostmi tehdejších společností, dnes naopak značný přebytek destruktivních prostředků vyvolává tendenci k deeskalaci a omezování použití síly.

Jinými slovy, omezení války z nedostatků prostředků se zvrací v omezení války z naprostého dostatku ničivých prostředků.

K tomuto stavu však nepřispěla sama existence zbraní hromadného ničení, ale především zánik monopolu nad nimi, jejich víceméně rovnoměrné kvalitativní a kvantitativní rozdělení mezi hlavní společenské systémy současnosti — světový socialismus a světový kapitalismus.

To ostatně přiznává i buržoazní vojenský odborník, nad jiné povoláný Andre Beaufre: „Zahájit akci za situace, kdy s určitostí vím, že vyvolávám odvetu, při níž

sám zahynu, není ničím jiným, než špatně maskovaným vykonáním rozsudku sama nad sebou formou harakiri!... Jedině tehdy, kdyby se... podařilo získat nějaký značný předstih, mohl by mít... hromadný jaderný útok nějaký smysl. Jakmile však strategické úderné síly mají postačující možnosti přežít úder druhé strany, je tato alternativa vyloučena. Za těchto podmínek je nejpravděpodobnější, že protivník zahájí nepřátelství akcí víceméně omezeného rozsahu.“ (Beaufre, A.: Úvod do strategie, Praha 1967, s. 102.)

Oboustranné, vzájemně vyrovnané vlastnictví těchto nástrojů války, vede ke značnému stupni devalvace těchto nesmírně ničivých a nákladných prostředků.

Tím vzniká paradoxní situace v tom, že poprvé v dějinách jsou konstruovány a zdokonalovány prostředky vedení války, do značné míry předurčené k tomu, aby nebyly použity reálně, ale spíše potenciálně jako prostředek hrozby, zastrašení.

Samotný fakt, že s teorií „omezených válek“ přichází ne jakýkoli stát či velmoc druhého řádu, ale jedenná mocnost imperialistického světa, svědčí více než názorně, nakolik se změnil poměr sil ve světě v neprospekch světového imperialismu.

Devalvace termonukleárních zbraní jako prostředku imperialistické politiky je provázena narůstáním politické hodnoty omezených forem války.

Složitou otázkou však zůstává problém, jak udržet válku pod prahem soudobých vědeckotechnických možností, jak zabránit jejímu vystupňování po krajní mez.

V praxi bude zřejmě velmi obtížné přimět kteroukoli válčící stranu, aby se smířila s nepříznivě se pro ni vyvíjejícím průběhem sociálního konfliktu, když zdaleka nevyčerpal všechny možnosti v kladení ozbrojeného odporu, které skýtají naději na zvrácení nepříznivého vývoje ozbrojeného zápasu.

Bylo-li až dosud v poválečných ozbrojených konfliktech používáno „konvenčních“ prostředků násilí, nemůžeme z toho činit jednoznačný závěr, že v každé další ozbrojené konfrontaci tomu tak bude i nadále.

Nesmíme zapomínat, že ve válkách posledního třicetiletí zdaleka nešlo o řešení životních, zásadních, existenčních politických otázek dvou protikladných společenských soustav.

Jistě nezanedbatelnou podmínkou toho, že tyto války nepřerostly ve všeobecný totální konflikt byly takové faktory, že se výběr cílů vojenského napadení vyhýbal životně důležitým, strategicky významným objektům. Nesporně jako eskalaci násilí brzdící činitel působilo vedení těchto

střetnutí na teritoriu pro „světovou politiku“ svým významem periferním.

Můžeme se oprávněně domnívat, že: „U omezené války v Evropě je vysoký stupeň pravděpodobnosti, že rychle přeroste ve všeobecnou jadernou válku. Způsobuje to strategické postavení Evropy ve světové politice i zájem světových velmocí o udržení svých pozic v tomto prostoru. Konfrontace sil socialismu a kapitalismu v Evropě by se již na nižších stupních spektra násilí dotýkala strategických zájmů velmocí a vedla k jejich přímému střetu.“ (Brož, M. a kol.: Omezené války, Praha 1971, s. 25.)

Omezené války však nepovažují militaristé samy o sobě za svébytné a postačující ke splnění předurčených sociálních funkcí.

Naopak zdůrazňují nutnost jejich „podpory“ hrozbou použití jaderných sil. Úspěšného vedení války konvenčními prostředky je prý možné dosáhnout jedině pod deštěm jaderných sil.

Ač je to paradoxní, od strategických prostředků hromadného ničení se očekává garantování, že jejich vlastníci omezí své akty válečné konfrontace jak z hlediska sledovaných politických cílů a nasazené vojenské techniky, tak i teritoriálního rozsahu. Že jde o garance velmi pochybné politické a vojenské hodnoty, krajně nespolehlivé, o tom není třeba snášet důkazy.

Zatím nikdy v historii dobyvačných válek nejnicivější prostředky nepřeměnily války v nástroj „rozumného“ prosazování politických cílů. Spíše naopak, sloužily k politicky i vojensky neodůvodněnému bezhlavému ničení a zkáze v tzv. totálních válkách.

Ukazuje se, v soudobých podmínkách je každý omezený ozbrojený konflikt provázen potenciální hrozbou použití zbraní hromadného ničení, zvláště tehdy, jsou-li v něm přímo nebo nepřímo vtaženy jaderné mocnosti.

Začlenění omezených válek do oficiálních vojenskostrategických koncepcí imperialistických zemí a koalic svědčí o zámezech imperialismu používat ozbrojeného násilí v takovém rozsahu a v takových formách, které imperialisté považují v současných podmínkách za možné a únosné, tj. ozbrojené konflikty omezeného charakteru.

Jak ukazuje poválečný vývoj, počet ozbrojených konfliktů tohoto druhu podstatně vzrůstá.

Na první pohled „omezitelné“, „umírněné“, „odstupňované“ předpokládané používání války imperialisty nikterak nepřetavuje nějakou kvalitativní změnu v cel-

kové vojenskostrategické strategii světového imperialismu proti socialistické světové soustavě.

Obezřetnější hodnocení úlohy války, zejména ve vnějších vztazích, však zdaleka není provázeno adekvátními změnami v imperialistických vojenskostrategických koncepcích. Ty i nadále počítají s eventualitou použití totálního ozbrojeného násilí vedle různých projektů jeho omezených forem.

Rovněž tak nikterak neznamená, že se militaristé omezují jen na část rozsahu spektra násilí, z něhož jsou nejnicivější prostředky násilí eliminovány.

Dokonce i pouhá hrozba použití nejnicivějších prostředků, čímž plní i nepoužití nástroje sociálního násilí řadu sociálních funkcí, není tak nevinou záležitostí, jak by se na první pohled mohlo zdát. Tímto psychologickým nátlakem a vydíráním totiž sledují imperialisté podrobení si vůle protivníka své vlastní vůli, o což ostatně šlo prakticky v každém reálném ozbrojeném zápasu.

Jakou vojenskostrategickou hodnotu přisuzují země socialistického společenství imperialistické „strategii zastrašování“, o tom svědčí slova L. I. Brežněva: „V této souvislosti chci znovu zdůraznit, že v naší době se mohou jen krátkozrací politikové konejšit, že by snad bylo možné zastrašit Sovětský svaz nějakou demonstrací síly. Nechtě ve Washingtonu nepochybují o naší pevnosti, nechtě vědí, že SSSR bude i nadále rázně čelit piklům agresivních kruhů a všestranně podporovat napadené národy.“ (Brežněv, L. I.: Projevy a stati 1970 — 1972, Praha 1973, s. 38.)

O tom, že představitelé socialistických zemí nepřecházejí mlčením, ale věnují značnou pozornost realitě omezených válečných konfliktů, které imperialistické státy po druhé světové válce rozpoutaly, najdeme nejednu pasáž v literatuře. A. A. Grečko o tom píše: „Důsledkem prohlubování všeobecné krize kapitalismu a zostřování jeho rozporů je to, že sílí agresivita a dobrodružné choutky imperialismu, který se pokouší najít východisko ve válkách a ozbrojených konfliktech. Jenom po druhé světové válce rozpoutal imperialismus přes třicet takzvaných malých válek a ozbrojených konfliktů v mnoha oblastech planety.“ (Grečko, A. A.: Na stráži míru a výstavby socialismu, Praha 1971, s. 10.)

Obdobně L. I. Brežněv ve svém projevu na světovém kongresu mírových sil v Moskvě 26. října 1973 říká: „Nemáme právo zapomínat, že v různých oblastech naší planety dosud propukají války, hybou lidé, jsou ničena města, závody a ves-

nice, ničí se kulturní hodnoty. Jsou to války, které politické obvykle označují za lokální, to znamená války omezené na poměrně úzký rámec jisté zeměpisné oblasti. Zkušenosti ukazují, že vznikají tam a tehdy, jakmile se síly imperialismu a reakce pokoušejí násilím potlačit osvobozené hnutí národů a zabránit svobodnému a nezávislému rozvoji států, které si zvolily pokrokovou cestu vnitřního rozvoje a protimperialistickou linii v zahraniční politice.

V jiném projevu, u příležitosti 50. výročí sovětské Arménie L. I. Brežněv uvádí: „Nejlepším prostředkem, jak zchladit příliš horkokrevné, dobrodružné hlavy v imperialistickém táboře, jak zabránit rozpoutání nových „lokálních“ válek a jejich přerůstání v hrozbu války pro celé lidstvo, jsou společné akce svobodomyšlených, protimperialistických sil proti agresii.“ (Brežněv, L. I.: Projevy a stati 1970 až 1972, Praha 1973, s. 140.)

Nebezpečnost buržoazních vojenskopolitických strategických koncepcí omezených válek spočívá především v kalkulaci států, že je možné vést omezené války proti jednotlivým socialistickým zemím, např. v Evropě, aniž to musí vést neodvratně ke všeobecné jaderné válce mezi protikladnými vojenskopolitickými koalicemi.

Kromě toho si uvedené strategické koncepce kladou za cíl zbavit národy strachu před globální jadernou válkou a prezentovat jim omezenou válku jako „méně strašnou“. To je ale při dnešní kvalitě a možnostech i „jen konvenčních zbraní“ velmi iluzorní „útěcha“. Vždyť každá omezená válka, která se dotýká zájmů vedoucích velmocí, v sobě skrývá veliké nebezpečí, že se rozroste ve válku jadernou.

Omezená válka není jednostranným, jednoměrným působícím procesem, ale přímým konfliktním vzájemného působení antagonistických společenských sil.

Jeho aktéry nejsou zdaleka jen imperialistické síly, ale i společenské protikladné síly, ať již jde o socialistické národy, národy rozvojových zemí, dělnické hnutí atd.

Zavlečení revolučních a pokrokových společenských sil do omezených ozbrojených střetnutí vede k tomu, že se jejich prostřednictvím realizují nebo mohou realizovat i sociální funkce a účely protikladné těm, které sledují imperialistické kruhy.

V důsledku toho se omezené války objektivně stávají rovněž součástí a nástrojem různých sociálních revolucí, ať již demokratického, popřípadě i socialistického typu.

V rozporu se zájmy imperialistických sil plní tak omezené války sociální funkce, které imperialisté neočekávali, nepředpokládali, s nimiž nepočítali a které jsou nakonec pro ně nevídané.

V závislosti na sociálních funkcích a cílech, které omezené války plní ve službách protikladných společenských sil, zaujímá k nim marxisticko-leninská teorie a mezinárodní komunistické hnutí i adekvátní postoje.

Vycházíme-li celkově z principu řešit sporné zahraničně politické otázky pokud možno s vyloučením použití síly, přesto, jak ukazuje dosavadní poválečný vývoj, jsou omezené ozbrojené násilné konfrontace více než častým společenským jevem.

Z toho důvodu je nutné na jedné straně energicky čelit imperialistickým rozpoutávaným omezeným násilným konfliktům, a pokud k nim přece jenom dojde, poskytovat potřebnou politickou, morální, materiální, popřípadě i vojenskou pomoc progresivním společenským silám, národům či státům.

Tato pomoc je motivována jednak potřebou zabezpečení nedotknutelnosti socialistického společenství a jeho nerušeného rozvoje, proletářskou internacionální podporou demokratických a socialistických revolučních hnutí v jejich často nerovném zápase se silami reakčních režimů, jednak i úsilím o prosazení mírového soužití mezi protikladnými společenskými systémy v podmínkách, kdy i omezený konflikt v sobě skrývá nebezpečí eskalace ve všeobecnou konfrontaci.

Současný vzájemný poměr sil mezi protikladnými sociálně ekonomickými systémy, spolu s rozvinutím politického zápasu zemí socialistického světového společenství a demokratického mírového hnutí, značně přiblížil epochu, kdy řešení sporných zahraničně politických problémů začíná být a ve stále větším rozsahu bude realizováno nenásilnými, neozbrojenými formami třídního boje. Takové např. představuje mírové soužití a soutěžení zemí s rozdílným společenským zřízením. V současnosti i nadále objektivně trvá požadavek věnovat trvalou pozornost zvyšování obranyschopnosti socialistických zemí a upevňování bojové pohotovosti jejich armád.

Úloha a místo velitelů při organizování SPP

Československá lidová armáda se neustále rozvíjí jako moderní armáda, která důsledně plní úkoly obrany socialistické vlasti. Současná etapa je charakterizována pozitivními výsledky při zvyšování bojové pohotovosti a plněním internacionálních závazků a z toho vyplývajících povinností.

Nepřetržitě zvyšování bojové pohotovosti je podmíněno upevňováním vedoucí úlohy strany a prohlubováním stranického vlivu na všechny oblasti vojenské činnosti. Trvale rostoucí požadavky na bojovou a mobilizační pohotovost útvarů a svazků naší armády, v podmínkách třídně rozděleného světa, kladou velké nároky na rozvoj a zkvalitňování stranickopolitické práce.

Stranickopolitická práce v armádě je relativně ucelený, neustále se dynamicky rozvíjející systém uvědomělé a cílevědomé práce v oblasti teorie i praxe velitelů, náčelníků, politických orgánů, politických pracovníků, stranických i svazáckých organizací v procesu nepřetržitého uskutečňování vojenské politiky strany v ČSLA.

„Posláním stranickopolitické práce,“ jak uvádí náčelník Hlavní politické správy ČSLA ve svém projevu na aktivu velitelů, politických orgánů a stranických funkcionářů k projednání závěrů 11. zasedání ÚV KSČ, „je vytvářet takové ovzduší, aby každý příslušník ČSLA chápal nezbytnost nepřetržitě bojové pohotovosti, byl prochnut vysokým pocitem odpovědnosti za plnění úkolů, které strana a lid ukládají naší armádě.“ Hlavním úkolem je zvyšovat kvalitu a dosahovat vysoké efektivnosti stranickopolitické práce, tak aby odpovídala náročným požadavkům XV. sjezdu KSČ a zabezpečovala plnění „Rozkazu ministra národní obrany pro výcvikový rok 1978–1979“ a „Směrnice ministra národní obrany a náčelníka hlavní politické správy na výcvikový rok“.

Z toho vyplývá nutnost, aby velitelé a politické orgány jako základní nositelé sy-

stému stranickopolitické práce, v jednotném a družném úsilí nepřetržitě poznávali a ve své praxi využívali osvědčených prostředků této činnosti. Úspěšný rozvoj stranickopolitické práce je závislý na tom, jak důsledně řídí a organizuje činnost všech podřízených velitelů, politických pracovníků a náčelníků velitel s nedílnou velitelskou pravomocí, který je rozhodujícím prvkem daného systému a zárukou jeho efektivního fungování.

Armáda, jako socialistická vojenská organizace, vybavila velitele nedílnou velitelskou pravomocí na stranickém základě. Jejím specifickým rysem je zvláštní způsob uplatňování ve struktuře stranickopolitické práce a osobní odpovědnost nejen za bojovou a mobilizační pohotovost, ale i politickou připravenost podřízených. V nejširším slova smyslu nedílná velitelská pravomoc v sobě zahrnuje přístup velitele k plnění všech povinností a úkolů, které vyplývají z jeho poslání v armádě socialistického státu. Jsou to úkoly nejen v oblasti velení, řízení, organizování ale i v oblasti rozvíjení vedoucí úlohy strany, zkvalitňování práce stranických organizací a komunistické výchovy podřízených. Tato skutečnost klade na velitele závažný úkol, kterým je aktivní podíl na cílevědomé stranickopolitické práci. Velitel, který ve své činnosti jednoznačně vychází z těchto požadavků, musí neustále upevňovat náročný i kritický přístup k hodnocení, posuzování, analyzování a zobecňování činnosti podřízených velitelů jako přímých a bezprostředních politických vedoucích svých podřízených, při tom důsledně vycházet z kvalitativních změn, ke kterým v současné době dochází ve výstavbě armády.

Zavádění nové bojové techniky klade nesrovnatelně vyšší nároky na subjektivního činitele a jeho morálně politický faktor. Složitá dialektika vztahů člověk – technika se stává závažným problémem, který výrazně ovlivňuje nový způsob mo-

rálně politické motivace, založené na jednoznačné světónázorové orientaci.

Logika vývoje je taková, že čím mohutnější síly a technickou moc poskytuje věda, tím větší váha připadá sociálním faktorům, které vyžadují další upevňování morálně politického stavu a vysoké kázně. Tato skutečnost ukazuje, že kvalitativní přeměna v materiální a technické základně vojenství je pouze podmínkou a předpokladem závažnějších změn v sociálně politické a světónázorové přípravě subjektu jako rozhodujícího činitele vojenské převahy nad nepřítelem.

Velitel se v tomto úsilí, při plnění plánu bojové a politické přípravy, opírá o stranické organizace, které jsou hlavním zdrojem síly a úspěchu. Ve spolupráci se stranickými funkcionáři pečuje o neustálé zvyšování účinnosti stranického vlivu na život útvarů a jednotek cestou dodržování leninských norem stranického života a prohlubováním vnitrostranické demokracie. Složitost úkolů, které každodenně řeší stranické organizace, klade stále vyšší nároky na úroveň vnitrostranického života. Přímá účast velitele na bohatém životě strany pomáhá k jejímu hlubšímu promyšlení a uvádění do praxe. Současně veliteli umožňuje lépe poznat lidi, jejich práci a spolu s politickými orgány přijímat opatření k dalšímu zvyšování akceschopnosti jednotlivých stranických organizací, které jsou rozhodujícím článkem spojení strany se širokými masami příslušníků útvarů a svazků.

Velitel, který se opírá ve své činnosti o stranické organizace a politické orgány, musí cílevědomě vést příslušníky svých útvarů a jednotek k rozšiřování jejich politických znalostí a upevňování komunistického přesvědčení; jsou nezbytným předpokladem oddanosti komunistické straně i zárukou úspěchu v práci a vítězství v boji.

V příští raketové jaderné válce by jednotlivci a jednotky často plnili samostatné úkoly, které by mnohdy rozhodovaly o úkolech strategické povahy. Proto potřebují více vědomostí, odhodlání, rozhodnosti, odvahy, hlubší pochopení vzájemných souvislostí a pevnější přesvědčení o správnosti věci.

Tento cílový fenomén předpokládá pravidelným posilováním třídního uvědomění prohlubováním výchovy k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu vést podřízené k odpovědnému a iniciativnímu plnění všech úkolů bojové a politické přípravy.

V procesu organizování a nepřetržité stranickopolitické práce je nutné pěstovat u příslušníků hrdost z dosažených výsled-

ků při budování a obraně rozvinuté socialistické společnosti a usměrňovat je k důslednému plnění vojenských povinností, které vyplývají z jejich funkčního zařazení. Neustálé upevňování bratrských vztahů mezi našimi národy a národy ostatních socialistických zemí je základem, ze kterého pramení pocit vysoké odpovědnosti za internacionální obranu socialismu a plnění úkolů, které vyplývají z vojenské přísahy, řádů a předpisů. Soustavné odhalování reakční politiky soudobého imperialismu, cílů vojenskoprůmyslového komplexu USA a jeho vojenské mašinérie vede vojáky i velitele k politické bdělosti a ofenzivnosti vůči všem formám antikomunismu, antisovětiismu a ostatním projevům buržoazní ideologie.

Velitel svým osobním příkladem povzbuzuje podřízené velitele, politické pracovníky a příslušníky štábu k soustavnému osvojování si marxisticko-leninské teorie jako metodologického základu, důsledného spojování politických a odborných otázek v praxi jednotek a útvarů.

Zkušený velitel ve své konkrétní činnosti plně využívá marxisticko-leninské přípravy vojáků z povolání i politického školení mužstva a poddůstojníků jako nejucelenější pedagogicky nejpracovnější a ideově nejúčinnější formy prohlubování kvality ideologické práce a zvyšování jejího vlivu na utváření marxisticko-leninského názoru.

Funkční povinnosti ukládají veliteli, aby spolu s politickými orgány analyzoval stav marxisticko-leninské přípravy, včas přijímal opatření a usměrňoval úsilí politického aparátu i stranických organizací k jejímu zefektivňování a zkvalitňování. Praxe potvrzuje, že tam, kde velitel, politické orgány a stranické organizace důsledně dbají, aby se zvyšovala účinnost marxisticko-leninské přípravy, kde usilují o její těsné sepětí se životem vojsk, tam vojáci z povolání správně chápou vysokou odpovědnost za politickou práci mezi vojáky a ochotně pracují v agitačně propagačních kolektivech, při zabezpečování politických informací nebo jiných formách masové politické práce, které uvádějí směrnice pro ideologickou práci v ČSLA.

Vedle organizátorských schopností velitele, dovedně využívaných ve stranickopolitické práci, plní v tomto směru významnou úlohu i jeho osobní účast při výběru a všestranném rozmístování důstojníků. Velitel v této souvislosti studuje přednosti a nedostatky podřízených, pomáhá jim v jejich služební i angažované politické práci na veřejnosti a vede je k tomu, aby se plně věnovali svému povov-

lání. Soustavně dbá, aby získávali nezbytné vysoké morálně politické a psychologické vlastnosti. Na odpovědnosti a cílevědomosti řešení těchto úkolů závisí do značné míry úroveň individuální výchovné práce velitelů, politických pracovníků a náčelníků se svými podřízenými.

Politická, organizátorská a ideově výchovná činnost velitele s mladými velitelsko-technickými kádry je v současné době nejzávažnějším problémem. Mladí důstojníci jsou budoucností naší armády a zárukou její vysoké bojeschopnosti v příštích letech. V rukou velitelů jsou mnohé „osudy“ jednotlivců a jejich perspektivy, které závisí na tom, jak se mladí důstojníci v prvních letech své služby osvědčí ve funkcích, jak úspěšně budou pokračovat v bojových tradicích starších generací a jak si osvojí zkušenosti, které předcházející generace velitelů nashromáždily.

Zkoordinovat veškerou výchovnou práci velitelů, náčelníků — všech vychovatelů s podřízenými na jednotlivých stupních a usměrnit ji k řešení nejdůležitějších otázek v každé době je závažný úkol velitele. Ukazuje se, že zdokonalování politicko-organizátorské práce je trvalý proces, který vyžaduje ustavičně přihlížet k tomu, aby jeho formy a metody byly cílevědomě vyvozovány z nároků na zabezpečení úkolů politiky strany, z potřeb bojové pohotovosti a konkrétních podmínek.

V úzkém sepětí teorie s praxí vychovává velitel podřízené důstojníky a vede je k získání potřebných vlastností, které umožňují plnit složité a odpovědné úkoly. Důsledně dbá, aby svým jednáním a vystupováním učil podřízené spojovat marxisticko-leninskou teorii s praxí komunistické strany.

Vede důstojníky k osvojování si umění vysvětlovat ideje komunismu v živé podobě, v bezprostředním spojení s životem a prací vojáků. Svým osobním příkladem povzbuzuje všechny vojáky z povolání, aby usilovali o přeměnu těchto idejí v osobní přesvědčení a přetváření v obětavé jednání všech příslušníků armády. Protože: „Nás komunisty,“ jak uvádí soudruh Husák ve zprávě na zasedání ústředního výboru KSČ ve dnech 15. a 16. března 1978, „lidé poznávají nejen podle slov, ale především podle činů. Komunisté vždy musí být s lidmi, žít jejich problémy, těžkostí i radostmi, nepropadat uspokojení z úspěchů, ani neztrácet hlavu při dočasných nesnázích. Nás nesmí odradit, když narazíme na nepochopení či nesouhlas. Někdy musíme po hotové, vydlážděné cestě, každý její úsek musíme klestit a budovat.“

Upevňování těchto vlastností je přímo spjata se zkvalitňováním pracovního stylu velitele, jeho neustálým promyšlením a tvůrčím způsobem aplikovaným na konkrétní situace, které ve své rozmanitosti přinášejí běžný život. Velitel — vedoucí pracovník leninského typu se musí vyznačovat vysokou ideovou pevností, jednotou slov a činů, zásadovostí, blízkým vztahem k lidem, odpovědným přístupem k řešení každého problému a nesmiřitelností k nedostatkům. Požadavky strany na styl vedoucího pracovníka s růstem složitosti úkolů se neustále zvyšují.

Je třeba, v souladu s požadavky XV. sjezdu KSČ a porady celoarmádního stranického aktivu, dosáhnout vyšší úrovně kvality řídicí a organizátorské práce velitelů a štábů jako nezbytné podmínky úspěšného splnění všech úkolů. Důsledně při tom uplatňovat leninský styl a metody práce, zejména odpovědnost, komplexnost, vědecký a politický přístup a náročné hodnocení dosahovaných výsledků.

V pracovním stylu každého velitele se odráží rysy jeho osobnosti. Proto nutnou podmínkou úspěchu při zdokonalování stylu řízení podřízených je individuální přístup a práce s jednotlivcem. Spolu se staršími a zkušenými funkcionáři pomáhá důstojníkům osvojovat si vědecké způsoby práce.

Účí je odhalovat vzájemnou dialektickou podmíněnost jevů a procesů, umění analyzovat fakta, vyvozovat objektivní závěry a přijímat odpovídající rozhodnutí. Důležitým rysem osobnosti velitele je jednota slov a činů, jednota úmyslu a jeho včasná realizace. Cílevědomost, důslednost, tvůrčí přístup k řešení úkolů a dovedné uskutečňování každého započatého úkolu je vlastnost, která získá veliteli úspěch v práci a obdiv podřízených. Charakteristickým rysem velitele, který plně odpovídá dosaženému stupni rozvoje naší armády, je umění spojovat své znalosti a přednosti se znalostmi a zkušenostmi kolektivu ostatních velitelů, náčelníků a politických pracovníků.

Jedním z důležitých úkolů všech velitelů, především však vyšších funkcionářů, je posilování úcty a lásky k velitelům, důstojníkům a vojenskému povolání. Neustále se měnící situace, nedostatek času k hlubšímu zamyšlení nad některými otázkami mezilidských vztahů, většinou pod tlakem aktuálních problémů technického charakteru, odsouvají do pozadí otázky zdánlivě menší důležitosti. Ve skutečnosti láska a úcta k veliteli, které vycházejí z neformálního uznávání jeho vojenských předností a lidských vlastností vypěstovaných na základě vzájemných soudruž-

ských vztahů, mají velký vliv na iniciativní plnění všech rozkazů, nařízení i osobních povinností. Vychovávat úctu k veliteli, to znamená vést každého podřízeného vojáka z povolání i vojáka základní služby k příkladnému plnění všech úkolů.

Možnost záměrně rozvíjet lásku a úctu k veliteli je jednou z velkých vymožeností, která se zrodila se vznikem armády dělníků a rolníků v době Velké říjnové socialistické revoluce v sovětském Rusku a která se stala světovou tradicí našich ozbrojených sil. Povinností velitele je využívat všech forem stranickopolitické práce k popularizování hrdinských činů důstojníků a vojáků útvarů, které vykonali v době budování ČSLA. V tom nám bude neustále vzorem vztah sovětských vojáků i civilního obyvatelstva ke svým velitelům v době Velké vlastenecké války. „Ne jednou,“ píše s. Brežněv v „Malé zemi“, prostí vojáci „chránili důstojníka vlastním tělem před kulometnou dávkou, před výbuchy min a střelami nepřítele.“

Především proto, kdy velitelé spolu s politickými orgány a zasloužilými vojáky z povolání organizují stranickopolitickou práci k výchově vojáků v duchu tradic, nemohou opomenout hrdinské činy příslušníků prvního armádního sboru v bojích u Sokolova, Kyjeva, Dukly a na ostatních místech společných bojů po boku Rudé armády. Současně usměrňují úsilí všech funkcionářů, kteří se bezprostředně podílejí na výchově, k tomu, aby organicky spojovali všechny tyto příklady se současností a ukazovali, že dnešní velitelé, kteří získali potřebné teoretické i praktické znalosti, důstojně pokračují v tradicích válečných hrdinů a ve stejné míře zasluhují lásku a úctu svých podřízených.

Každým rokem přináší život stále nové formy stranickopolitické práce, které doplňují bohatou stupnici ideově politického působení na všechny příslušníky armády. V důsledku toho velitel spolu s politickými pracovníky neustále učí a vštěpuje trvalé návyky ze stranickopolitické práce diferencovaně všem důstojníkům podle stupně jejich funkčního zařazení.

Důraz klade na to, aby byla vysoko oceňována její účinnost při správném formování morálně politických, bojových a psychologických vlastností všech příslušníků armády. Z toho vyplývá, že velitel s nedlouhou velitelskou praxí, který odpovídá za veškerou činnost a život podřízených, je povinen dobře znát a vhodně používat všech forem a metod stranickopolitické práce.

Ve výchově mladých důstojníků, kteří absolvovali vojenské školy a jejich vědomosti se doposud nezměnily v pevné pe-

dagogické návyky, je upřímné slovo velitele, včasné upozornění či pochvala významným nástrojem dotváření profilu iniciativního a odpovědného velitele. U mnohých útvarů a svazků velitelé využívají přípravy vedoucích politického školení mužstva a poddůstojníků k předávání nejlepších zkušeností ze stranickopolitické práce. Veškerá tato činnost přispívá velmi rychle k formování mladých důstojníků a získávání takových schopností a vlastností, bez nichž se nemohou stát dobrými veliteli—vychovateli.

Předpokladem úspěšné stranickopolitické práce na kterémkoli stupni je družná spolupráce a jednotné úsilí velitelských a politických orgánů, cílevědomě orientované k výchově a všestranné přípravě nových politických pracovníků.

Nová generace mladých politických pracovníků neměla doposud příležitost osvědčit své neochvějné ideové přesvědčení, věrnost komunistické straně a oddanost socialistické vlasti ve skutečném boji. Nepodíleli se ani na obrovském úsilí předcházejících bojovníků strany při výstavbě moderní armády, kteří mnohdy „za pochodu“ učili sebe i velitelský sbor politickovýchovné práci. Dnešní političtí pracovníci mají jiné podmínky pro svou činnost, které jsou dány kvalitativními změnami v armádě.

Proto velitel, který uskutečňuje důsledně politiku strany v armádě, pečuje o výchovu politických pracovníků, vede je k tomu, aby měli všestranně vojenskoodborné, technické i politické znalosti, hluboké ideové přesvědčení, vysokou morálku, aby byli všestranně kulturně vyspělí a měli silnou vůli.

Politický pracovník potřebuje hluboké teoretické znalosti a schopnost vládnout uměním prosazovat komunistické ideály a přesvědčivě je obhajovat. Bezprostřední prosazování a uskutečňování politiky strany v ČSLA politické pracovníky zavazuje k hluboké znalosti otázek výstavby strany a osvojování si metod stranickopolitické práce. Její odpovědné organizování předpokládá schopnost přesně naplánovat práci, správně rozmístit síly, vybrat pracovníky pro plnění úkolů a zajistit kontrolu. Při této činnosti může velitel bohatě poskytovat politickým pracovníkům potřebné zkušenosti ze svých organizátorských schopností a učit je spojovat vysoké ideové přesvědčení s mistrovstvím řídicí práce.

Rozhodující je to, aby stranickopolitická práce měla vždy stranický a třídní charakter a byla vedená v duchu vysoké komunistické zásadovosti.

NEUTRONOVÉ JADERNÉ ZBRANĚ A OCHRANA PROTI NIM

Snaha Spojených států amerických o další vývoj stále ničivějších zbraní s cílem získat převahu nad státy, účastníky Varšavské smlouvy vyústila odzkoušením a zahájením výroby neutronových hlavíc velmi malých a malých ráží. Proto bude vhodné, abychom se seznámili s účinky neutronových jaderných zbraní a možnostmi ochrany vojsk před jejich účinky.

Na využití neutronového záření pro vojenské účely upozornil již v roce 1958 generalitu vojenského letectva USA fyzik Sam T. Cohen.

Po dlouhá léta však nebyly známy bližší údaje o vývoji neutronové zbraně, protože program jejího vývoje patřil k nejvíce utajovaným. První pokusný výbuch neutronové jaderné náplně se uskutečnil na jaře roku 1963 v Nevadě.

Neutronová jaderná náplň označená W 70 Mod 3 se zvýšeným účinkem neutronového záření (W 70) model 3 pro řízené střely typu LANCE (hlavice ER) je ve svém principu malá termonukleární náplň pravděpodobně s „nejaderným“ roznětem. Termojaderná reakce (pravděpodobně druh syntézy deuteria s tritiem za velmi vysokých teplot) je podnícena buď velmi malým množstvím izotopu plutonia, laserovým paprskem nebo náloží chemické trhaviny. Při této termojaderné reakci jsou potlačeny ničivé účinky jaderné vlny a světelného záření a je maximálně zvýšena produkce neutronů. Podíl ničivé energie energie připadající na štěpnou a termojadernou náplň uvádí **tabulka 1**.

Z tabulky 1 je zřejmé, že při termojaderné syntéze vzroste podíl energie připadající na pronikavou radiaci z 5 na 70 %, tj. přibližně 15krát, plocha účinků pronikavé radiace v porovnání s účinky tlakové vlny až 70krát.

Reakční kruhy na západě vidí její „přednosti“ v tom, že ničí pouze živé organismy, zatímco objekty v terénu, zařízení, bojová technika a ostatní materiální hodnoty zůstávají neporušené.

Tabulka 1

Ničivý faktor	Štěpná náplň v %	Termojaderná čistá náplň v %
Tlaková vlna	35	8
Světelné záření	35	8
Pronikavá radiace	5	70
Radioaktivní zamoření	6	—
Elektromagnetický impuls	<1	<1
Tepelná energie oblaku	19	14
Celkem	100	100

Na základě dostupných materiálů o zkouškách neutronové hlavice ER ráže 1 kt jsou její účinky charakterizovány takto:

„Při výbuchu hlavice ER ve výšce asi 100 m nad povrchem země dojde k vypálení kruhu jenom o velikosti několika desítek čtverečných metrů, ale do okruhu 700 m bude terén v důsledku působení neutronového záření zcela sterilizován. Tlaková vlna a světelné záření bude působit svými ničivými účinky pouze na ploše o poloměru 200–300 m od epicentra výbuchu. Stavby a vojenská zařízení zůstanou mimo tento okruh nedotčena. Velikost „území smrti“ může být regulována, protože hlavní ničivou silou jsou proudy neutronů, které snadno pronikají hmotou. Nejsou pro ně překážkou silné betonové stěny, pancíř ani zvlněný terén. Nejlepší ochranou by byla vrstva vody. Působení neutronového záření v pásmu smrtelných účinků mohou přežít pouze živé organismy umístěné hluboko ve vodě.“

Imperialistické kruhy Západu se však snaží zamlčet další závažné účinky neutronové hlavice, které jsou velmi nebezpečné pro životní pochody. Tak např. vůbec neuvádějí, že tok neutronů přeměňuje atmosférický dusík na radioaktivní uhlík, který se s kyslíkem v ovzduší slučuje na radioaktivní kysličník uhličitý a s jinými látkami vytváří uhlíčitany. Do organismu se pak tyto nebezpečné látky mohou dostávat vdechováním, nebo — což je ještě nebezpečnější — na základě koloběhu látek v přírodě.

Radioaktivní uhlík, který má poločas rozpadu 5 700 let, se po výbuchu rozptyluje a může být zanesen atmosférickým prouděním i daleko od prostoru neutronového výbuchu. Tím může nekontrolovaně, zhoubně a dlouhodobě působit na životní prostředí.

Neutronové záření i při velmi malých dávkách vyvolává u živé síly zhoubné genetické následky. Několikanásobně se v lidské populaci zvyšuje výskyt mutací, které se projevují u potomků až po deset generací.

Podle dostupných materiálů o účincích neutronového záření na lidský organismus při výbuchu hlavice ER ráže 1 kt můžeme uvést údaje o dávkách neutronového záření — viz **tabulka 2, 3 a 4**.

Poznámka k tabulkám 3 a 4:

— ničivý účinek pronikavé radiace je v uvedené vzdálenosti dávkou 5 000 radů a účinek tlakové vlny při přetlaku v jejím čele 0,5 kp/cm²,

— 1 rad při přepočtu na rentgeny představuje při neutronovém záření u pomalých neutronů asi 5násobně vyšší biologickou účinnost (pomalé neutrony pronikají na větší vzdálenosti) a 10násobnou účinnost u rychlých neutronů (pronikají na menší vzdálenosti).

Tabulka 2

Dávky ozáření nekryté živé síly

Vzdálenost od epicentra v m	Dávka neutronového záření (expozice) v rentgenech (R)
400	18 000
600	8 000
1 200	3 500
1 600	650

Tabulka 3

Dávky ozáření živé síly v tancích (H = 0,2 km)

Vzdálenost od epicentra v m	Dávka neutronového záření v radech	Stupeň zneschopnění živé síly
400	18 000	okamžitá trvalá
500	8 000	neschopnost
640	3 000	okamžitá trvalá neschopnost
760	700	skrytá úmrtnost
1 200	200	—

Tabulka 4

**Poloměry ničivých účinků neutronových jaderných náplní ráže 0,01 - 10 kt
v metrech**

Náplň v kt	Druh jaderné náplně			
	štěpná		termojaderná (čistá)	
	pronikavá radiace	tlaková vlna	pronikavá radiace	tlaková vlna
0,01	150	50	300	35
0,02	170	70	360	50
0,05	230	120	470	80
0,1	280	170	550	100
0,2	330	230	650	120
0,5	400	320	800	150
1	470	420	950	200
10	770	950	1400	400

Proud neutronů, který vzniká při neutronovém termonukleárním výbuchu působí na živé organismy během několika sekund a šíření neutronů ze zóny jaderné reakce je neobyčejně rychlé. Neutrony se silně rozptylují při svém šíření vzduchem, takže působí na osoby z různých směrů. Proto i při ukrytí osob za překážku dostatečně silnou k pohlcení záření ze směru výbuchu budou osoby ozářeny rozptýleným zářením. Hodnota expozice (dávky ozáření) bude však podstatně nižší, než při přímém ozáření bez zastínění.

Proud paprsků gama, které jsou hlavní součástí pronikavé radiace při klasických konstrukcích jaderných náplní, zeslabuje především pancíř a beton. Proud neutronů zeslabuje nejvíce polystyrén, voda, sklolaminát a styrobeton — viz **tabulku 5**

Tabulka 5

Pojmenování materiálu	Specifická hmotnost	Tloušťka polovrstvy v cm pro		Rozdíl ve stupni ochrany
		záření gama	proud neutronů	
Pancíř	7,8	3,5	11,5	1:3,2
Beton	2,3	9,5	8,2	1,1:1
Cihlová stěna	1,6	13	10	1,3:1
Voda	1,0	20,4	2,7	7,5:1
Polystyrén	0,9	21,8	2,7	8:1
Dřevo	0,7	30,5	9,7	3,1:1
Zemina	1,6	14	21	1:1,5

Vidíme např., že při průměrné tloušťce pancíře 2 cm je koeficient zeslabení pouze 1,1 a při tloušťce 3,5 cm je tento koeficient 1,2. To znamená, že neutronové záření soudobá technika zeslabuje jenom velmi nepatrně.

Podle zpráv ze zahraničních materiálů se však již podařilo rakouským odborníkům vyvinout materiál, který při tloušťce pouhých dvou centimetrů propustí pouze asi tisícinu z dávky neutronů, které na něj dopadají.

Porovnáme-li účinky jaderné hlavice dosavadní konstrukce s neutronovou hlavicí ER stejné ráže, tj. 1 kt, potom poloměry pásem vyřazení živé síly budou — viz **tabulku 6**

Tabulka 6

Druh ukrytí	Poloměr pásma vyřazení R_z (km)		Rozdíl
	neutronová hlavice ER	dosavadní jaderná hlavice****	
Nekrytá živá síla	1,6 *	0,74	2,1:1
Živá síla v tancích	1,2	0,41	2,9:1
Živá síla v OT	1,45**	0,43	3,3:1
Živá síla v nekrytých zákopech	0,64***	0,26	2,4:1

Poznámka k tabulce 6:

— výpočty jsou odvozeny z tabulky 2 a 3

x Vyřazení živé síly dávkou 650 R (viz tabulku 2)

xx koeficient oslabení 1,1

xxx tloušťka nakrytí 50 cm = 2,5 polovrstvy (viz tabulku 5)

xxxx vzaty údaje z Oper-51-4, tabulka 1.5. pro okamžité vyřazení živé síly.

Tabulka 6 zkresluje poněkud předchozí závěry, protože se počítá u neutro nové hlavice s vyřazením živé síly z boje dávkou ozáření 650 R (200 radů) a u dosavadní hlavice je to pouze 200 R. Je tomu tak proto, že nemáme údaje o poměru pásma vyřazení živé síly dávkou radiace 200 R (viz tabulku 2) a propočet rentgenů na rady u tabulky 3 a 5 je nepřesný (viz poznámka za tabulkou 4).

Proud neutronů při působení na lidský organismus vyvolává vznik nemoci z ozáření. Narušuje atomová jádra voříku vázaného v buňkách živého organismu. Tkáň zasažená neutrony má velmi malou schopnost uzdravení, neboť rozložením molekulárních sloučenin buněk je zničena jejich vlastní podstata. Výsledkem je okamžitá nebo pozvolná smrt, při nižších dávkách ozáření dochází k ohrožení životaschopnosti celého organismu. Dosud známé farmakologické látky používané proti paprskům gama jsou proti rychlým neutronům téměř neúčinné.

Podle obdržení dávek ozáření rozlišujeme různé stupně zneschopnění živé síly nemocí z ozáření a to od lehkého stupně až po bleskovou formu. Obdržené dávky a průběh nemoci z ozáření uvádějí **tabulky 7 a 8.**

Tabulka 7

Dávka v R	Stupeň nemoci z ozáření	Příznaky onemocnění
100—150	I. = lehký	Slabé projevy: celková slabost, zvýšená únava, závratě, nevolnost, příznaky obyčejně mizí za několik dní
250—400	II. = střední	Stejně jako u nemoci III stupně, ale jsou méně výrazné. Osoby se ve většině případů uzdraví
400—600	III. = těžký	Silné bolesti hlavy, zvýšená teplota, slabost, prudká ztráta chuti k jídlu, žízeň, nevolnost, zvracení, průjmy, krevní výrony do vnitřních orgánů, do kůže a sliznic, změna složení krve. Uzdravení je možné za podmínek včasného a účinného léčení
Nad 600	IV. = velmi těžký	Nemoc končí ve většině případů smrtí
Nad 10 000	blesková forma nemoci z ozáření	Zasažení ztrácí bojeschopnost okamžitě a umírají během prvních dvou dnů po ozáření

Poznámka k tabulce 7 a 8:

— Při dávkách 200—500 radů dochází ke ztrátě bojeschopnosti a postupně pomalé smrti provázené bolestmi. Pokud osoba nezemře, zůstává až do konce života invalidní.

— Při dávkách pod 200 radů zvýšené nebezpečí zhoubných genetických mutací.

Tabulka 8

Dávka v radech	Stupeň zneschopnění	Průběh nemoci z ozáření
650	LL – skrytá úmrtnost	Živá síla funkčně oslabená v průběhu 2 hodin vyžaduje zdravotnickou péči většinou až do smrti – smrt během několika týdnů
3 000	IT – okamžitá dočasná neschopnost	Živá síla zneschopněna během 5 minut na dobu 30–45 minut, potom obnovení omezené schopnosti až do smrti – smrt za 4–6 dnů
8 000	IP B okamžitá	Živá síla zneschopněna během 5 minut, neschopná až do smrti – smrt za 1–2 dny
18 000	IP A trvalá neschopnost	Živá síla zneschopněna během 5 minut, neschopná až do smrti – smrt během 1. dne

Pro posouzení podstatně vyšší nebezpečnosti neutronových jaderných výbuchů poslouží srovnání výše dávek ozáření, které obdrží nekrytá živá síla při výbuchu dosavadní jaderné náplně ráže 1 kt – viz **tabulku 9** (údaje z tabulky 2 a předpisu Oper-51-3).

Tabulka 9

Vzdálenost od epicentra v m	Dávka ozáření (expozice) v R		Rozdíl v dávce
	neutronová hlavice ER	jaderná hlavice dosavadní konstrukce	
400	18 000	1 120	16:1
600	8 000	400	20:1
1 200	3 500	10	350:1
1 600	650	1	650:1

Z tabulky 9 vyplývá, že **neutronové záření má mnohem větší dosah než proud paprsků gama**. Nekrytá živá síla ve vzdálenostech nad 1 000 m obdrží u dosavadních konstrukcí jaderných hlavic přípustné dávky ozáření (do 50 R), ale ještě na vzdálenost 1 600 m bude zasažena smrtelnou dávkou neutronového záření. Živá síla v tancích bude vyřazená z boje do vzdálenosti 1 200 m dávkou 200 radů, která způsobuje ztrátu bojeschopnosti většiny zasažených osob (viz **poznámku k tabulce 7 a 8**).

Ještě větší rozdíl v obdržených dávkách ozáření u živé síly ukryté v obrněných transportérech, kde rozdíl ve stupni ochrany pancíře mezi zářením gama a proudem neutronů je 1 : 3,2 (viz **tabulku 5**).

Po použití neutronových hlavic vzniká dále v prostoru jaderného výbuchu radioaktivní zamoření terénu s úrovněmi radiace 150 R/h ve vzdálenosti 600 m od epicentra, měřeními 1 h po výbuchu. V epicentru jsou však úrovně radiace až 10krát vyšší. Při zmenšování výšky výbuchu se radiace dále několikanásob-

ně zvyšují. Rychlé neutrony při termojaderné reakci způsobují do okruhu 1 km silnou indukovanou radioaktivitu, která má vliv na chemickou a fyzikální strukturu různých materiálů. Dochází ke změnám parametrů a polovodičů, zčernání optiky a dalším následkům, které vyřazují tuto techniku i různý materiál z boje.

Z rozboru následků použití neutronových hlavic zaváděných pro řízení střely LANCE a víceúčelové samohybné dělostřelectvo (203,2 a 155 mm SH) můžeme učinit celou řadu závěrů, které podstatně ovlivní vedení bojové činnosti především u vševojskových svazků prvního sledu.

Použití neutronových hlavic u víceúčelového samohybného dělostřelectva zvýší účinnost těchto prostředků jaderného napadení 4–5násobně oproti jaderným hlavicím dosavadní konstrukce. Vyjdeme-li z toho, že motostřelecký a tankový prapor za útoku zaujímá plochu asi 5 km² (2×2,5 km), potom (s využitím tabulek 7 a 8) dojdeme k závěru, že nekrytá živá síla může být vyřazena neutronovou hlavicí na ploše asi 8 km² (u dosavadní hlavice 1,7 km²), živá síla v tancích 4,5 km² (dosavadní hlavice 0,52 km²), živá síla v OT 6,6 km² (0,58 km²). To znamená, že výbuch neutronové hlavice ráže 1 kt může vyřadit za útoku celý prapor oproti dosavadní hlavicí, kdy dochází k vyřazení maximálně jedné rot.

Zatímco pancíř bojové techniky značně chrání živou sílu proti záření gama, proti toku neutronů je jenom velmi málo účinný. To nás nutí řešit ochranu živé síly novými druhy materiálů (sklolaminát, polystyrén), které neutronové záření pohlcují. Velmi účinnou ochranu poskytují živé síle nakryté zákopy a pohotovostní úkryty (viz tabulku 6).

Účinky použití jaderných zbraní jsou známy. Kromě živé síly ničí techniku, zástavbu a všechno to, co je v okruhu jejich působnosti. Svými účinky mohou způsobit záplavy, požáry, závaly a tím podstatnou měrou narušují terén. Tudiž na jedné straně rozhodným způsobem ničí nepřítel, ale současně v prostorech jejich účinku znesnadňují nebo přímo znemožňují manévry. To může mít vliv na snížení požadovaného tempa útoku.

Zavedení do výzbroje vojsk NATO neutronových jaderných hlavic by mělo za následek podstatné zvýšení efektivity účinků taktických a operačně taktických prostředků jaderného napadení nepřítel, a to především ve prospěch vedení boje prvosledových svazků, útvarů a jednotek.

Největší význam používání neutronových zbraní spočívá právě v tom, že ničí především živou sílu, zatím co okruh ničení jiných hmot, včetně terénu, je nesrovnatelně nižší, než je tomu u jaderných zbraní. Proto představitelé amerických militaristických kruhů i vojenští představitelé NATO prosazují zavedení neutronových zbraní především na taktický stupeň.

Má to vliv i na stanovení středního tempa útoku. V případě jejich použití zřejmě střední tempo útoku bude vyšší než při vedení operace pouze klasickými prostředky, neboť po jejich použití nebudou z hlediska terénu takové překážky, které by postup vojsk v rozhodující míře zpomalovaly.

Po použití neutronových jaderných zbraní budou jenom v malém rozsahu vznikat prostory závalů, boření, požáry, radioaktivní zamoření terénu, a to pouze přímo v epicentru jaderného výbuchu. Tato vlastnost v podmínkách značně zalesněného a osadami pokrytého prostoru západního válčiště bude představovat značné výhody pro vojska v útoku.

Používání neutronových jaderných zbraní nebude vyžadovat žádné změny v organizaci a **vedení boje s prostředky jaderného napadení nepřitele**. Bude pouze nutné ještě účinněji a intenzivněji vyhledávat a okamžitě ničit prostředky s těmito jadernými hlavicemi. Tento úkol bude spočívat především na palbečných prostředcích motostřeleckých a tankových divizí prvního sledu. Do popředí vystupuje u prvosledových jednotek i požadavek většího rozptylování bojových sestav tak, aby si uchovaly bojeschopnost. Pravděpodobně bude postupně nutné přehodnotit šířky a hloubky bojových sestav praporů a oddílů.

Odstraňování následků použití neutronových jaderných zbraní bude ovlivňovat především podstatně větší rozsah zdravotnických opatření, které mají zmírnit následky nemoci z ozáření. Hlavní těžiště prací v ohnisku zasažení bude spočívat v roztřídění vojáků podle obdržení dávek ozáření a jejich odsunu na další zdravotnické etapy, do nemocnic a zdravotnických zařízení na teritoriu.

V mnohem větším rozsahu bude nutné zaměřit činnost velitelů, politických orgánů, štábů, jakož i odřadů odstranění následků k zabránění vzniku a potlačení psychogenních panických reakcí u zasažených osob. Bude možné snížit počty osob a techniky, vyčleňované do ženijního a technického jádra odřadu odstranění následků a naopak zvýšit počet osob a odsunových prostředků zdravotnické jednotky. Všechny vojáky v tomto odřadu bude nutné školit o projevech nemoci z ozáření a způsobu poskytování pomoci vojákům, kteří touto nemocí onemocněli. Do zdravotnické jednotky bude nutné začleňovat dostatečný počet vojáků se zařízeními pro vyhodnocování dávek ozáření zaznamenaných krystalovými dozimetry.

V článku jsme rozebrali účinky neutronových jaderných hlavic a vytyčili základní požadavky pro ochranu vojsk proti ničivým účinkům těchto zbraní. Naznačili jsme i cesty snížení účinnosti použití těchto zbraní na prvosledové jednotky. Jde o zvýšení ochranných vlastností bojové techniky a intenzivně vedený boj s prostředky jaderného napadení, které používají neutronové hlavice. V každém případě bude nutné po zavedení neutronových zbraní do výzbroje vojsk NATO řešit i řadu dalších problémů, které se týkají učlenění bojových sestav prvosledových jednotek a odstraňování následků použití těchto nových, velmi účinných zbraní hromadného ničení.

TŘI GENERACE PROUDOVÝCH LETOUNŮ

Letectvo od svého vzniku přešlo doslova revolučním vývojem. Začátky bojového nasazení letectva v první světové válce byly předpokladem jeho kvalitativního a kvantitativního rozvoje. Druhá světová válka byla vyvrcholením éry pístových letounů, vyvrcholením éry klasického letectva. Ke konci války se objevily ve vzduchu první letouny s proudovými motory. Byla zahájena nová epocha v rozvoji letectva. Pístový motor byl nahrazen mnohonásobně výkonnějším motorem proudovým. Dnes již hovoříme o třech generacích proudových letounů. Každá znamenala určitou vývojovou etapu, byla svým způsobem charakteristická po všech stránkách. Po technické stránce především používanými typy letounů, prostředky ničení i zabezpečení, což mělo vliv na způsoby bojového použití letectva, jeho určení i úkoly. Podívejme se tedy alespoň velmi stručně, co přinesly ony tři generace proudových letounů.

Proudové letouny první generace

Koncem druhé světové války, zvláště během několika let v poválečném období, plně nahradily letouny s pístovými motory. Rychlost těchto letounů dosahovala rychlosti zvuku, podstatně vyšší byla stoupavost a ložstup, zdokonalila se výzbroj — především zavedením neřízených raket i speciální vybavení a zabezpečení proudových letounů na zemi i ve vzduchu. Typickými představiteli této generace proudových letounů v armádách socialistického tábora byly letouny MiG-15 a MiG-17 a v kapitalistických armádách letouny řady Sabre a F-84.

Proudovými letouny bylo jako první vyzbrojováno stíhací letectvo. Upravené typy stíhacích letounů, především z hlediska vyšší únosnosti pumové zátěže, nahradily a úplně vytlačily bitevní letouny, tak úspěšné ve druhé světové válce. Bitevní letoun a bitevní letectvo přestaly existovat, jejich úkoly převzal stíhací bombardovací letoun, tedy stíhací bombardovací letectvo. Bombardovací letectvo bylo rovněž přezbrojeno na proudovou techniku. Nejvýraznějšími

představiteli první generace proudových bombardovacích letounů byly letouny typů IL-28 a Cambera.

Proudové letouny a možnosti jejich využití jako nosičů jaderných pum přinesly zásadní změny v bojovém použití letectva a v jeho zabezpečení. Bojová činnost letectva ve velkých skupinách, tj. v sestavách leteckých pluků celých leteckých divizí se postupně stala historií. Potřebné koncentrace letectva v určitých omezených prostorech se dosahovalo zasazením většího počtu menších skupin, zpravidla rojů a letek, jejichž bojová činnost byla časově i prostorově přesně koordinována. Při použití jaderných zbraní jediný letoun-nosič nahradil nebývalé množství letounů s klasickou výzbrojí. O více než polovinu se zkrátily doby přiletů letectva k cílům a klasické prostředky PVO podstatně ztrácely svoji účinnost. Při úderech proti cílům na zemi i při přepadech vzdušných cílů vzhledem k vysokým rychlostem proudových letounů bylo možné využít momentu překvapení. Zkrátila se doba pobytu letounů nad cíli a změnil se způsob přímé podpory pozemních vojsk. Nepřetržitou přítomnost bitevních letounů nad bojištěm v rozhodujících fázích operace a boje vystřídal jedna, dvě, výjimečně tři krátké ničivé zteče stíhacích bombardovacích letounů. Těžiště bojové činnosti letectva určeného pro přímou podporu pozemních vojsk bylo přeneseno z předního okraje do větší hloubky jednak vzhledem k tomu, že se zvětšilo bezpečnostní pásmo, aby nedošlo k úderům na vlastní vojska, a jednak proto, že nové palebné prostředky pozemních vojsk byly schopny ničit nepřítele s vyšší účinností a převzít tak ty cíle na předním okraji, které dříve ničilo nebo umlčovalo letectvo.

Při ničení vzdušných cílů byly dlouhé vzdušné boje nahrazeny krátkými přepady stíhačů ze střehu na letišti nebo ve vzduchu. Střeh ve vzduchu na nejnebezpečnějších náletových směrech a na různých výškách však ještě patřil k základním způsobům bojové činnosti stíhacího letectva. Rozvojem a zdokonalením radiolokační techniky i prostředků radiotechnického zabezpečení byly vytvořeny podmínky pro bojovou činnost letectva za všech povětrnostních podmínek. Vyhledávání a přepady vzdušných cílů na základě vizuálního pozorování osádkami letounů sice ještě přetrvávalo, ale hlavním způsobem navedení na cíle bylo řízení letounů ve vzduchu z pozemních velitelských a naváděcích stanovišť.

Zavedení proudových letounů si vyžádalo výstavbu dlouhých letišť s dostatečnou únosností. Letectvo se stalo více závislé na těchto letištích. I když byla využívána letiště s travnatým vzletovým a přistávacím pásmem, jejich provozuschopnost byla podmíněna povětrnostními podmínkami. Letiště se zpevněnou vzletovou a přistávací drahou, zpravidla betonová nebo asfaltová, se stala snadno zjistitelnými objekty. Hlavními způsoby uchování životaschopnosti letectva byl manévr na záložní letiště, rozptýlení leteckých pluků po 1 a 2 letkách na záložních letištích a výstavba rozptýlových prostorů letek ve větších vzdálenostech od letiště, než byl poloměr ničivého účinku jaderné pumy střední ráže.

Druhá generace proudových letounů

Nahrazovala podzvukové proudové letouny nadzvukovými. Začala koncem padesátých let. Do výzbroje armád byly zaváděny letouny o rychlosti 1400 až 2300 km, s dostupem okolo 20 000 m, a dvoj až trojnásobnou únosností prostředků ničení a se zvýšeným doletem. Zdokonaleny byly prostředky ničení, především řízené střely proti vzdušným a pozemním cílům; palubní radiolokační a radiotechnické prostředky měly zcela novou kvalitu.

Značné náklady na vývoj a výrobu této kategorie letounů (které byly v průměru u méně náročných typů asi pětkrát, u nejmodernějších typů až dvacetkrát vyšší ve srovnání s podzvukovými proudovými letouny první generace) a v souvislosti s rozvojem raketových jaderných prostředků se objevily teorie o snížení počtů letectva a přenesení některých úkolů, které dříve plnilo výhradně letectvo, na rakety typu „země-země“ a „země-vzduch“. Ukázalo se však, že úkoly letectva nejenže se nesnížily, ale právě naopak v některých směrech ještě zvýšily, a úspěch operací na zemi není možný bez plnohodnotného zabezpečení ve vzduchu. Při vedení operací bez použití jaderných zbraní zůstalo letectvo jediným prostředkem schopným účinně a hromadně působit v operační a strategické hloubce.

Nezbytným předpokladem pro úspěšné vedení operací na zemi je vybojování operační a strategické nadvlády ve vzduchu. Vybojování nadvlády ve vzduchu předpokládalo použití takového způsobu ničení letectva protivníka, který by znamenal zničení a vyřazení hlavních sil letectva v krátkém čase. Tomuto požadavku nejvíce odpovídá v podmínkách vedení války bez použití jaderných zbraní soustředění úsilí hlavních sil letectva ke zničení letectva nepřítele na zemi. Proto vzdušné operace k rozbití leteckého uskupení nepřítele se staly důležitou fází a součástí strategických operací na válčišti a operací frontů na nejdůležitějších směrech.

Přesto, že letectvo patří k nejnákladnějším druhům ozbrojených sil a je udržováno na nezmenšených počtech, jeho bojové úsilí ve válce bez použití jaderných prostředků neodpovídá potřebám zničit požadované cíle na zemi i ve vzduchu. Proto bylo přijato opatření, které spočívalo ve zvýšení počtů osádek na jeden letoun. Při tom se reálně vycházelo z toho, že moderní letoun může být během jednoho dne použit k 6—8 letům, zatím co jedna osádka je schopna fyzicky a psychicky vykonat dva a velmi krátkodobě do čtyř vzletů denně. Zvýšil se tedy postupně ve všech armádách tzv. „koeficient pilotů“ (poměr počtu osádek k počtu letounů) z původního poměru 1:1 až na 2:1.

Při vysokých nákladech na výrobu nadzvukových letounů se ještě výrazněji dostává do popředí otázka výroby unifikovaného, víceúčelového letounu, schopného plnit úkoly stíhacího, stíhacího bombardovacího, lehkého bombardovacího a taktického průzkumného letectva. Odlišnost určených letounů byla řešena konstrukčními úpravami a speciálním vybavením letounů. Typickými představiteli takového řešení byly v armádách NATO např. letouny F-104, F-4, v armádách Varšavské smlouvy letouny MiG-21 používané jako stíhací, stíhací bombardovací a průzkumné letouny. V našich armádách však byly i speciální stíhací bombardovací a bombardovací letouny.

Je známo, že víceúčelovost vyvolala i řadu problémů. Jedním z nich byla přímá letecká podpora pozemních vojsk. Konstrukce nadzvukového proudového letounu při použití na bojišti na podzvukových rychlostech neumožňovala plnit úkoly „bitevního“ charakteru. Navádění na pozemní malorozměrné a bodové cíle na předním okraji nepřátelské obrany bylo složité a vzhledem k rychlostem letu a poloměru zatáček bez předchozí přesné znalosti objektu ničení a detailní přípravy před vzletem téměř nemožné. „Letecký návodčí“, který vrtulové bitevní letouny byl schopen navést na libovolné cíle (které ze svého stanoviště viděl), přestal existovat. Styčné orgány letectva u vševojskových divizí přímé navádění nezabezpečily již také proto, že hlavní úsilí stíhacího bombardovacího letectva bylo soustředěno na hloubku ne bližší než 5—10 km od čáry dotyku. Cíle na předním okraji nebyly tedy letectvem pokryty. Hledala se proto

řešení, která před několika lety vyústila do dvou směrů. Za prvé to bylo vyzbrojování vrtulníků a zavádění speciálních bitevních vrtulníků, vybavených především řízenými raketami typu „vzduch-země“, určených k ničení pozemních cílů, a za druhé vývoj moderních podzvukových letounů bitevního charakteru určených především pro přímou podporu pozemních vojsk na bojišti.

Současně s druhou generací proudových letounů jsou do výzbroje armád zaváděny nejen prostředky hromadného ničení v nebývalých počtech, ale i protiletadlové raketové prostředky jako vysoce efektivní pozemní prostředky, schopné vést úspěšný boj s letectvem v malých, středních, velkých i stratosférických výškách a ve všech rychlostech. To mělo přímý vliv na taktiku letectva. Jediný způsob pasivní ochrany proti těmto prostředkům PVO byla volba takového režimu letu, který by zásah protiletadlových raketových prostředků znemožnil nebo podstatně ztížil. Proto letectvo přechází na lety v malých a přízemních výškách a jako neefektivnější způsob bojové činnosti je hromadná činnost letectva vedená s velkým počtem malých skupin. To však samo o sobě nestačilo a proto aktivní ničení prostředků PVO se stalo prvořadou záležitostí. Nový pojem „průlom protivzdušné obrany nepřítel“ zahrnoval aktivní ničení protiletadlových raketových prostředků, stanic radiolokačního systému uvědomování a napadení a míst velení a navedení na určitých směrech nebo v určitých prostorech a to nejen letectvem, ale i prostředky pozemních vojsk.

Přenesení bojové činnosti úderného letectva na malé a přízemní výšky podstatně ovlivnilo taktiku bojové činnosti stíhacího letectva. **Boj s nízkoleticími cíli** se stal jednou z nejsložitějších otázek vzhledem k rychlostem letounů nepřítel a vlastních stíhačů, obtížnosti vizuálního vyhledávání a sledování cílů, velmi omezeným možností včasného zjištění a plynulého vedení cílů a navedení stíhačů radiotechnickými prostředky. Dále i vzhledem ke skutečnosti, že přepad vzdušných cílů mohl být uskutečněn pouze za zadní polosféry. Se zavedením protiletadlových raket vznikly názory na postupné snižování počtů stíhacího letectva a jeho nahrazování těmito prostředky. Všechna teoretická i praktická ověření jednoznačně prokázala, že stíhací letectvo zůstává nadále důležitým aktivním prostředkem protivzdušné obrany. Jeho vlastnosti, v krátkém čase zasáhnout do libovolných prostorů a na libovolné směry, na velké vzdálenosti omezené jen dohledem, rychle soustředit velké úsilí v malých prostorech, přehradit směry a prostory mimo okruh aktivní působnosti protiletadlových raketových prostředků nemohl nahradit žádný jiný prostředek. Proto k tak zvané likvidaci stíhacího letectva nedošlo a znovu jednoznačně se ukázalo, že jen úzká součinnost a dovedné využití vlastností druhů vojsk a ozbrojených sil vede k úspěchu.

Nadzvukové proudové letouny si vyžádaly další zdokonalení v oblasti všech druhů zabezpečení. Podstatně vzrostly požadavky na letiště, především na délku vzletové a přistávací dráhy a jejich povrch i údržbu. Travnatá letiště, i když se nevyklučovalo jejich využití v polních podmínkách, přece jen nemohla splnit náročné požadavky z hlediska únosnosti a především čistoty povrchu. To mělo vliv na omezení manévru — schopnosti letectva a tím i vytvoření výhodnějších podmínek pro protivníka z hlediska ničení letectva na „betonových“ a asfaltových letištích letectvem nebo raketovými jadernými prostředky. S cílem uchránit drahocenné letouny před zničením nebo poškozením byla vyvolána potřeba dalších nových opatření v oblasti obrany a ochrany letišť. Nejvýznamnější z nich bylo budování železobetonových úkrytů pro letouny i hlavních druhů zabezpečovací techniky a materiálních prostředků.

Přenesení bojové činnosti letectva do větší hloubky mělo vliv i na velení a organizaci součinnosti letectva s pozemními vojsky. Bylo zachováno centralizované velení letectvu, ale na stupni vševojskové armády a vševojskové divize nebyly otázky součinnosti řešeny do potřebné hloubky. Letecké operační skupiny, které byly jako součinnostní orgány vysílány k vševojskovým armádám, i styční důstojníci u vševojskových divizí neměli prostředky pro velení a navedení letectva na pozemní a vzdušné cíle. Proto byly vytvořeny nové orgány velení a součinnosti — střediska a skupiny bojového velení letectva. Středisko bojového velení stíhacího letectva letecké armády, určené pro velení stíhacímu letectvu v celém pásmu frontu k zabezpečení součinnosti s prostředky PVO frontu, střediska bojového velení letectva, která jsou umísťována na velitelských stanovištích vševojskových armád, a skupina bojového velení letectva určená k zabezpečení velení a navedení letectva v pásmu vševojskových divizí vytvářejí předpoklady pro zabezpečení těsné součinnosti s pozemními vojsky.

Informace o jejich určení a úkolech byla na stránkách Vojenské mysli již uveřejněna.

Třetí generace proudových letounů

Jejich vývoj byl ukončen před několika lety a jsou zaváděny do výzbroje všech moderních armád. V kapitalistických armádách jsou to např. letouny F-15, F-16 a F-111, v armádách socialistických států letouny typů MiG-23, MiG-25, Su-20 a další.

U této generace letounů nejde jen o další zdokonalení dosud používaných nadzvukových letounů, ale o zcela nové konstrukční prvky, vybavení prostředky ničení i zabezpečujícími prostředky. V konstrukci letounů jedním z typických znaků je především proměnná geometrie křidel, která umožňuje i při velkém zatížení uskutečňovat lety v širokém rozsahu rychlostí. Rychlosti těchto letounů se dále zvyšují na 2500 až 3000 km/h, jejich únosnost je až dvakrát větší a zvětšil se dostup na stratosférických výškách. Kromě toho má pro bojové použití zvláštní význam podstatně větší dolet i doba pobytu letounů ve vzduchu. Tím se podstatně zvyšují bojové možnosti letectva, postupně se mění jeho taktika a je pravděpodobné, že dojde i k novému rozdělení úkolů mezi jednotlivými druhy letectva.

Stíhací letectvo vyzbrojené proudovými letouny třetí generace dostává letoun, který je schopen ničit vzdušné cíle, tj. letouny i křídlaté rakety ze všech polosfér, tedy i na vstřícných kursech, což podstatně, zejména při použití řízených raket, zvyšuje jeho efektivnost. Větší dolet umožňuje ničit vzdušné cíle na dalekých přístupech a tím eliminovat výhody použití řízených střel odpalovaných z letounů na velké vzdálenosti od objektů ničení. Velení bojové činnosti ze střehu ve vzduchu, které značně vyčerpávalo bojové úsilí stíhacího letectva, nebude nutné vzhledem k rychlosti startu, letu i stoupavosti uskutečňovat v takovém rozsahu jak tomu bylo dosud. Proto hlavními způsoby bojové činnosti stíhacího letectva budou přepady vzdušných cílů ze střehu na letišti a ničení vzdušných cílů na dalekých přístupech způsobem „lovu“, avšak za podmínek plného radiolokačního zabezpečení. Přes všechny výhody a dokonalé parametry, které mají stíhací letouny třetí generace, zůstává nadále problém vedení boje s pomalu a nízko letícími cíli, především vrtulníky a letouny bitevního typu. V tomto směru nejde pouze o účinný zásah, ale

především o vizuální zjišťování a nepřetržitý boj s těmito prostředky, jejichž počty se budou dále zvyšovat. Ukazuje se proto, že ve stíhacím letectvu nevystačíme pouze s nejmodernějšími typy nadzvukových letounů, ale musí mít ve své sestavě účinné podzvukové stíhací letouny.

Stíhací bombardovací a bombardovací letectvo vyzbrojené proudovými letouny třetí generace představuje velkou údernou sílu, která je podstatně větší únosností pumové zátěže, vysoce účinnými raketami, rychlostí letu a doletem. Takové stíhací bombardovací letectvo je schopné plnit úkoly takového charakteru, jaké zpravidla plnilo ještě do nedávna bombardovací letectvo. To má zvláštní význam zejména pro plnění úkolů operačního charakteru, popř. i charakteru strategického, pokud bude použito podle jednoho zámyslu v rámci několika leteckých svazů a společně s jinými prostředky. Kromě vysoké únosnosti prostředků ničení to je především více jak dvojnásobný dolet, který umožňuje nejen ničit cíle ve velké hloubce, ale především soustřeďovat jeho úsilí i na velmi vzdálené směry v pásmech jiných frontů. Tyto možnosti mohou být plně využity především v samostatných vzdušných operacích, jejichž cíle mohou být různé.

Současně se však ukazuje, že použití letounů této kategorie na bojišti zejména na neplánované, dobře maskované bodové cíle ještě více zvýrazňuje potřebu letounu určeného pro přímou podporu pozemních vojsk, který by plnil efektivně úkoly na bojišti. Tuto úlohu může plnit moderní stíhací bombardovací nebo lépe řečeno bitevní letoun, jehož hlavní vlastnosti můžeme shrnout do těchto požadavků: podzvuková rychlost, pancéřování nejdůležitějších prvků, moderní vysoce účinné prostředky ničení a přesnost jejich použití, prostředky zabezpečení pro let a navedení v malých výškách. Letouny takového typu se již v současné době objevují, např. v armádách NATO letoun A-10. Takovýto bitevní letoun spolu s bitevními vrtulníky znamená podstatné zvýšení účinnosti přímé letecké podpory pozemních vojsk.

Třetí generace proudových letounů sebou tedy přináší specializaci jednotlivých druhů frontového (taktického) letectva podle úkolů.

Průzkumné letectvo třetí generace představuje jednak speciálně upravené nejnovější verze stíhacích letounů, jednak, zvláště pro vedení strategického vzdušného průzkumu, letouny speciálních konstrukcí charakteristické dalekým doletem, ale především vysokým dostupem zpravidla přesahujícím dostup stíhacích letounů. Vybavení těchto letounů pro vedení všech druhů vzdušného průzkumu umožňuje neprodlené využití výsledků vzdušného průzkumu.

Se zavedením letounů třetí generace vzniká řada dalších otázek, které souvisí s jeho dislokací, s nezbytností dále zdokonalit jeho životaschopnost na zemi, i se zajištěním značných materiálních prostředků především leteckého paliva a prostředků ničení.

Ani letouny této třetí generace, jak je známe dnes a v nejbližší perspektivě, neznamenají konečnou vývojovou etapu. Budou se dále zdokonalovat ve všech směrech, což bude přinášet stále dokonalejší způsoby jejich bojového použití.

VELENÍ

DĚLOSTŘELECKÉ DIVIZI

V článku rozeberu možnosti různého způsobu využití štábu dělostřelecké divize, která byla přidělena vševojskové armádě. Rozbor spočívá v ujasnění úlohy a místa divize v boji a operaci, zásad použití divize a způsobů i možností velení divizi.

Dělostřelecká divize je prostředkem k posílení prvosledových vševojskových armád a vytváření podmínek pro získání palebné převahy nad nepřítelem na rozhodujícím směru. Celkové počty děl, jejich bojové možnosti, organizační struktura a systém velení divizi vytvářejí předpoklady pro kvalitní posílení prvosledových divizí dělostřelectvem. Současně umožňuje ponechat v rukách velitele armády další prostředky pro uplatnění jeho vlivu podle potřeby konkrétní situace.

Posílení prvosledových vševojskových divizí dělostřeleckými brigádami dd, zejména divizí na směru hlavního úderu armády, umožňuje vytvářet silné divizní dělostřelecké skupiny o 4 i více oddílech. Jejich úkolem je účastnit se spolu s armádními prostředky boje o palebnou převahu nad nepřítelem, dezorganizovat velení, ničit živou sílu a palebné prostředky nepřítele v útočném pásmu divize, zúčastnit se boje s radioelektronickými prostředky nepřítele a plnit další úkoly ve prospěch divize.

Nejvýkonnější palebné prostředky, které přidělil nadřízený velitel, si ponechává zpravidla velitel armády v přímé podřízenosti s cílem vytvořit armádní dělostřeleckou skupinu (ADS), popř. podskupiny, nebo armádní raketometnou skupinu (ARMS). Zatímco úkolem podskupin je plnit úkoly v pásmu jedné divize, vytvoření ADS i ARMS bude podmíněno možností plnit palebné úkoly ve prospěch více prvosledových divizí na směru hlavního úderu armády. K úkolům armádních skupin patří zejména boj o palebnou převahu ničením prostředků jaderného napadení taktického významu, umlčování a ničení dělostřelectva nepřítele, dále dezorganizace velení nepřítele umlčováním míst velení a radioelektronických prostředků, boj s nepřátelskými zálohami, popř. umlčování dalších důležitých cílů armádního významu.

Hlavní zásady bojového použití dělostřelecké divize v boji a operaci

Bereme-li v úvahu úlohu armády ve frontové operaci, hodnotu nepřítele v pásmu armád a hodnotu dalších palebných prostředků nadřazeného v pásmu armády, můžeme dle použít buď k posílení jedné vševojskové armády prvního sledu celou divizí a vytvoření mohutného uskupení dělostřelectva na rozhodujícím směru útoku frontu, anebo rozdělit divizi mezi vševojskové armády prvního sledu v závislosti na úloze a místě těchto armád ve frontové operaci.

V prvním případě bude mít velitel armády k dispozici 4 posilové a jednu organickou dělostřeleckou brigádu. Rozdělení a uskupení dělostřelectva v rámci této armády se bude řídit obdobnými zásadami jako u frontu. Raketometnou brigádu (rmb) si ponechá velitel armády v přímé podřízenosti jako ARMS. Z 1—2 brigád, zejména kanónů 130 mm, vytváří zpravidla ADS a 2—3 brigádami může posílit divize prvního sledu.

V druhém případě armádu na směru hlavního úderu frontu posílíme 2—3 brigádami (dělostřeleckou divizí bez 1—2 brigád), další pak jednou či dvěma. Velitel armády tedy bude disponovat 3—4 popř. 2—3 dělostřeleckými brigádami (včetně organické). Raketometná brigáda zůstává zpravidla opět v rukách velitele armády jako ARMS, zbývající brigády můžeme rozdělit takto:

- jednu brigádu pro vytvoření ADS (nemůžeme vyloučit případ, že ADS nebude vytvořena);

- ostatní brigády pro posílení prvosledových divizí; pokud nebude vytvořena ADS, můžeme rozdělit mezi prvosledové divize hodnotu 2—3 brigád.

Štáb dělostřelecké divize přechází k té armádě, ke které byl přidělen nebo u které je většina brigád divize.

Velení dělostřelecké divizi

V závislosti na způsobu použití, zejména na variantě rozdělení divize mezi prvosledové armády a uskupení v rámci armády, může velitel a štáb dle plnit funkci velitele a štábu ADS, nebo stát mimo uskupení dělostřelectva a řídit brigády divize bez ohledu na jejich přidělení a zařazení do skupin, jako jejich organická řídicí složka.

V případě, kdy je vytvořena ADS, které velí velitel divize, dojde k uplatňování velitelských a řídicích povinností velitelem a štábem dle ve dvou rovinách — v plném velení skupině a ve velení ostatním brigádám dle, které jsou mimo skupinu.

Při velení skupině plní velitel a štáb divize povinnosti podle řádů (např. Děl-1-1). Patří k nim zejména:

- organizovat průzkum, topograficko-geodetickou a povětrnostní přípravu jednotek a útvarů skupiny, vyhodnocovat celkovou situaci vojsk a předvídat její vývoj;

- shromažďovat údaje potřebné pro velení skupině v boji;

- nepřetržitě znát rozmístění a stav podřízených jednotek a útvarů, počty děl, množství munice, a to do dělostřeleckého oddílu v to;

- plánovat a řídit bojovou činnost podřízených, zejména palebnou činnost a manévry;

- včas předávat úkoly podřízeným, zpracovávat a předávat předběžná nařízení, písemné bojové rozkazy a nařízení a organizovat součinnost;

- organizovat zabezpečení bojové činnosti podřízených jednotek a útvarů, zejména OPZHN;
- plánovitě organizovat místa velení, spojení, utajení velení jednotkám a útvarům skupiny;
- zpracovávat a předkládat nadřízenému náčelníkovi RVD armády hlášení a informovat podřízené velitele a štáby o situaci;
- kontrolovat plnění bojových úkolů.

Velení ostatním brigádám divize mimo ADS spočívá v organizaci a řízení materiálně technického, týlového a zdravotnického zabezpečení těchto brigád, v kontrole plnění úkolů, řízení manévru při změně podřízenosti mezi armádami nebo mezi divizemi armády, jejíž ADS divize vytváří.

K zabezpečení nepřetržitosti velení skupině i ostatním brigádám organizuje divize pevné spojení s náčelníkem RVD armády i frontu a organickými brigádami a uvnitř skupiny.

V případech, kdy se ADS nevytváří nebo kdy ADS velí velitel a štáb některé z brigád, zůstává veliteli a štábu dd jako základní úkol organizovat a řídit materiálně technické, týlové a zdravotnické zabezpečení organických brigád.

Využití štábu dělostřelecké divize, jestliže nevytváří štáb ADS

Štáb divize nemusí vždy vytvářet štáb ADS. Velitel dd je pak se svým štábem na velitelském stanovišti divize, popř. na předsunutém velitelském stanovišti, které se rozmisťuje na úrovni velitelských stanovišť prvosledových divízi (kolem 15 km od předního okraje), v blízkosti některého z armádních míst velení. Z tohoto stanoviště řídí útvary a jednotky divize do rozhodnutí o úkolu divize.

Jestliže štáb divize nebude tvořit štáb ADS, může plnit úkoly, které odpovídají možnostem štábu, zejména jeho personálnímu obsazení, technickému vybavení, odbornému zaměření a možnostem spojovacích prostředků. K takovým úkolům můžeme zařadit např.:

- zúčastnit se v součinnosti se štábem RVD armády (frontu) plánování, organizace a použití dělostřelectva při průlomu připravené obrany nepřítele, při protipřípravě, při zasazování druhých sledů armády (frontu), při protiúderu apod.;

- vytvořit záložní štáb RVD armády s úkolem být připraven převzít jeho úkoly při velení RVD armády nebo vytvořit základ pro vybudování nového štábu RVD;

- plnit samostatně dílčí úkoly ve prospěch RVD armády nebo frontu, spojené s manévrem, přeskupením, přebíráním útvarů a svazků RVD do podřízenosti armády (frontu) nebo s mobilizací a výstavbou nových útvarů a svazů dělostřelectva apod.

1. Posouzení možností štábu dělostřelecké divize

Základní možnosti štábu divize jsou dány zejména jeho organizační strukturou, počtem sil a prostředků a kvalitou jednotlivých prvků jeho organizace. V článku rozeberu jen ty složky štábu, které jsou významné z hlediska jeho zaměření.

V čele velitelství divize stojí velitel se svým ZVP a PO. Pro zvolený cíl článku vidím i významnou úlohu ZVT a ZT divize s jednotkami materiálního a technického zabezpečení.

Náčelník štábu řídí štáb, do kterého patří zejména operační skupina (3 důstojníci) a náčelník průzkumu a dále organizační skupina a odborní náčelníci (SN, náčelník topografické služby, ženijní a chemický náčelník). Kromě nich jsou ve štábu další skupiny, obvyklé pro tento stupeň velení.

Náčelníkovi štábu dále podléhá velitelská baterie, která je složena z počtářského družstva, hospodářského družstva, průzkumné čety o dvou družstvech, vybavených dělostřeleckými pohyblivými pozorovatelnami, z rádiové čety (5 středních rádiových stanic) a spojovací čety (4 radioreléové stanice), dále z pořádkové a strážní čety a automobilní čety (8 Ao, 4 ANTS, 6 AŠ, 4 PV-5, 2 PV-3).

Můžeme říci, že jde o silný dělostřelecký štáb, který za předpokladu potřebné kvalitní odborné úrovně může vytvořit podmínky pro splnění i velmi náročných organizačních úkolů. Má i dostatečnou materiálně technickou základnu pro takovou práci.

Při posuzování možností štábu divize je však třeba počítat s tím, že část těchto prvků bude vždy zaměřena k plnění základního úkolu, kterým je organizace a řízení materiálně technického, týlového a zdravotnického zabezpečení organických dělostřeleckých brigád, sledování a kontrola plnění úkolů těmito brigádami, řízení jejich manévru při přeskupování nebo při změně podřízenosti. Tento úkol si bude vyžadovat nejen pozornost hlavních funkcionářů divize, ale zejména značného úsilí složek technického a týlového zabezpečení a spojovacích jednotek štábu.

Dále je třeba vidět, že na počet a odborné zaměření příslušníků štábu mají největší vliv technické a zabezpečující složky, zatímco podíl operačních složek je nižší.

Můžeme tedy říci, že štáb dd z hlediska řízení bojových jednotek dělostřelectva je silnější než štáb RVD vševojskového svazku a přibližně odpovídá úrovni štábu RVD vševojskové armády.

2. Využití štábu dělostřelecké divize k významným úkolům dělostřelectva armády

Štáb RVD vševojskové armády, které byla dd přidělena, může s výhodou využít části štábu divize k pomoci při plánování, organizaci a řízení bojové činnosti dělostřelectva při těchto akcích:

- plánování a organizace dělostřelecké přípravy a podpory při průlomu připravené obrany nepřitele;
- plánování a organizace dělostřelecké protipřípravy v obranné operaci armády;
- plánování a organizace dělostřelecké přípravy (palebného přepadu) a podpory druhosledových svazků, zasazovaných jak k rozvíjení úspěchu v útočné operaci, tak i k protiúderu v obraně;
- řízení bojové činnosti uskupení dělostřelectva, vytvořeného k likvidaci obklíčených útvarů a svazků nepřitele;
- řízení dělostřelectva v jiných významných obdobích operace, spojených s jeho soustředováním na samostatných směrech nebo k zvláštnímu cíli (od-

rážení protiúderu nepřítele, podpora boje části sil armády na samostatném směru, násilný přechod vodního toku, podpora boje taktického výsadku apod.).

Důležitým předpokladem splnění takových úkolů je vysoká odborná úroveň, zejména schopnost řídit dělostřelectvo na operačním stupni velení. Tento předpoklad je nutné budovat již v mírových podmínkách, při cvičení, velitelských zaměstnáních i v samostatné přípravě jednotlivých příslušníků štábu divize. Součástí této přípravy by měla být i společná zaměstnání se štáby RVD armád.

Způsoby použití štábu divize mohou být různé. Např. převzetí veškerých povinností, vyplývajících ze zadaného úkolu a jejich relativně samostatné plnění vyčleněnou skupinou štábu divize. Odlišným způsobem je začlenění jednotlivých funkcionářů štábu divize do práce štábu RVD armády podle odbornosti. Nevylučuji ani kombinaci obou způsobů. Za nejracionálnější považuji spolupráci příslušníků obou štábů, neboť rozdělením povinností na více příslušníků lze zkracovat čas, lépe využít kvalifikaci funkcionářů, pracovišť i materiálního vybavení štábu RVD armády. Další předností je skutečnost, že nedojde k narušení metodiky práce štábu RVD i vševojskového štábu armády.

Základní složkou při plnění uváděných úkolů se stane operační skupina štábu divize, řízená náčelníkem štábu nebo velitelem. Poněvadž půjde zpravidla o úkol krátkodobý, bude účelné oprostít tuto skupinu od jiných úkolů. Je však pravděpodobné, že dělostřelecké brigády divize budou plně využívány právě v těchto akcích a tak jejich řízení se bude organicky začleňovat do řízení celého uskupení dělostřelectva. Takovým způsobem se může operační skupina plně zhostit i povinností, které vyplývají ze základního úkolu řízení všech brigád divize.

Operační skupina se může zapojit do práce štábu RVD armády jak v oblasti plánování a organizace, tak i řízení vojsk. Je však efektivnější ponechat řízení vojsk štábu RVD armády a skupinu využít pro palebné plánování a manévry.

Další významný podíl práce bude připadat na náčelníka průzkumu. V této oblasti můžeme přistoupit k odpovídající dělbě práce mezi oběma funkcionáři průzkumu a to tak, že sběr informací o nepříteli a řízení orgánů dělostřeleckého průzkumu zůstane zcela v rukách náčelníka průzkumu štábu RVD armády. Půjde zejména o to, aby byl zachován jednotný záměr jejich použití, aby byly využity dříve získané návyky, vztahy, metody a zkušenosti a aby byly vyloučeny možné časové ztráty, které vznikají při předávání velení. Pokud jde o povětrnostní přípravu, můžeme její organizaci a řízení pro danou akci svěřit náčelníkovi průzkumu divize.

Ze účelné považují takové rozdělení povinností, kdy náčelník topografické služby divize převezme celou organizaci topograficko-geodetické přípravy akce. Tím podstatně zúží náplň povinností náčelníka průzkumu RVD armády, který se tak může plně věnovat otázkám průzkumu nepřítele. Takové rozdělení je možné jen v případě dokonalé připravenosti náčelníka topografické služby divize na podobný úkol.

Vzhledem k tomu, že štábu divize zůstává povinnost materiálně technicky a týlově zabezpečit brigády, bude účelné složky technického a týlového zabezpečení i s řídicími orgány využívat jen v omezené míře (např. k organizaci přísunu dělostřelecké munice apod.).

Zvláštní úlohu sehrává velitel divize a náčelník štábu. Pro plnění všech dalších úkolů štábu divize bude správné, aby alespoň jeden z těchto funkcionářů zůstal na velitelském stanovišti (PVS) divize a dále řídil zbývající část

štábu. Nemůžeme ani zamítnout názor, aby zůstali na štábu oba, neboť zde budou jejich schopnosti efektivněji využity k velení brigádám. Náčelník štábu při tom může převzít část povinností, které patří operační skupině, nebo k tomu využít příslušníků organizační skupiny. V případě, kdy štáb divize dostane samostatný úkol, je však přítomnost velitele nebo náčelníka štábu při plnění úkolu nezbytná.

3. Využití štábu dělostřelecké divize jako záložního štábu RVD armády

Tento velmi důležitý a náročný úkol nelze úspěšně splnit bez dlouhodobé, cílevědomé a plánovitě přípravy již v mírových podmínkách. Štáb dělostřelecké divize se totiž ve své praktické činnosti zaměřuje zejména na otázky použití jednotek a útvarů divize, v dalším na otázky bojové činnosti dělostřelectva v boji a operaci a jen v menší míře na otázky použití raketového vojska a jaderných zbraní. Tomu odpovídá tedy i podíl znalostí a zkušeností v plánování, organizaci a řízení prostředků raketového vojska a raketových jaderných úderů. Naopak, ve štábu RVD armády jsou otázky použití raketového vojska a jaderných zbraní otázkami základními. Tento rozpor v přípravě je nutné odstranit dříve, než k nasazení štábu divize jako záložního štábu RVD armády dojde.

Pokud jde o personální obsazení, sestavení záložního štábu RVD armády nebude obtížné, neboť všechny hlavní funkcionáře — prozatím s odhlédnutím od funkční povinnosti — štáb dělostřelecké divize má. Je nutné řešit velení zbytku štábu divize tak, aby byl schopen plnohodnotně pokračovat v plnění základního úkolu, tj. řízení brigád divize. Za možné řešení považují ponechat velitele divize, aby dále řídil divizi, a za základ nového štábu vzít skupinu příslušníků štábu divize s náčelníkem štábu a doplnit ji funkcionáři ze ZVS armády.

Záložní štáb RVD armády, jeho jádro, by tvořili tito funkcionáři štábu divize:

- náčelník štábu (1);
- příslušníci operační skupiny (2);
- náčelník průzkumu (1);
- příslušník organizační skupiny (1).

Z automobilní čtyři můžeme ve prospěch tohoto štábu vyčlenit po jednom osobním a štábním automobilu a jeden přívěs PV-5. Pokud jde o spojovací prostředky, předpokládám zprvu využití spojovací sítě vševojskové armády, v dalším nasazení prostředků štábu divize a sice jedné střední rádiové stanice pro spojení s armádními útvary a svazky RVD (typu R-118), jedné střední stanice pro velení těžké dělostřelecké brigádě a RVD divizí (typu R3AT).

4. Štáb dělostřelecké divize plní dílčí úkoly ve prospěch RVD armády (frontu)

Úloha štábu dělostřelecké divize v takovém případě je obdobná jako ad 2. s tím, že půjde o samostatné krátkodobé úkoly, které vyžadují jen menší část štábu divize nebo dokonce jen jednotlivé funkcionáře. Po zplánování a organizaci bude se zpravidla štáb divize podílet i na konkrétním řízení akce. Může jít např. o tyto úkoly:

— manévr útvarů a svazků RVD druhosledových svazů nebo svazků za nejrůznějším cílem (k protipřípravě, palebnému přepadu, dělostřelecké přípravě apod.);

— účast při převzetí jednotek, útvarů nebo svazků RVD (samostatných nebo v rámci vševojskových útvarů nebo svazků) do podřízenosti armády (frontu);

— vytvoření styčné skupiny a její vyslání ke spojenecké armádě státu Varšavské smlouvy nebo vyslání styčného důstojníka ke štábu RVD spojenecké armády.

Splnění takových a podobných úkolů můžeme těžko předem plánovat. Zpravidla jsou výsledkem vývoje konkrétní situace. Příprava na ně proto bude obtížná a jejich úspěšné splnění vyžaduje zejména profesionální zručnost všech příslušníků štábu dělostřelecké divize ve štábní práci, rychlou orientaci v nové situaci, operační přehled i odpovídající organizační schopnosti. Avšak to jsou vlastnosti, které se budou od příslušníků štábu divize (časté měnění podřízenosti i druhů úkolů) vyžadovat vždy. Proto nejlepší přípravou bude nepřetržitě získávání teoretických znalostí odborných i vševojskových, zdokonalování v praktické činnosti řízení vojsk, zejména získávání organizátorských zkušeností, zdokonalování znalostí ruského jazyka, získávání zběhlosti v plnění funkčních povinností při mobilizační přípravě apod.

Z uvedených příkladů možných akcí je vidět, že se na nich mohou podílet příslušníci všech složek štábu, včetně organizační skupiny, 8. skupiny, náčelníků druhů vojsk a příslušníků technických a týlových složek. Počet a vybavení bude v každém případě jiné, stejně jako materiálně technické vybavení. Vzhledem k tomu, že půjde o samostatné akce, bude nutné, aby skupinu řídil jeden z hlavních funkcionářů, nejlépe velitel divize.

* * *

Využití štábu dělostřelecké divize při decentralizovaném velení, tzn. v případě, kdy štáb nevytváří štáb ADS, je velmi široké. Za efektivní využití jeho odborné kapacity považují zejména plnění významných úkolů při hromadění dělostřelectva na armádním stupni velení a převzetí úkolů štábu RVD armády po jeho vyřazení. Avšak ani další uvedené možnosti nemůžeme podceňovat, neboť mohou přinést ve prospěch dělostřelectva řadu cenných poznatků, zkušeností, nových a progresivních aspektů a doporučení.

Navrhované směry využití štábu divize nevyčerpávají všechny možnosti, jistě se mohou vyskytnout další případy jeho zasazení ve prospěch všeho dělostřelectva armády nebo frontu.

Předpokladem úspěšného splnění základních a dalších úkolů štábem dělostřelecké divize však musí být:

- vysoká profesionální úroveň všech příslušníků štábu divize;
- dokonalá souhra štábu jako celku a to zejména při plnění úkolů se snížnými počty pracovníků;
- cílevědomá příprava štábu jako celku na možné úkoly při decentralizovaném velení již v mírových podmínkách a odpovědná příprava jednotlivých funkcionářů na takové úkoly.

ŘÍZENÉ STŘELY S PLOCHOU DRÁHOU LETU

Spojené státy americké se snaží získat převahu sil v technické oblasti pokračováním ve vývoji a perspektivním zavedením nových zbraňových systémů. Jedním z hlavních zbraňových systémů, na který zaměřují poslední léta značné úsilí, je řízená střela s plochou dráhou letu – Cruise missile, vyvíjená v různých modifikacích, pod označením ALCM, SLCM a GLCM.

Podle dosud získaných poznatků o takticko-technických možnostech použití a vlastnostech

jde o velmi účinný prostředek vzdušného napadení, který u typů ALCM a SLCM řadíme do kategorie strategických bojových prostředků.

V ozbrojeném střetnutí na středoevropském válčišti mohou být tyto prostředky použity jak v jeho konvenční, tak v jaderné variantě. Tato okolnost si vynucuje analýzu a přijetí opatření v celé oblasti PVO ozbrojených sil států Varšavské smlouvy.

Charakteristika ŘS s plochou dráhou letu a jejich použití

Řízené střely s plochou dráhou letu Cruise missile jsou bezpilotní letouny s proudovým motorem, které působí v přízemních a velmi malých výškách, podzvukovou rychlostí, s možností dopravovat na cíle konvenční a jaderné náplně.

Dosud byly vyvinuty dva základní typy ŘS s plochou dráhou letu:

ALCM – letecká ŘS odpalovaná ze strategických bombardovacích letounů nebo těžkých dopravních letounů. ŘS má obměnu A a B, která má větší dolet.

SLCM – Tomahawk, námořní ŘS odpalovaná z hladinových plavidel, ponorek a námořních letounů, z které byla odvozena i ŘS s plochou dráhou letu typu GLCM. ŘS SLCM má taktickou obměnu (pro odpálení z lodí, ponorek

a námořních letounů) a strategickou obměnu (větší dolet, odpálení z lodí a ponorek). Pozemní ŘS GLCM má pouze taktickou obměnu, která má být odpalována z mobilních pozemních odpalovacích zařízení a má postupně doplnit, případně nahradit ŘS Pershing ve výzbroji americké armády.

ŘS ALCM je vybavena reaktivním dvou-proudovým motorem, který má výhodný poměr tahu ke své hmotnosti. Jeho výhodou je rovněž nižší teplota výfukových plynů, která je kolem 600 °C, což pro ŘS vytváří výhodné charakteristiky infračerveného záření. Hlučnost motoru na základě jeho maximálního tahu lze předpokládat asi 30–50 decibelů.

ŘS SLCM – její strategická obměna je poháněna dvouproudovým motorem a taktická ob-

měna turboreaktivním motorem. Obdobný pohon má i RS GLCM.

RS ALCM má obdobný tvar jako RS SCAD (její vývoj byl zastaven). Trup má štíhlý aerodynamický tvar. V jeho ostré přídi je uloženo korekční zařízení. Za ním je bojová hlavička a dále naváděcí soustava. Ve střední části trupu jsou umístěny nádrže pohonných hmot a v zadní části motor. Vstupní nasávací otvor vzduchu k motoru vytváří charakteristické zvýšení trupu. RS ALCM je dolnokřídový letoun se štíhlými šípovitými křídly (úhel šípů je 35° u obměny A, 25° u obměny B), umístěnými asi ve střední části trupu. Ocasní plochy mají rovněž šípovitý tvar. Zranitelnými místy je přední část trupu – korekční a naváděcí systém a zadní část trupu – motor.

RS SLCM má trup doutníkového tvaru s elipsoidovou přídí, který se v zadní části zužuje. Charakteristickým znakem jsou krátká kolmá křídla, umístěná asi ve střední části trupu. Ocasní plochy tvaru klínu-vpřed jsou umístěny pod předním raketovým motorem a pohledem ze zadní polohy vytvářejí tvar kříže. Naváděcí systém je umístěn v přídi trupu, za ní je bojová hlavička, nádrže pohonných hmot, motor a přední raketový motor. Zranitelnými částmi jsou především před trupu – naváděcí systém a motor před ocasními plochami.

RS GLCM bude mít pravděpodobně obdobný tvar a rozmístění systémů jako RS SLCM.

Všechny typy RS s plochou dráhou letu, s výjimkou protilodní verze SLCM, používají inerciální naváděcí soustavu, která se skládá z akcelerometrů, paměťového zařízení číselného počítače a z jednotky určení letu podle programu. Přesnost inerciální naváděcí soustavy je na hodinu letu asi 1000 m. Tato přesnost nevyhovuje zejména při použití konvenčních hlavice. Z tohoto důvodu je naváděcí soustava doplněna zařízením pro zjišťování polohy za letu a na základě těchto údajů může palubní počítač prostřednictvím autopilota navést RS na vypočtenou trať letu. Korekce tratě letu má probíhat třemi způsoby:

1. Porovnávání terénu se záznamem v paměti - TERCOM

Tento systém je dosud nejlépe zpracován a je prakticky zkoušen na RS ALCM. Pracuje na principu porovnávání nadmořských výšek a terénních bodů určeného výseku terénu, které jsou předem změřené a uloženy v paměti počítače. Podle dráhy letu se volí až 20 kontrolních prostorů o velikosti, která odpovídá asi desetinásobku předpokládané chyby (1000 × 1000 m atd.). Tyto prostory se rozdělí na čtverce (ve směru tratě letu 10, v příčném směru 5). Každému čtverci se přiřadí nadmořská výška, která se uloží do paměti palubního počítače. Podklady

pro topografické vyhodnocení kontrolních čtverců dodávají průzkumné družice. Ke srovnání nadmořské výšky kontrolních bodů má RS radiolokační výškoměr AN/APN-194, který má parametry:

$f_n = 4300 \text{ MHz}$; $f_{\text{opak.}} = 10\,000 \text{ Hz}$; délka impulsu = 70 nsec.; $P_p = 100\text{--}250 \text{ W}$.

Tento výškoměr se nad kontrolním prostorem automaticky zapne a porovná program se skutečnou dráhou. Doba práce RL výškoměru je asi 5 vteřin. Přesnost zásahu cíle s využitím korekčního systému TERCOM se zvýší až na 20 m i méně.

2. Prostorová porovnávací technika

Tento systém je dosud ve stadiu vývoje. Pracuje na stejném principu jako TERCOM, ale místo nadmořské výšky měří a porovnává odraznost terénu, jako funkci plochy. Tento způsob je nejvýhodnější k navedení RS proti pohyblivým cílům.

3. Technika globálního zjišťování pomocí družic

Je rovněž ve stadiu vývoje. Ke zjišťování polohy RS má být vytvořena síť radionavigačních družic, které budou vysílat přesně synchronizované impulsy a svoji polohu. Určením časových rozdílů přijatých signálů může palubní počítač vyhodnotit vzdálenost od družic, a tím též polohu RS, s přesností do 10 m. Tento způsob je výhodný pro navedení RS na nepohyblivé cíle, na cíle na vodní hladině a v rovinatém a málo členitém terénu.

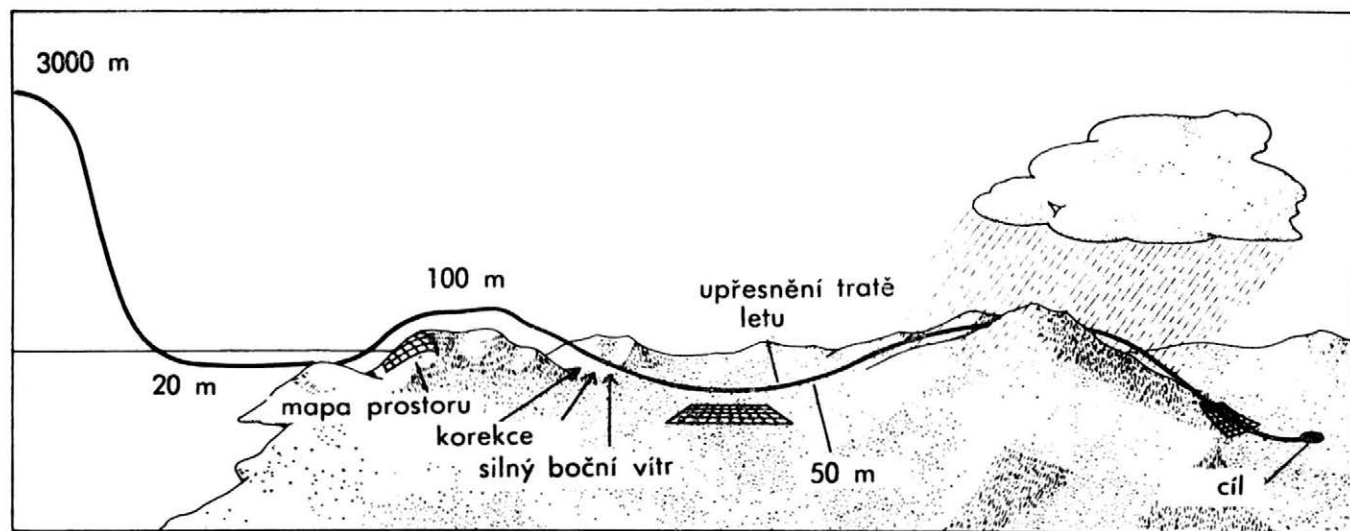
Protilodní taktická verze SLCM je naváděna kombinovanou inerciálně radiolokační soustavou.

Vzhledem k tomu, že RS s plochou dráhou letu by byly použity převážně na nepohyblivé cíle, budou programy letu na různé varianty cílů zpracovány předem.

Profil dráhy letu RS s plochou dráhou letu

Letecké RS s plochou dráhou letu ALCM mohou být vypouštěny zpravidla z letounů letících ve výšce kolem 3000 m, při rychlosti letounu nosiče kolem 800 km/h, ze vzdálenosti mimo dosah PVO (200–400 km od čáry dotyku). Bylo však úspěšně vyzkoušeno vypuštění RS z letounů B-52 ve výšce 200 m, při rychlosti 500 km/h, což má umožnit vypuštění RS z letounů letících v malých výškách, v podstatě z menší vzdálenosti od čáry dotyku (viz obr. 1).

Námořní RS s plochou dráhou letu SLCM může být odpálena do 12 minut od vydání příkazu. Tyto RS by byly pravděpodobně odpalovány z povrchových plavidel a ponorek operujících v Norském moři, Biskajském zálivu a Středozemním moři.

Pravděpodobná varianta profilu tratě letu řízené střely typu ALCM a SLCM

Schéma možného manévru řízené střely s plochou drahou letu po vypuštění z letounu nebo odpálení z bojového plavidla a z pozemního odpalovacího zařízení

Obr. 2

Pozemní ŘS s plochou dráhou letu GLCM mohou být odpáleny z mobilních odpalovacích zařízení za 25 minut po vydání signálu.

ŘS s plochou dráhou letu budou pronikat do prostoru cíle ve výškách 20 m nad rovinatým terénem, 50 m nad středně členitým terénem a 100 m nad horským terénem.

Charakteristickými a výhodnými trasami pro ně budou údolí řek a středně členitý terén. V průběhu letu budou manévrovat směrem – možnost změny kursu o 180–360°, výškou a rychlostí. Budeme-li předpokládat, že ŘS budou mít maximální násobek zatížení nebo zrych-

lení 4, pak nejmenší poloměr zatáčky bude asi 1050 m a maximální úhel příčného sklonu bude 72–76° (viz obr. 2).

U všech typů ŘS s plochou dráhou letu je autopilot vybaven zařízením omezujícím takový manévry, který by vedl k vývrtce a pádu letounu – prudké stoupání a ostré zatáčky pod minimální poloměry.

Rozměry, použité materiály a tvar ŘS s plochou dráhou letu vytvářejí velmi výhodné charakteristiky efektivních ploch z jejich hlediska a lze je tedy radiolokačně velmi obtížně zjistit.

Předpokládané taktické, operační a strategické použití ŘS s plochou dráhou letu

Vzhledem k programovému inercinálnímu systému navedení by byly ŘS s plochou dráhou letu použity především na stacionární cíle, u kterých je předem známa poloha.

V jaderné variantě proti zodolněným malorozměrným, ale i plošným cílům. V konvenční variantě by mohly být použity, vzhledem k vysoké přesnosti zásahu (do 20 m), především na bodové malorozměrné cíle, ale i na plošné cíle úderem více ŘS na objekt (letišť, soustředění vojsk).

ŘS s plochou dráhou letu by byly použity:

s jadernou hlavicí na:

- soustředění vojsk a hluboké operační zálohy vytvářením přehradných pásem;
- objekty PVOS – letiště SL, VS, palebná postavení;
- letiště frontového letectva, muniční sklady a sklady PHM;
- komunikační uzly, energetická a spojovací centra, vodní zdroje;
- politická, administrativní a hospodářská centra;

s hlavicí s klasickou (jinou) náplní na:

- soustředění vojsk a letiště frontového letectva;
- objekty PVOS – RTH, VS, letiště, palebná postavení;
- muniční sklady a sklady PHM;
- komunikační uzly, především na železniční a silniční mosty;
- přehradní hráze;
- energetický systém;
- důležité průmyslové podniky.

Použití ŘS ve válce bez použití jaderných zbraní

Vzhledem k tomu, že jde o bezpilotní prostředek, bude část ŘS s plochou dráhou letu pravděpodobně použita při zahájení 1. vlny hromadného úderu, s cílem vytvořit velké množství cílů, zahltnout PVO a úderu na objekty PVOS tuto podstatně narušit a vytvořit podmínky pro po-

užití pilotovaných prostředků taktického letectva.

Předpokládám, že v této variantě mohou být ŘS s plochou dráhou letu, především typy GLCM, ale i obměna A-ALCM použity k úderům proti všem druhům objektů PVOS, především na radiotechnické hlásky, naváděcí stanoviště, velitelská stanoviště a palebná postavení zejména nezodolněná. Na letiště by mohly použít několik úderů s cílem zničit letouny na stojánkách, radionavigační zabezpečení a narušit vzletové a přistávací pásma a zodolněné objekty.

Použití ŘS ve válce s použitím jaderných zbraní

ŘS s plochou dráhou letu by byly hromadně použity v 1. vlně HJÚ, která by předcházela 1. vlně taktického letectva, s cílem narušit systém PVOS, komunikační a spojovací systém, řízení vojsk a státu. V dalších úderech by ŘS mohly plnit úkol izolace prostoru bojové činnosti pozemních vojsk vytvářením přehradných pásem k zabránění přísunu hlubokých operačních záloh.

Použitím jaderných hlavic podstatně vzroste účinnost ŘS, takže jejich použití lze předpokládat především na zodolněné cíle – letiště, palebná postavení, VS. V další eskalaci konfliktu by mohly být úderu vedeny na bráněná místa, ekonomická centra a komunikační uzly.

Údaje o nosičích ŘS ALCM

ŘS s plochou dráhou letu ALCM by byla odpalována z letounů strategického bombardovacího letectva typu B-52 a FB-111; v případě, že bude zařazen do výzbroje, i z letounu B-1. Dále by mohly být ŘS vypouštěny i z těžkých dopravních letounů typu Boeing-747, C-135 a C-141.

Současné zavedené verze B-52 G a H by byly schopny nést až 20 ŘS a FB-111 až 6 ŘS na jednom letounu. V letce B-52 vyzbrojené ŘS ALCM lze předpokládat až 300 ŘS, v letce FB-111 až 90 ŘS.

Na dopravních letounech můžeme předpokládat v závislosti na jejich únosnosti do 100 RS na Boeing-747 a do 50 RS na letounech C-135 a C-141. Tyto prostředky by létaly ve velké vzdálenosti od čáry dotyku a byly by použity jako pohyblivé odpalovací základny. Doba trvání letu bez doplňování paliva za letu by byla asi 10–12 hodin.

Závěry ze zhodnocení řízených střel s plochou dráhou letu

Jedním ze směrů modernizace a vývoje nových zbraní, kterému americké vojenské i politické kruhy přikládají mimořádný význam, jsou řízené střely s plochou dráhou letu, nazývané Cruise missile. I když v podstatě nejde o zcela nový druh bojové techniky, jejich současné konstrukční řešení s využitím soudobých vědních poznatků je zařazuje do progresivních zbraňových systémů, které podle amerických názorů by mohly spolu s dalšími novými zbraněmi umožnit získat západu rozhodující převahu v technické oblasti.

Vzhledem k pokročilému stadiu vývoje RS Cruise missile a možnosti jejich zavedení do výzbroje již ke konci sedmdesátých let, nebo na začátku osmdesátých, je třeba tomuto vývojovému trendu věnovat pozornost a souběžně s předstihem promýšlet vhodná a účinná protipatření. Je zejména přihlíženo k prokazatelným výhodám těchto střel i k jejich konstrukčním, funkčním a operačně taktickým nedostatkům.

K hlavním výhodám RS - Cruise missile patří:

- rozšířená možnost použití ve strategické, operačně taktické a taktické obměně na všech válečích, zejména evropských;
- víceúčelovost použití jak v konvenční, tak i v jaderné válce;
- vysoká operační pohotovost a mobilnost, především schopnost manévru jak vlastních RS, tak jejich nosičů;
- vysoká přesnost zásahu a tím i možnost ničení malorozměrných cílů konvenčními a jadernými hlavicemi o malém ekvivalentu;
- relativně nízká cena a s tím zřejmě spojená jednoduchost výroby hlavních částí RS v podmínkách současných technologických postupů leteckých továren;
- obtížnost zjišťování současnou radiolokační technikou;
- možnost využití současných, včetně již zastaralých nosičů vojenského letectva a námořnictva i k tomu účelu upravených civilních dopravních letounů;
- uložení programu trvá řádově několik minut;
- jednoduchá obsluha a údržba.

Velení amerického vojenského letectva uvažuje o modifikaci bombardovacích letounů B-52 na typ B-52 S, speciálně určený pro použití RS ALCM. Úprava letounu má zahrnovat zejména zesílení nosných částí, úpravu závěsů pro RS a doplnění radioelektroniky. Letoun B-52 S má být schopen nést až 20 RS. Plánuje se úprava 250 letounů.

Výhody RS Cruise missile jsou v odborných pramenech v dostatečné míře uváděny a komentovány, někdy i zveličovány. Jejich **nedostatky a slabé stránky**, ať již konstrukční nebo jiné, jsou záměrně publicisty pomíjeny. **Patří k nim především:**

- podzvuková rychlost a tím možnost jejich snadnějšího ničení soudobými prostředky PVO;
- velká zranitelnost. I malé poškození, při kterém např. letoun je schopen dále operovat pravděpodobně způsobí havárii střely nebo ji znemožní udržení programového režimu letu;
- nemají žádnou vlastní aktivní obranu a ani nejsou vybaveny žádnými prostředky rušení;
- závislost na příznivých povětrnostních podmínkách (velké procento havárií při nárazovém větru v přízemních výškách);
- současný, zatím jediný řídicí systém TERCOM nespĺňuje plně požadavky, zvláště na bezpečné řízení letu a manévru střel v rovinatém terénu;
- za určitou slabou stránku lze považovat také nutnost korekce tratě letu, zvláště možnost úplného vychýlení střely z programované dráhy při větším manévru střely;
- možnost aktivního působení proti nosičům a pozemním odpalovacími zařízeními.

V žádném případě nemůžeme je považovat za absolutní zbraně, proti kterým nelze nalézt účinnou obranu. Tomu nasvědčují i některé výsledky ze zkoušek s těmito zbraněmi a jejich úspěšné sestřelení letounovou řízenou střelou typu „vzduch-vzduch“, odpalenou ze stíhacího letounu běžné konstrukce.

Možnosti zjišťování a uvědomování vlastních vojsk

Pro organizaci boje se soudobými bojovými prostředky sehrávají zvlášť významnou úlohu všechny druhy průzkumu – kosmický, agenturní, speciální, vzdušný, radiolokační a vidový. Poslední dva druhy průzkumu rozeberu podrobněji.

Radiolokační průzkum

Při zjišťování křídlatých raket, jejichž efektivní odrazová plocha je cca 0,2–0,35 m² pozemními monostatickými aktivními radiolokačními prostředky spočívá obtížnost zjištění především

v jejich nízkém letu nad zemským povrchem a v malé odrazové ploše.

Nejprve zhodnotíme pouze vliv zmenšené plochy vzdušného cíle. Za tímto účelem upravené všeobecný tvar radiolokační rovnice:

$$D_{\max} = \sqrt{\frac{P_i \cdot G^2 \cdot S \cdot \lambda^2}{(4\pi^2) \cdot P_{\min}}}$$

kde: P_i – vysílaný imp. výkon; G – zisk antény; S – efekt. odrazová plocha cíle; λ – délka vlny RL a min – citlivost RL;

na tvar

$$D_x = D_o \cdot \sqrt{\frac{S_x}{S_o}}$$

kde: D_x – hledaná délka zjištění pro S_x ;
 D_o – srovnávací délka zjištění při S_o ;
 S_x – efektivní odrazová plocha, pro kterou hledáme délku zjištění D_x ;
 S_o – srovnávací efektivní odrazová plocha cíle, jehož délka zjištění je D_o .

Jako srovnávací hodnoty S_o volme 1 m^2 a hledejme hodnotu D_x pro $S_x = 0,25 \text{ m}^2$, což je typická hodnota pro RS Cruise missile.

$$D_x = \frac{D_o}{1,4}$$

Délka zjištění se snižuje $1,4 \times$, tedy přibližně o 30 %. K posouzení obou faktorů, jak malé efektivní odrazové plochy, tak i nízké výšky letu nad terénem, upravme RL rovnici pro malé polohové úhly.

$$D_{\max} = \sqrt{\frac{P_i \cdot G \cdot S \cdot 4\pi \cdot (H_1 \cdot H_2)^2}{P_{\min} \cdot \lambda^2}}$$

kde: H_1 – výška cíle a H_2 – výška antény RL; na tvar:

$$D_x = D_o \cdot \sqrt{\frac{H_x}{H_o}} \cdot \sqrt{\frac{S_x}{S_o}}$$

kde: H_x – výška cíle, pro kterou dosah hledáme (D_x);
 H_o – srovnávací výška letu cíle, pro kterou známe dosah (D_o).

Jako srovnávací hodnoty zvolme: $S_o = 1 \text{ m}^2$; $H_o = 100 \text{ m}$; a hledejme D_x pro $S_x = 0,25 \text{ m}^2$ a $H_x = 20 \text{ m}$.

$$D_x = \frac{D_o}{1,2 \cdot 2,3}$$

kde: 1,2 – koeficient vyjadřující vliv snížení odrazové plochy;
 2,3 – koeficient vyjadřující vliv nízké výšky letu.

Jak vidíme z výrazu, má na délku zjištění v malých výškách větší vliv nízká výška letu, než

malá odrazová plocha. Pro zvolené hodnoty se dosah snižuje na úkor odrazné plochy přibližně o 17 % a na úkor malé výšky přibližně o 57 %.

Uvedme konkretizaci pro radiolokační stanici P-15, která je jako efektivní pro zjišťování RS Cruise missile. Takticko-technické údaje udávají dosah na cíl pro $S = 1 \text{ m}^2$ a pro $H = 100 \text{ m}$ rovný 50 km.

$$D_x = \frac{50}{1,2 \cdot 2,3} = 18,5 \text{ km}$$

Dosah na cíl o $S = 0,25 \text{ m}^2$ a $H = 20 \text{ m}$, klesá z 50 km na 18,5 km.

Je třeba vzít v úvahu ještě jeden faktor, který může ovlivnit délku zjištění, a to vliv křivosti zemského povrchu. Velikost „radiového horizontu“ je dána vztahem:

$D_r = 4,14 (\sqrt{H_1} + \sqrt{H_2})$, kde H_1 – výška antény v metrech a H_2 – výška cíle v metrech.

Při výpočtu D_r pro radiolokační stanici P-15 s výškou antény 27,5 m zjistíme, že radiový horizont je pro výšky cíle do 100 m větší než maximální dosah a tudíž jej není třeba uvažovat.

Vidový průzkum

Průzkum pozorováním je doplňkovým prostředkem radiolokačního průzkumu. V některých případech, hlavně u palebných prostředků, které vedou palbu přímým zaměřením, je to průzkum hlavní. Jeho úkolem je cíl zjistit, rozpoznat a předat o něm informace palebným prostředkům. Hustota pozorovacích stanovišť v zájmových prostorech musí být taková, aby vytvořila souvislé pole pozorování, přičemž bereme za základ maximální délku zjištění kolem 5 km.

RS Cruise missile musí zjišťovat všechny jednotky pozemního vojska. Důraz musíme položit do prostoru, kde není zabezpečeno radiolokační pole.

Možnosti uvědomování vlastních vojsk

Podmínkou úspěšného zásahu aktivních prostředků proti RS Cruise missile bude včasnost předání informace. Pro předpokládané rychlosti RS můžeme vyvodit možnosti – viz tab. 1.

Údaje v tab. 1. ukazují, že při nesouvislém radiolokačním poli nezabezpečují splnění úkolu palebnými prostředky. Na druhé straně při přímém napojení palebných prostředků na radiolokační prostředky a při automatizovaném systému velení jsou možnosti uvědomování dostatečné, počítáme-li s určitým předstutím radiolokačních prostředků před palebné ve směru příletu RS.

Možnosti ničení RS Cruise missile

Z dosud uvedených skutečností vyplývá, že RS při dobré organizaci průzkumu všeho druhu

Tabulka 1

Práce s informací	Čas (sekunda)	Cíl uletí dráhu (km)
Při přímém předání informace palebným prostředkům	10	2,5
Při automatizovaném systému velení	10	2,5
Při ručním způsobu uvědomování	až 180	45

lze včas zjistit a uvědomit palebné prostředky. Na základě získaných údajů je schopné RS:

– **PLRV** – ničit všemi typy protiletadlových raketových komplexů. Potřeba minimálních dálek ničení 20–30 km;

– **stíhací letectvo** – přízemní výšky letu těchto střel neumožňují pilotovi stíhacího letounu použít palubních radiolokačních prostředků k vyhledávání a stíhač bude odkázán jen na vyhledávání zrakem. Může bojovat s těmito střelami způsobem samostatného vyhledávání a ničení vzdušných cílů. Podstatné problémy vznikají v procesu sblížení a při vedení zteče s použitím řízených i neřízených raket a kanónové výzbroje. Nejvýhodnější je použít kanón GŠ-23. Vzhledem k složitosti daného problému musí být uskutečněna celá řada zvláštností organizace bojové činnosti letectva při vyhledávání a ničení RS;

– **přenosný protiletadlový raketový komplet** – ničit vzhledem k možným rychlostem 70 % RS za předpokladu, že spektrum infračerveného záření a jeho intenzita odpovídá

požadavku spektra a intenzity infračerveného záření samonaváděcí hlavičky rakety;

– **MPLD 57 mm a 30 mm PLdvK** – ničit přímým zaměřením od dálek 3000 m 57mm PLK a 2200 m 30mm PLdvK. Za předpokladu potřebné dálky udání cíle pro střelbu na hranici prostoru účinné působnosti bude pro střední hodnoty pro 57mm PLK – 8200 – 10 300 m a pro 30mm PLdvK – 7100 – 9100 m. Za předpokladu potřebné dálky zjištění cíle pro střelbu na hranici prostoru účinné působnosti bude pro střední hodnoty pro 57mm PLK 6500 – 7900 m a pro 30mm PLdvK 5400 a 6700 m. Problémem zůstávají možnosti viditelnosti na potřebné dálky, kterých dosahujeme na našem území s pravděpodobností okolo 0,42. V těchto relacích a s takovou mírou možností bude tedy střelba MPLD realizovatelná přímým zaměřením;

– **každé střelecké družstvo i jednotlivec** – ničit palbou z ručních zbraní – samopal vz. 58, UK – 7,62 mm vz. 59, 12,7mm PLK vz. 38/46 a 14,5mm KPVT.

Taktické způsoby použití aktivních prostředků PVOS, SL, PVO pozemních vojsk proti RS Cruise missile navazují na dosud použité způsoby boje s nízkou letícími malorozměrnými cíli s úvahou dalších obtíží, vzniklých snížením výšky letu cíle a relativně menší efektivní odrazovou plochou. Největší obtíže budou ve včas-

nosti zachycení cíle a plynulosti jeho vedení. Toto ovlivní některé oblasti taktiky a zásady dosud užívané při organizaci PVO.

Opatření musíme přijímat v otázkách organizace velení, zdokonalování průzkumu a uvědomování a organizace součinnosti uvnitř systému PVOS se sousedy a spojení.

ŽENIJNÍ VYHODNOCENÍ SILNIC

Na správném výběru a připravenosti silničních komunikací závisí v rozhodující míře úspěšný průběh bojové činnosti vojsk. Komunikační síť může též zejména při přesunech vojsk do značné míry ovlivnit použití bojové a dopravní techniky. Proto při plánování přesunů vojsk bude nutné po stránce ženijní vyhodnocovat silnice spolu s posouzením sjízdnosti terénu.

Silniční komunikace vyhodnocujeme na základě předběžných údajů z topografických map, leteckých snímků a konkrétních zpráv vševojskového a ženijního průzkumu. Získané informace jsou podkladem pro zhodnocení provozní způsobilosti silnice, která mimo jiné zahrnuje určení dovolené a střední rychlosti techniky na stanoveném silničním úseku.

Dovolená rychlost vozidel závisí do značné míry na technických parametrech silnice jako jsou druh a kvalita povrchu vozovky, šířka průjezdné části vozovky, hodnoty podélných sklonů a poloměry zatáček, únosnost a šířka mostů.

Dovolená rychlost závisí též na meteorologických podmínkách, denní a roční době.

Hlavním ukazatelem dovolené rychlosti je druh a kvalita povrchu vozovky.

Dovolenou rychlost automobilní kolony na silnicích v závislosti na druhu povrchu vozovky a její kvalitě — viz **tabulku 1**. (Tabulku uvádím podle I. F. LYSUCHINA, Metodika ženijně taktických výpočtů, Vojenizdat, 1974, str. 46.)

Tabulka 1

Druh povrchu vozovky	Dovolená rychlost, km/h, při uvedené kvalitě povrchu			
	kvalita povrchu			
			poškození do 10 % celé plochy	poškození více než 10 % z celé plochy
cementobetonový	50	—	—	—
asfaltobetonový	50	40—50	20—35	10—20
kamenná dlažba	50	40—45	20—30	10—20
šterkový s živičnou penetrací	50	40—45	20—30	10—20
šterkový bez živičné penetrace	40	30—40	20—30	10—20
zemní zpevněný	30	20—30	10—20	5—12
zemní nezpevněný	25	15—25	8—15	5—10

Šířka vozovky je další činnitel, který ovlivňuje rychlost pohybu techniky po ní. Při šířce vozovky do 3 m je zabezpečen pouze jednosměrný provoz. Vozovky širší než 6 m umožňují dvousměrný provoz.

Vliv šířky vozovky při dvousměrném provozu na rychlost vozidel v koloně — viz **tabulku 2**.

Tabulka 2

Šířka vozovky v m	Dovolená rychlost v km/h	Šířka vozovky v m	Dovolená rychlost v km/h
8	50	6,75	30
7,5	45	6,5	25
7,25	40	6—6,5	20
7	35	5,5—6	10

Z těchto údajů vidíme, jak rychle se snižuje rychlost vozidel v koloně při dvousměrném provozu a šířce vozovky menší než 6,5 m.

Také **podélný sklon** má značný vliv na požadovanou rychlost. Nákladní auta mohou překonávat stoupání maximálně 4 %, aniž by musela řadit nižší rychlostní stupeň. V důsledku toho při stanovení dovolené rychlosti techniky bereme v úvahu pouze ty úseky cest, kde podélné sklony jsou větší než 4 %.

Ve vojenské praxi zpravidla vyšší podélné sklony uvažujeme tak, že dovolená rychlost pro daný povrch vozovky se zmenší o 3—3,5 km/h na každé procento stoupání silnice.

Vliv poloměru oblouku (zatáčky).

Při stanovení dovolené rychlosti vycházíme ze zásady, že zatáčky o poloměru oblouku do 300 m a více vozidla překonávají bez snížení rychlosti. Při menších poloměrech rychlosti klesají, proto musíme k nim přihlížet. Tak např. při poloměru 200 m se připoustí rychlost 50 km/h, 100 m — 40 km/h, 60 m — 30 km/h, 40 m — 25 km/h, 25 m — 20 km/h a při poloměru oblouku 15 m — 15 km/h.

Dovolenou rychlost techniky v koloně ovlivňuje tedy několik činitelů, z nichž nejdůležitější je vždy ten činitel, který je z hlediska rychlosti nejnižší.

Střední rychlost vypočítáme z tohoto vztahu.

$$v_{stř} = \frac{L \cdot c}{T} \text{ km/h,}$$

kde $v_{stř}$ — střední rychlost km/h,

L — délka silnice v km,

T — celkový čas pohybu po silnici v hodinách,

c — opravný koeficient, vyjadřující členitost terénu a provozní podmínky.

Hodnoty opravného koeficientu (c) [podle I. F. LYSUCHINA]: Na dálnicích a cestách, kde je dovolená rychlost 50 km/h a více je koeficient $c = 0,9$, na silnicích v rovinatém a mírně členitém terénu $c = 0,85$ a v značně členitém terénu — horském $c = 0,75$.

V dalším se pokusím ukázat na praktické využití uvedených teoretických poznatků u vojsk.

Příklad

Určitá část jednotek svazku (týl útvaru) se má přesunout z posádky „B“ do určeného prostoru soustředění. Jde o automobilní kolonu o 53 nákladních vozidlech a o přesun po silnici v značně členitém — horském terénu. Podle zpráv ženíjního průzkumu na silnici o celkové délce $L = 157$ km je pět charakteristických úseků. Silnici protíná v jednom úseku železniční trať a tři úrovně křižovatky (hlavních silnic s vedlejšími).

Máme určit:

I. Střední rychlost přesunu automobilní kolony po stanovené silnici.

II. Stanovit čas potřebný na překonání nepřátelského zátarasu. Jde o objížďku zničeného úseku silnice po nebezpečné cestě v délce 5,4 km.

Charakteristika jednotlivých silničních úseků:

č. 1 — asfaltbetonový povrch v dobrém stavu. Šířka vozovky 8 m, délka 75 km,

č. 2 — šterkový povrch bez živice, penetrace, poškození do 10 % povrchu celé

plochy vozovky. Šířka vozovky 7 m, délka 55 km,

č. 3 — šterkový povrch s živičnou penetrací, opravený. Šířka vozovky 6,5 m, podélný sklon 9 %, délka 4 km,

č. 4 — zemní zpevněný povrch v dobrém stavu. Šířka vozovky 6,5 m, poloměr oblouků ve třech místech 25 m, délka 25 km,

č. 5 — rozbahněný terén, zpevněný hatěmi. Šířka vozovky 4,5 m, délka 3 km. Vozovka umožňuje pouze jednosměrný provoz.

I. Stanovení střední rychlosti přesunu automobilní kolony

Z tabulek 1 a 2 stanovíme dovolenou rychlost pro jednotlivé úseky silnice. Současně však musíme přihlížet i k dalším vlivům omezujícím rychlost pohybu kolony. V našem případě jde o šířku vozovky a podélný sklon (9 %) v úseku č. 3 a o minimální oblouky v úseku č. 4.

Úsek č. 1 — dovolená rychlost 50 km/h, úsek č. 2 — 25 km/h, úsek č. 3 — 25 km/h, úsek č. 4 — 20 km/h, a úsek č. 5 — 5 km/h.

Celkový čas pro přesun kolony vyjádříme součtem jednotlivých časů stanovených pro každý charakteristický úsek silnice:

$$T = \frac{l_1}{v_1} + \frac{l_2}{v_2} + \frac{l_3}{v_3} + \frac{l_4}{v_4} + \frac{l_5}{v_5},$$

kde l — délka silničního úseku v km,
 v — dovolená rychlost v km/h.

Celkový čas = 5,5 hodin.

Střední rychlost na celé délce silnice probíhající v značně členitém — horském terénu, činí při opravném koeficientu $c = 0,75$

$$v_{\text{stř}} = \frac{L \cdot c}{T} = \frac{157 \cdot 0,75}{5,5} = 21,40 \text{ km/h.}$$

V závěru chci zdůraznit, že jedním z předpokladů udržení rychlého tempa souborého boje je i soustavné hodnocení silničních komunikací a terénu vůbec. V článku neuvádím všechny vlivy, které souvisí s hodnocením pohybu vojsk na komunikacích. Domnívám se však, že i znalost uvedených údajů přispěje ke zkvalitnění ženijních úkolů v oblasti zabezpečení pohybu.

Střední rychlost kolony na silnici je tedy 21 km/h.

Od této hodnoty musíme ještě odpočítat čas potřebný na zdržení automobilní kolony vlivem železničního přejezdu a tří úrovněvých silničních křižovatek. Délka zdržení na jednom přejezdu (křižovatce) je přímo úměrná délce kolony (l_k) a nepřímo úměrná rychlosti pohybu (v).

$$\text{Vyjádřeno vztahem } t_{\text{zdr}} = \frac{l_k}{v}.$$

Dosadíme-li získaný čas do základního vztahu

$$v_{\text{stř}} = \frac{L \cdot c}{T + t_{\text{zdr}}},$$

pak vypočítaná střední rychlost automobilní kolony po silnici za daných podmínek bude 20 km/h.

II. Stanovení času na překonání nepřátelského zátarasu.

a) vypočítám délku kolony. Při rychlosti přesunu 10 km/h a vzdálenosti mezi vozidly 25 m se délka vozidel neuvažuje

$$L = (k - 1) d = (53 - 1) 25 = 1200 \text{ m,}$$

kde k — počet techniků v koloně v ks,
 d — vzdálenost mezi technikou v m.

b) čas na překonání zátarasu:

$$T_{\text{zát}} = \frac{l_{\text{zát}} + L}{v_{\text{zát}}} \cdot 60 = \frac{5,4 + 1,2}{10} \cdot 60 = 39,6 \text{ minut.}$$

Čas potřebný na překonání zátarasu úseku silnice automobilní kolonou činí asi 40 minut.

Obdobně můžeme podle uvedeného matematického vztahu vypočítat čas potřebný na překonání jakékoli překážky.

K OBNOVĚ VELENÍ A SPOJENÍ PO POUŽITÍ ZHN

Problematika ochrany spojovacího vojska a spojovací soustavy proti účinkům zbraň hromadného ničení, odstraňování následků a obnova spojení po jejich použití je značně široká. Proto se v článku zaměřím jen na dva základní problémy, a to na zvláštnosti ochrany spojovacího vojska proti ZHN a na obnovu velení a spojení po použití ZHN.

Zvláštnosti ochrany spojovacího vojska proti ZHN

Opatření spojovacího vojska proti ZHN se týká ochrany osob, automobilní a spojovací techniky a spojení. Způsob ochrany osob, automobilní a z větší části i spojovací techniky má všeobecnou platnost a neliší se od způsobů ochrany pozemního vojska.

Osoby jsou v terénu nekryté (obsluhy pojítek plní úkoly mimo vozidla, stavební a kabelová družstva, pohyblivá pojítka), ve skříňové automobilní technice a obrněných transportérech. Úkryty budou využívat osoby, které neplní právě bojové úkoly, přenosná spojovací technika, pojízdné spojovací soupravy a obrněné transportéry. Pro pojízdné spojovací soupravy a stanice budeme budovat kryty výjimečně, a to jen pro ty nejdůležitější. Část spojovací techniky a materiálu je rozvinuta v terénu volně, jako např. stanice R-105, R-108, R-109, RDM-61 M, RF-10 a linková technika.

Ochrana spojovací techniky proti ZHN má některé zvláštnosti. Je to:

- ochrana anténních systémů, kotevních lan, telefonních vedení, vedení pro dálková ovládání pojítek, síťových kabelů před tlakovou vlnou (nebezpečí jejich mechanického poškození a přetržení);

- ochrana antén, anténních svodů, uzemnění, kotevních lan, kabelových a polních vedení před shořením, kde hlavní problém spočívá ve zničení izolace a vodičů;

- ochrana spojovací techniky různého stupně její koncentrace, od jednotlivě zasazené techniky až po její značné soustředění na spojovacích uzlech, rádiových vysílacích střediscích a pomocných spojovacích uzlech;

- závislost rozmístění prvků spojovacího uzlu a rádiového vysílacího střediska

na možnostech a délkách kabelů vnitřního rozvodu;

— nutnost využívat k rozvinutí prvků spojovací soustavy výrazných dominant, často obklopených lesním masivem;

— těžká nahraditelnost pro velení nezbytných prvků spojovacího uzlu (ústředny různého druhu, KROZ, provozovny ZAS).

Z toho důvodu musí spojovací vojsko přijímat řadu běžných, ale i zvláštních opatření. Patří sem vytváření dostatečné spojovací zálohy, zabezpečení náhradních anténních systémů, ženijní zabezpečení důležitých prvků spojovacího uzlu a vedení, využívání ochranných vlastností terénu, budov a hospodářských objektů.

Ochrana spojení, i když ji uvažují jako samostatnou skupinu, je dána především ochranou osob a techniky. V praxi se však objekty soustavy — člověk, technika a spojení — vzájemně ovlivňují, jedna bezpečnost vychází z druhé. Z metodických důvodů můžeme ochranu spojení sledovat samostatně.

Některá důležitá opatření řešíme již v době plánování spojení. Jde např. o zdvojování spojů rádiovými stanicemi KV a VKV, komplexní, ale současně i relativně nezávislou výstavbu rádiového, radioreléového a linkového spojení k prvkům operační sestavy. Vážné místo má tvorba a rozčlenění spojovací zálohy, dovedné plánování radioreléového spojení po údolích a trasách, zabezpečujících odstínění vysílané energie vůči radioelektronickému nepřátelskému průzkumu, vyhýbání se výrazným dominantám, zabezpečení rádiových spojů kmitočty, které jsou vhodné pro spojení po dokonání jaderných úderů.

Značný význam v ochraně spojení má utajení činnosti spojovacích prvků před nepřátelským průzkumem, a to jak fyzické činnosti, tak vyzařování elektromagnetické energie, zejména v přípravě fázi operace a v době, kdy spolehlivě pracuje linkové spojení.

Štáb musí být s to velet rádiovými prostředky v době, kdy radioreléové a linkové spojení je značně narušeno údery nepřítel. To vyžaduje potřebné návyky a opatření celého štábu, diferencovaný a co neefektivnější systém velení. V této situaci se bude projevovat nedostatek kvality a kapacity kanálů k nadřazenému i podřízeným štábům. Tuto variantu v míru málo procvičujeme. Řešení situace až v boji nemusí přinést očekávaný výsledek.

Po hromadném jaderném úderu nepřítel vyvine důležitost polního poštovního spojení, využití styčných důstojníků, osobního styku velitele a funkcionářů. Tyto

formy velení neztrácí v soudobých podmínkách vedení války svůj význam, ale naopak. V konkrétních případech mohou být výhodnější, než použití technických prostředků velení, které jsou někdy složité, těžkopádné a z mnoha hledisek zranitelné.

Ochrana spojení před radioaktivním zářením má svůj původ ve výzkumu, vývoji a výrobě spojovacích prostředků. Nevyhnutelně se jí ani v praktickém zabezpečování spojení v operaci. Záření gama vyvolává krátkodobé vybuzení, ionizaci a narušení chemických vazeb. Ve zlomcích sekundy se však obnovuje normální funkce. Vážnější důsledky má tok neutronů. Při jejich dopadu dochází ke změnám struktury jader atomů, bez návratnosti k původnímu stavu. Při toku neutronů dosahujícím hodnoty nejméně $10^{15}/\text{cm}^2$ se mění charakteristiky hlavně polovodičových prvků. Kapacita kondenzátorů se mění o 5–10 %, hodnota odporů o 5 %, což ve svém důsledku způsobí zhoršení, nebo ztrátu spojení. Ochrana proti působení jmenovaného faktoru spočívá ve snížení radiace.

Při jaderném výbuchu vzniká elektromagnetický impuls milisekundovým výbojem, charakteristikou připomínajícím bleskový výboj. Vyzáří se v něm impulsová vlna v širokém spektru kmitočtů, indukující vysoká a nebezpečná napětí a proudy, které mohou zničit velení, zařízení a zasáhnout obsluhu. Ochrana je složitá. Současný způsob ochrany proti blesku a jiným napětím je nedostatečný.

Jaderné výbuchy ve výšce nad 20 km ovlivňují nebo přerušují KV spojení s ionosférickou vlnou, a to v rozmezí 2–6 MHz, v důsledku zvýšené ionizace vrstvy D. Přerušování spojení v závislosti na stálosti vrstvy může trvat i dny. Nepříznivý dopad se projeví na rádiovém spojení front — armáda, armáda — divize, pokud vzdálenost mezi místy velení bude větší než 100 km. Méně bude rušen provoz KV s povrchovou vlnou a provoz VKV do 60 MHz. Případné rušení v tomto případě budou způsobovat signály vzdálených stanic. Tyto skutečnosti musíme brát v úvahu při plánování a organizaci rádiového spojení.

Podrobnější údaje o vlivu jaderných úderů na rádiové spojení si může čtenář prostudovat ve Sborníku Spojář č. 1–2/76, kde publikoval článek plk. doc. ing. Jaroslav Tichý, CSc., a který jsem k vysvětlení této problematiky využil.

Radioreléové spoje mohou být krátkodobě zarušeny, pokud epicentrum leží v ose spojení. Účinným opatřením je promyšlený systém oklikových spojů a účelné rozmístění pomocných spojovacích uzlů.

Základními prvky velení v operaci jsou místa velení a spojovací soustavy. Funkcí obou prvků nemůžeme oddělovat. Bez spojovací soustavy nemůže žádné místo velení splnit svoji úlohu. Dále se zaměřím jen na některé problémy obnovy velení po jaderných úderech na místa velení z hlediska potřeb zabezpečení organizace spojení.

Systém velení může být narušen úderem vedenými na místa velení, nebo na důležité prvky spojovací soustavy, ale i úderem, které vyřadí z činnosti oba prvky velení. Můžeme předpokládat, že nepřítel využije jaderných úderů na prvky velení více velitelských stupňů současně.

Vážnější dopad na velení budou mít úderem na místa velení. Mohou nastat tyto varianty:

- jaderný úder je veden na jedno místo velení daného velitelského stupně,
- jaderný úder je veden na více míst velení.

Druhá varianta je pravděpodobnější. Podle druhu a počtu vyřazených míst velení vznikají různé podmínky a možnosti štábu v obnově velení, pro spojovací vojsko pak různé podmínky a předpoklady pro obnovu spojení. Jaderný úder na jedno místo velení vyřadí současně i prvky spojovacího uzlu, rozvinuté bezprostředně na místě velení nebo v jeho blízkosti.

Jaderný úder může vyřadit VS, PVS (ZVS), TVS. K pohotovému velení převzme tuto úlohu druhé místo velení. Při vyřazení VS to bude PVS (ZVS), při vyřazení TVS jiný týlový orgán. Dlouhodobějším a náročnějším úkolem bude nahrazení vyřazeného místa velení, a to za omezených kádrových a technických předpokladů. Vyřazené místo můžeme nahradit:

- vyčleněním části sil a prostředků ze zbývajících míst velení daného stupně,
- vytvořením operační skupiny se spojovacími prostředky z nadřízeného štábu, která převzme velení sama, nebo po sloučení se zbývajícím místem velení daného stupně,
- využitím záložního štábu i se spojovacím uzlem ze zálohy.

Víme, že PVS (ZVS) v současném pojetí, s přihlédnutím k silám, organickému složení, množství spojovacích sil a možnostem spojení zdaleka nezabezpečuje rovnocennou náhradu za zničené VS. Ve velení budou proto vznikat vážné problémy. Situace by vyžadovala přijetí mimo-

řádných opatření ve velení, metodě práce a spojení. Zvýšil by se význam osobního styku funkcionářů, styčných důstojníků, pohyblivých pojiček, včetně vrtulníků. Funkcionáři nebudou mít k dispozici dostatek kvalitních spojů (kanálů), zejména radioreléového a linkového spojení, nebude postačovat počet utajených kanálů. Bude záležet na tom, do jaké míry byla struktura radioreléového a linkového spojení promyšlena a vybudována právě pro tuto variantu, jak jsou pružné a rychlé z hlediska jejich reorganizace. Na jmenovaných spojovacích uzlech se nedostává některých uzlových prvků, určených pro ukončení většího množství dálkových spojů a jejich kanálů.

Nejpohotovější bude rádiové spojení. Neposkytuje však nutný počet spojů k velení armády. Docházelo by ke zpoždování přenosu informací na směr PVS (ZVS) armády — štáb frontu, ale i při velení podřízeným.

Jiná situace nastane, až složení ZVS a jeho spojovacího uzlu bude srovnatelné s VS a až bude přehodnocena i jeho funkce.

Je nutné, aby rádiová vysílací střediska byla rozvinuta tak, aby mohla být dálkově ovládána z VS i ZVS. Spojovací uzel ZVS musí být posílen prvky pro dálkové ovládání, ale i rádiovými stanicemi v případě, že se ze ZVS bude velet.

Při vyřazení TVS přebírá velení operačnímu týlu styčná skupina týlu na VS, doplněná o další funkcionáře vyčleněné z týlových zařízení a útvarů.

Můžeme předpokládat také pouze částečné vyřazení místa velení. V tom případě může svoji funkci plnit i se sníženými počty osob a techniky, alespoň po určitou dobu, než budou přijata další opatření.

Složitější situace nastane, povede-li nepřítel jaderné úderem na více míst velení současně, nebo v krátké době za sebou. Mohou nastat tyto varianty:

- úderem na dvě (tři) místa velení daného stupně,
- úderem na více míst velení podřízených,
- kombinace předcházejících variant, to je úderem na vlastní místa velení i podřízených.

Při současném vyřazení VS a PVS (ZVS) armády může velení převzít TVS, a to dočasně, než štáb frontu vytvoří operační skupinu se spojovacími prostředky, která převzme velení armády. TVS však nemů-

že tuto úlohu splnit kvalitně pro nepřítomnost kvalifikovaných příslušníků operačního směru a druhů vojsk. Rozvinuté týlové spojení neodpovídá požadavkům vedení v operaci.

Reálným opatřením je, aby velení armády dočasně převzal velitel a štáb frontu. Jsou k tomu vytvořeny důležité předpoklady. Je to znalost situace, rozhodnutí velitele armády a sousedních armád aj. Spojovací prostředky frontu, zejména rádiové, umožňují vstup do spojovací soustavy armády i divizí. Osobní rádiové stanice hlavních funkcionářů štábů frontu mohou vstupovat do rádiových sítí armády a divizí. S touto nutností se ve zpracovávání provozních údajích počítá. Určitá opatření lze realizovat i v radioreléovém spojení.

Trvalým řešením dané situace je, když velení armády převezme záložní štáb.

Pokud nepřítel vyřadí více míst velení podřízených současně, bude nutné obnovit velení v první řadě jejich silami a prostředky. Ze štábu armády lze sice vyslat více operačních skupin k převzetí velení, budou však problémy s jejich tvorbou a vybavením spojovacími prostředky. Je účelné realizovat pohotovostní vstupy osobních rádiových stanic velitele, náčelníka štábu, náčelníka raketového vojska a dělostřelctva armády do rádiových sítí podřízených, kde získat přehled o situaci i možnost velení.

Pro spojovací vojsko vznikají důležité otázky jako je zařazování spojovacích jednotek a techniky do operačních skupin, přebírání velení a spojení operační skupinou a záložním štábem, jejich vybavení bojovou a provozní dokumentací. To však vyžaduje samostatné řešení.

Nejsložitější situace nastane, vyřadí-li nepřítel svými údery místa velení více velitelských stupňů. Pak bude záležet na schopnosti, iniciativě a rozhodnosti nezasazených míst velení. Bez výrazné pomoci štábu frontu nelze velení armády v nejnutnějším rozsahu obnovit.

Jaderné údery vedené na prvky spojovací soustavy armády mohou narušit velení, aniž bude místo velení vyřazeno z boje. Nejčastěji to budou údery na rádiová vysílací střediska, méně pravděpodobně na pomocné spojovací uzly.

Vyřazení rádiového vysílacího střediska se negativně projeví ve velení vojskům rádiovými prostředky. U vševojskové armády se zpravidla zřizují tři rádiová vysílací střediska, pro rádiové stanice R-140, R-118 a prostředky náčelníka PVO. Při vy-

řazení jednoho z nich sice zůstávají dvě zbývající, bude však nutné přeargiovat obsazení rádiových sítí a směrů, přimnout opatření v dálkovém ovládnutí a ve využití rádiového spojení k velení. Omezené možnosti poskytují rádiové stanice rozmístěné na VS. Zásadnější opatření můžeme realizovat využitím rádiových stanic nezasazeného položení spojovacího uzlu. Jejich přemístění a rozvinutí v novém prostoru vyžaduje 3–5 hodin, podle délky přesunu.

Dojde-li k zničení rádiového vysílacího střediska prostředků PVO, bude narušeno velení vojskům PVO, radiotechnickému průzkumu a varování vojsk. Ztráty můžeme nahradit ze zbývajících rádiových vysílacích středisek nebo z nezasazeného položení spojovacího uzlu, po dokončení organizačních, technických i provozních opatření.

V uvedených případech můžeme k velení využít ostatních druhů spojení.

Použije-li nepřítel jaderného úderu malé ráže na pomocný spojovací uzol, naruší tím radioreléové spojení s některými prvky operační sestavy, např. jednou až dvěma divizemi, nebo divizí a útvarů druhu vojsk. Během 3–4 hodin se rozvine v novém prostoru záložní pomocný spojovací uzol a obnoví z něho spojení. V příznivějším případě můžeme přerušené spojení zajistit z jiného, již rozvinutého, pomocného spojovacího uzlu, kde by manévry trvaly 1–2 hodiny.

Vážnější situaci vyvolá zničení pomocných spojovacích uzlů. Do rozvinutí nových a obnovy radioreléového spojení by uplynulo více než 5 hodin.

V důsledku působení ničivých faktorů jaderného výbuchu může dojít k vyřazení jednotlivých spojovacích zařízení a souprav. Pokud půjde o typ prostředků, jichž je u spojovacího útvaru větší počet, uhradíme ztrátu ze zálohy. Mohou to být např. přenosná pojítka, stanice R-110, R-118, RDM-12.

Některá spojovací technika je u spojovacího útvaru v 1–2 kusech. Její zničení proto vyvolá organizační a technické potíže. Tak by tomu bylo např. při vyřazení telefonní ústředny, dálkopisné ústředny, provozovny ZAS, provozovny VČ, vozu NOT. Jednotlivě můžeme tuto techniku nahradit z nezasazeného spojovacího uzlu. To však bude činit potíže při jeho zasažení. Spojovací technika, přejíždějící mezi dvěma položeními spojovacího uzlu, by zkracovala dobu pohotovosti určitého druhu spojení.

V závěru ukáží na některé úkoly dalšího zvyšování bojové připravenosti spojovacího vojska a štábů v podmínkách použití ZHN.

Je nutné procvičovat přebírání velení armádě z PVS (ZVS). Pro spojovací vojsko z toho vyplývají takové úkoly jako je nutnost promyšleněji plánovat rozvinutí spojovací soustavy armády, aby po převzetí velení ze ZVS (PVS) nebylo nutné učinit mnoho zásadních změn v struktuře spojení. Týká se to především radioreléového a linkového spojení. Promyslet, kterými spojovacími prostředky a uzlovými prvky posílit spojovací uzel ZVS (PVS), aby mohl převzít potřebné dálkové spoje a zabezpečit dálkové ovládání části rádiových vysílacích středisek.

Na tomto úkolu prozatím nic nemění skutečnost, že v teoretické rovině se uvažuje o změně systému velení vševojskové armády, že probíhají zkušební operační cvičení, která mají potvrdit nutnost zásadního posílení ZVS armády a změny jeho funkce.

Je potřebné prověřit složení a vybavení operační skupiny štábu armády k převzetí velení divizi. Získat reálnou představu o potřebné době k zahájení činnosti. Spojovací vojsko musí promyslet složení spojovací jednotky operační skupiny a její vybavení bojovou, provozní a technickou dokumentací. V souvislosti s přebráním řídicí úlohy spojovacího uzlu operační sku-

piny ve spojovací soustavě divize musíme řešit organizačně provozní problémy.

Velký komplex otázek představuje problematika velení při položení těžiště na rádiové spojení, bude-li systém radioreléového i linkového spojení narušen úderem nepřítel. Tuto situaci ještě ne vždy bereme v úvahu a dostatečně procvičujeme, i když v soudobé válce je velice pravděpodobná.

Další úkol pro spojovací vojsko spočívá v ujasnění organizačních, provozních a technických otázek při vyřazení důležitého, silami daného spojovacího uzlu nenahraditelného prvku spojovacího uzlu. Je třeba zpracovat metodiku variant opatření při ztrátě, a to po štábní i spojovací stránce. Málo procvičujeme vstup osobní stanice funkcionáře do rádiových sítí podřízených. Plánování a využívání hotovostních rádiových sítí probíhá pouze v teoretické rovině. Na stupni vševojskové armády není záloha pojízdných rádiových stanic. Všechny jsou zařazeny do konkrétních rádiových sítí. To omezuje možnost manévru rádiovými pojítky, který vyplývá z potřeb velení, bojové situace a činnosti nepřítel.

Spojovací funkcionáři by měli ochráně spojovacího vojska před účinky ZHN a obnově spojení po použití ZHN věnovat úměrný čas a pozornost. Tato problematika by se měla častěji objevovat v zaměstnáních odborně taktické přípravy, ale i v článkách vojenského tisku.

DOČASNÉ PŘEKLÁDKOVÉ PROSTORY

Na dopravním zabezpečení soudobých operací se významnou měrou podílí železniční doprava. Má své uplatnění při vyvážení materiálu na samostatné operační směry, při soustřeďování materiálu do předsunutých frontových základen, při jeho přepravě do vykládacích stanic na obnovených železničních směrech a do předsunuté frontové základny po jejím přemísťování. Kromě toho v průběhu operace zabezpečuje přepravu materiálu z hloubky teritoria do prostoru operačního týlu.

Vyloučit železniční dopravu z účasti na dopravním zabezpečení ozbrojených sil, byť i jen na krátkou dobu, nemůžeme v žádném případě připustit.

Základním problémem v činnosti železniční dopravy v soudobých operacích je zachování kontinuity a homogenity jednotlivých železničních směrů jak na teritoriu, tak i v operačním týlu. Přesto však zejména při hromadném používání jaderných zbraní bude zpravidla docházet k příčinnému přerušení železničních směrů buď na jedné nebo několika čarách. Zabezpečení nepřetržitosti materiálového toku zásob v požadovaném množství řešíme zřizováním dočasných překládkových prostorů.

Dočasné překládkové prostory (DPP) zřizujeme na teritoriu nebo v operačním

týlu. Zatím co rozvinutí DPP na teritoriu je jednoznačně prostorově určeno, může se jeho rozvinutí v operačním týlu uskutečnit v prostoru od rozdělovací stanice frontu do předsunuté frontové základny a kromě toho i na obnovených směrech.

K zřizování DPP bude docházet tehdy, když byly vyčerpány všechny možnosti zabezpečení toku zásob, včetně využití vybraných odklonových železničních tratí, ostatní sítě železniční sítě a možností operativně provozního charakteru. Jeho zřízením se objektivně zvýší počet překládek a tím i zpomalí materiálový tok zásob v dopravně zásobovacím systému. To vše klade velké organizační, materiální a technické nároky na orgány týlu, podřízené služby i na orgány vojenské dopravy. Budeme též přijímat nezbytná opatření k manévru silami a prostředky.

Hlavním úkolem DPP je pomocí náhradních druhů dopravy zabezpečit plynulost a nepřetržitost přisunu materiálu a přepravu vojsk přes zničený železniční prostor. K tomu před zničeným železničním prostorem organizujeme příjem převozů a transportů, jejich rozdělení do vykládacích stanic podle druhu přepravovaného materiálu, přistavení vozů k vykládacím místům (rampám, volným skládkám apod.), překládku nebo vykládku ma-

teriatu, nakládku na železniční vozy v nakládacích stanicích za místem přerušení, sestavu vlaků a jejich vypravení.

Výkonnost železničního směru zpravidla činí 18 — 24 párů vlaků za 24 hodin. Na teritoriu z tohoto počtu asi dvě třetiny připadají na zásobování a třetina na operační přepravy. V prostoru operačního týlu se druhotná nakládka operačních přeprav předpokládá velmi zřídka a proto celá výkonnost železničního směru za místem přerušení bude vyčleněna jen pro zásobovací přepravy.

Železniční směr v požadovaném směru umožní přepravovat asi 7 200 — 9 600 t materiálu. Jestliže předpokládáme přepravovat přes DPP 4000—6000 t materiálu, pak část železničních transportů se zásobovacími přepravami zůstane nepeložena před místem přerušení. Překládat budeme přednostně materiál pravidelné spotřeby a dále ten materiál, který požadují vojska.

Podle přijatých zásad se bude DPP rozvíjet v případech, kdy:

- přerušení železničních tratí bude delší než 3 — 5 dnů,
- vzdálenost od DPP do místa, kam se bude materiál přepravovat, je delší než 100 až 150 km,
- bude nutné přepravovat těžkou pásovou techniku na vzdálenost větší než 200 — 250 km.

Pro zřízení DPP je třeba vytvořit celou řadu předpokladů a využít k tomu i místní zdroje a podmínky. Základními předpoklady a podmínkami jsou:

- dostatek železničních vozů za místem přerušení,
- přiměřená dopravní výkonnost železničních směrů za překážkou,
- dostatečné množství lokomotiv nezávisele trakce,
- odpovídající počet mechanizačních prostředků ložných prací, které by zabezpečovaly vykládku (překládku, nakládku) na železničních stanicích,
- síly a prostředky k bojovému zabezpečení činnosti prostoru,
- útvary a jednotky obsluhy mechanizačních prostředků ložných prací,
- síly a prostředky pro maskování železničních stanic, vykládacího (nakládacího) prostoru, komunikací a automobilních proudů,

- sklady nebo jejich oddělení,
- prostředky náhradních druhů dopravy (automobilní, potrubní, vzdušné) nejen co do celkové kapacity, ale s přihlédnutím k přepravě požadovaných druhů materiálu,
- síly a prostředky pro zdravotnické zabezpečení,
- síly a prostředky pro obnovu a údržbu silniční sítě v celém prostoru,
- síly a prostředky pro rozvinutí silniční pořádkové služby,
- prostředky technického zabezpečení,
- ubytovací možnosti a zdroje pitné vody,
- zabezpečení proviantním, výstrojním materiálem a pohonnými hmotami a mazivy,
- síly a prostředky pro spojení.

Dočasné překládkové prostory mohou být:

- podélného typu, kde vykládací prostor a nakládací prostor jsou na jednom železničním směru,
- příčného typu, kdy vykládací a nakládací stanice jsou rozmístěny oboustranně podél překážky,
- kombinovaného (uzlového) typu, kdy vykládkový a nakládkový prostor tvoří podélné a příčné železniční tratě s dostatečným počtem vykládacích (nakládacích) stanic.

Volba jednotlivých typů DPP je závislá na konkrétních podmínkách a zpravidla bývá na vybraných kritických místech železniční sítě předem stanovena. K tomu jsou již v míru připravena některá opatření.

V každém případě zřízení DPP vyžaduje důsledný průzkum, při kterém se zvláště pečlivě získávají zprávy a podklady o stavu přilehlých železničních úseků k místu přerušení (včetně železničních stanic), stálých zařízení pro vykládání (nakládání), možnostech přirozeného maskování železničních stanic, počtu a stavu pozemních komunikací, možnostech zřízení přistávacích ploch pro vrtulníky, cirkulaci automobilních proudů v prostorech vykládacích (nakládacích) stanic, zřízení vyčkávacích prostorů a prostorů soustředění před a po naložení, rozmístění orgánů velení apod.

Celková hloubka DPP závisí na zřizovaném typu, na hmotnosti přepravovaného materiálu a na stavu narušení železniční a silniční sítě. Při jeho rozvíjení jsou odpovědné orgány vedeny zásadou maximálního zkrácení vzdáleností mezi vykládacími a nakládacími stanicemi. Ale i tak hloubka podélného typu může dosahovat 100 — 150 km.

Nejbližší k místu přerušení určujeme vykládací stanice pro obnovovací materiál, pohonné hmoty, speciální pohonné hmoty, operační přepravy, dále pro munici a ostatní materiál. Při jejich volbě musíme dodržovat zásadu efektivního využívání dopravních prostředků náhradních druhů dopravy a přednostní potřeby některých druhů materiálu za místem přerušení.

Hlavním náhradním druhem dopravy v DPP bude nepochybně automobilní doprava. Vyjdeme-li z předpokladu, že se bude překládat 4 000 — 6 000 t materiálu za jeden kalendářní den, vyžaduje to připravit dostatečný počet silnic, které by spojovaly vykládací stanice s nakládacími. Automobilní doprava bude přepravovat především munici a ostatní materiál. Z uvedené hmotnosti překládaného materiálu bude připadat 2 000 — 4 000 t na munici a ostatní materiál. Za předpokladu, že automobilní dopravní prostředky usku- teční v průměru dva koloběhy za 24 hodin, vyžaduje to mít k dispozici 25 — 50 ANTT (PV-5) a 125 — 250 ANTS (PV-3). Počet automobilů v jednom automobilním proudu je závislý i na výkonnosti vykládacích míst v jednotlivých vykládacích stanicích. A proto by nebylo z hlediska efektivního využívání automobilů v DPP vhodné sestavovat automobilní proudy jen z ucelených organických jednotek na úkor rychlého sestavení a odeslání automobilů do nakládacích stanic v menších jednotkách (skupinách) tak, jak byly naloženy. Takto organizované automobilní proudy budou klást daleko větší požadavky na velení, materiální, zdravotnické a technické zabezpečení těchto jednotek. Vzhledem k tomu, že budeme vybranou silniční síť využívat delší dobu, můžeme technické zabezpečení organizovat prostorovým způsobem.

Zabezpečení přesunů automobilních proudů s naloženým materiálem a pohybu ostatních jednotek a zařízení v DPP

bude vyžadovat rozvinutí silničního systému. Výběr silnic bude ovlivňovat konkrétní prostor přerušení železničního směru. A proto je možné, že v prostoru DPP budou rozvinuty silnice, které nebudou mít odpovídající výkonnost a některé silnice také neumožní dvousměrný provoz. V podstatě to bude vyžadovat rozvinutí 2 — 3 hlavních podélných silnic a odpovídajícího počtu příjezdových cest. Celková délka silničního systému může činit 300 až 500 km silnic, což odpovídá možností dvou silničních pořádkových rot. K zabezpečení přepravy přes velké vodní toky můžeme ve prospěch DPP dále vyčlenit jeden silniční mostní prapor.

Dalším náhradním druhem dopravy je potrubní doprava. Používat ji budeme jak na teritoriu, tak i v operačním týlu. V současné době budeme využívat převážně potrubí PMT-100, které má výkonnost 750 m³ za 24 hodin. Jestliže bude rozvinuta dvoulinka, představuje to možnost přepravit asi 1 500 m³ pohonných hmot. Určitou nevýhodou potrubní dopravy je, že se dá přepravovat potrubím jen jeden druh pohonných hmot. I když změna přepravované pohonné hmoty je technicky proveditelná, nebylo by to v DPP výhodné, vzhledem k omezenému časovému údobí činnosti DPP. A proto je výhodné přechovávat samostatnými linkami naftu motorovou; letecké a ostatní pohonné hmoty a maziva přepravovat automobilní dopravou.

Průměrné tempo výstavby polního potrubí závisí na metodě výstavby, na rázu terénu, roční době a na silách a prostředcích k jeho výstavbě. Konkrétně může činit 60 — 70 km za den. Tím výstavba potrubí je adekvátní přípravě silničního systému v DPP.

Nejefektivnější využití potrubní dopravy v operačním týlu spočívá v propojení linky potrubní dopravy z vykládací stanice přes přerušený železniční směr buď na produktovod, který je napojen na frontové sklady, nebo na polní dálkové potrubí rozvíňované z představené frontové základny. Určitá organizační, technická a materiální opatření můžeme připravit už v míru u zvlášť vytýpovaných prostorů, v nichž předpokládáme rozvíňování DPP.

Posledním možným náhradním druhem dopravy pro DPP je vzdušná doprava. Její

využitelnost bude výhradně v DPP, jenž budeme rozvíjet v prostoru operačního týlu.

Z prostředků vzdušné dopravy budeme zpravidla používat vrtulníky. Dopravní kapacita vrtulníkových pluků závisí na zařazených typech.

Použití vrtulníků v DPP je sice z hlediska vlastní přepravy výhodné, ale v každém případě se zvětší počet ložných prací. Kromě toho přichází v úvahu kombinované použití náhradních druhů dopravy. Pomocí automobilní dopravy se přepraví materiál z vykládací stanice na přistávací plochy vrtulníků, kde se buď materiál přímo z automobilů překládá do vrtulníků nebo na předem vyhrazené skládky materiálu. Místem určení po přepravě vrtulníky může být nakládací stanice v DPP, nebo příslušný sklad v zásobovací etapě. V případě, že se bude materiál opět překládat v nakládací stanici, zvýší se dále rozsah ložných prací. Efektivnost využití tohoto progresivního druhu dopravy se pak neobyčejně sníží.

Rozhodující pro činnost DPP je určení počtu vykládacích (nakládacích) stanic. Při tom vycházíme ze stanoveného množství materiálu, z podmínek bezpečnosti ložných prací, ze stavu a výkonnosti silniční sítě, z propustné výkonnosti železničního směru za místem přerušení, ze zvláštností některých druhů překládaného materiálu apod.

Při určování počtu vykládacích (nakládacích) stanic vycházíme především z potřeb stanic pro operační přepravy. Jejich počet určíme z rozsahu operačních přeprav v daném období. Organizace vykládání převozu je snadnější, než vykládání materiálu. Přesto pro vykládání vojenských převozu určujeme nejvýkonnější stanice, které mají v jejich okolí dobře rozvinutou silniční síť a dobré podmínky pro maskování.

V DPP dále zřizujeme vykládací (nakládací) stanice pro speciální paliva, pohonné hmoty a maziva, munici a ostatní materiál. Každý z takto rozdělených druhů materiálu klade specifické požadavky na činnost železničních stanic. Zvláštní pozornost věnujeme vykládacím (nakládacím) stanicím, ve kterých se budou přečerpávat speciální paliva. Musí mít nejlepší možnosti maskování, dostatečně roz-

vinuté kolejiště, možnost rozmístit a umožnit činnost speciálních zařízení a kromě toho musí být dostatečně vzdáleny od větších železničních stanic (uzlů).

Vykládací stanice pro PHM musí umožnit přečerpání jednoho vlaku za 4—5 hodin do vyrovnávacích nádrží nebo do automobilních cisteren a přívěsů.

Na jedné vykládací stanici můžeme přečerpávat za den 3—4 vlaky s PHM, vyložit 2—3 vlaky s municí nebo s ostatním materiálem. Výkonnost vykládacích stanic bude též záviset na stupni kontejnerizace a paletizace přepravovaného materiálu. Budou-li vytvořeny ucelené kontejnerové vlaky, pak vyložení takového vlaku potrvá téměř polovinu doby stanovené pro materiál, který je přepravován jiným způsobem.

V dočasném překládkovém prostoru budeme rozvíjet v průměru 4—5 vykládacích (nakládacích) stanic.

Složení řídicích orgánů a určení sil a prostředků k zabezpečení činnosti DPP závisí na tom, zda se bude rozvíjet na teritoriu nebo v prostoru operačního týlu. Pokud bude DPP na teritoriu, budou její tvořit jak vojenské složky, tak i resorty státní správy. Zejména zabezpečení provozu a technické příkrytí přilehlých železničních úseků se uskutečňuje silami a prostředky provozních orgánů ČSD a zvláštních jednotek resortu ministerstva dopravy. Ostatní resorty státní správy se podílejí podle svého zaměření na zabezpečení stanoveného počtu automobilních dopravních prostředků, jejich údržby, doplňování spotřebovaných pohonných hmot, úpravy a údržby silniční sítě, potřebného počtu pracovníků, stravování, ubytování, zdravotnické péče pro civilní pracovníky apod.

DPP v operačním týlu, jehož prostor je na teritoriu, budou zabezpečovat převážně síly a prostředky vojenského okruhu. Ministerstvo dopravy se bude podílet na zajišťování provozu a na technickém příkrytí železničních úseků. Síly a prostředky ostatních resortů budeme využívat jen sporadicky.

Na území nepřítelé DPP bude zabezpečovat front a dále síly a prostředky, které jsou mu operativně podřízeny. Resortně náleží federálnímu ministerstvu dopravy.

V případech, kdy další nakládka materiálu za místem přerušení v operačním týlu bude neefektivní a bude v rozporu s přijatými zásadami o zřizování DPP, přepravujeme materiál náhradními druhy dopravy až do doby, než obnovíme přerušný železniční směr. Těžiště činnosti bude spočívat na automobilní dopravě.

V důsledku toho náčelník týlu — zástupce velitele fronty musí přehodnotit předem přijatou organizaci přísunu na celou frontovou útočnou operaci, rozpracovanou v perspektivním plánu přísunu. Je to proto, že se podstatně změní použití předem stanovených druhů dopravy v ústředním úseku přísunu. Automobilní útvary fronty budou začínat koloběh za předem stanovenou frontovou základnou, čímž se značně prodlouží rameno koloběhu. Fronta nebude schopna plně zabezpečit přísun materiálu do oddělení předem stanovených frontových základen, pohyblivých armádních základen a do výdejních míst. Aby nedošlo k narušení plynulosti a nepřetržitosti přísunu materiálu vojskům, bude třeba rozšířit odběry dopravními prostředky vševojskových armád, popř. i některých svazků. Zpravidla zabezpečí odběry vševojskové armády, které působí na druhém směru fronty, a druhosledové svazky. Tato upřesněná organizace přísunu zefektivní

činnost dopravních prostředků armády, neboť se značně zvýší rozsah ložných prací v pohyblivé armádní základně.

Každá zásadní změna v organizaci přísunu materiálu přináší značné obtíže jak plánujícím orgánům, tak i všem realizujícím složkám. Zvýší se nároky na velení automobilními brigádám a na součinnost štábu týlu se správou vojenské dopravy a s ostatními správami fronty.

Železniční doprava i přes značnou zranitelnost a závislost na stálých zařízeních a poměrně obtížnou a zdoluhavou její obnovu, zůstává významnou součástí dopravního systému na teritoriu a částečně i v operačním týlu. Na její spolehlivost a nerušené činnosti závisí včasný a nepřetržitý přísun materiálu vojskům a operační přepravy vojsk dálkového rozsahu. K udržení kontinuity vybraných železničních směrů při jejich přerušení vytváříme dočasné překládkové prostory. V dočasném překládkovém prostoru budou materiály přepravovat náhradní druhy dopravy přes přerušené místo. Jeho rozvinutí bude složité záležitostí a proto již v míru přijímáme opatření charakteru kádrového, organizačního, materiálního, technického a investičního s cílem důkladně se připravit na plnění tohoto odpovědného úkolu.

Odolnost tanků v boji a operaci

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálmajora M. V. Smirnova, kandidáta vojenských věd, a podplukovníka - inženýra S. I. Lipatova, uveřejněný v sovětském časopise „VOJENNAJA MYSL“ čís. 8/1978.

Na stránkách vojenského tisku často nacházíme články, které se zabývají otázkami odolnosti vojsk a jejich ochrany. Logickým pokračováním tohoto tématu je studium problému ochrany tanků a zvýšení jejich odolnosti v soudobé válce. Tento problém je dnes zvláště aktuální.

Zkušenosti z lokálních válek svědčí o tom, že tanková vojska utrpěla v bojích velké ztráty, které značně převyšovaly ztráty tanků ve druhé světové válce. Příčiny můžeme hledat ve zvýšení účinnosti protitankových prostředků, zvláště PTRS, protitankových granátometů, bojových vrtulníků, kromě toho i dělostřelectva a letectva.

Proti tankům byly vždy používány různé a početné prostředky ničení. Vždy měly a v budoucnu budou mít stále větší vliv na způsoby použití a charakter bojové činnosti tankových vojsk. V souvislosti s tím nabývá na významu problém ochrany tanků v boji a operaci.

Abychom správně pochopili tento problém, musíme vycházet ze zkušeností minulých válek, zejména Velké vlastenecké války, která byla velmi těžkou zkouškou bojové účinnosti sovětských tankových vojsk. Tanková vojska v součinnosti s vševojskovými svazky, dělostřelectvem a letectvem podstatným způsobem ovlivňovala rozvoj způsobů a forem vedení boje a operace, dodávala jim manévrový charakter, neobyčejný rozmach a vysoká tempa.

Zejména v letech 1943 — 1945 sehrála tanková vojska významnou úlohu v útočných operacích sovětských ozbrojených

sil. Zúčastnila se průlomu předem připravených obranných pásem, zabezpečovala rozvíjení úspěchu do celé hloubky operací (500 — 600 km) a působila přitom velké ztráty německým fašistickým vojskům.

Tanková vojska v průběhu bojové činnosti utrpěla i velké ztráty. Na konci frontové útočné operace v některých tankových brigádách dosahovaly 80 % tanků a 65 % osob. V útočné operaci v délce trvání 15 — 20 dnů ztrácelo tankové armády průměrně asi 5 % tanků denně.

Zkušenosti Velké vlastenecké války svědčí o tom, že největší ztráty utrpěla

tanková vojska palbou nepřátelského protitankového dělostřelectva, tanků a samohybného dělostřelectva. V některých případech dosahovaly 63 — 76 % tanků.

Největší ztráty, způsobené tankům nepřátelským letectvem, dosahovaly asi 17 %. Souhrnné střední ztráty ve všech operacích nepřevyšovaly 7 %.

Na minách bylo zničeno od 2 % do 14 %, průměrně 6 % tanků.

Velmi účinné byly pancéřové pěsti při vedení bojové činnosti ve městech. Tankové armády ztratily v některých operacích 16 — 20 % tanků.

Ztráty jiného druhu, hlavně náhodné, nebyly velké.

Z celkového množství tanků a samohybných děl, které byly vyřazeny v bojích Velké vlastenecké války, 70 % podléhalo opravám a 30 % tvořily nenávratné ztráty. 60 % tanků se vrátilo k vojskům po běžných, 36 % po středních a 4 % po generálních opravách.

V lokálních válkách, zvláště posledních let, podstatně vzrostly ztráty tanků v procentuálním poměru. Jen za sedm dní bojové činnosti (od 6. do 13. října roku 1973) ztratila izraelská tanková vojska 500 tanků. Jen přeprava amerických tanků vzdu-

chem ze Západního Německa umožnila Izraeli rychle obnovit bojeschopnost svých svazků a útvarů. Velké ztráty v těchto dnech utrpěla i syrská a egyptská tanková vojska.

Na obou stranách způsobily tankům největší ztráty protitankové střely, používané ze země a z bojových vrtulníků, a protitankové granátomety, kterými byl vyzbrojen v izraelské armádě každý třetí voják v pěši četě. Velké ztráty utrpěly izraelské tanky palbou egyptského dělostřelectva.

Na základě zkušeností druhé světové války a lokálních válek, s přihlédnutím k možnému použití jaderných zbraní a k rostoucímu vybavení vojsk protitankovými prostředky, můžeme předpokládat, že denní ztráty tanků v operacích budoucí války mohou dosahovat 10 — 15 %. Z toho 6 — 9 % ztrát způsobí protitankové prostředky a 4 — 6 % jaderné zbraně. Poškození tanků bude většího rozsahu; to má za následek zvýšení podílu středních a generálních oprav.

Z toho všeho můžeme vidět, jak vzrostla aktuálnost problému zvýšení odolnosti tanků v soudobé válce.

V současné době probíhá ve všech průmyslově vyspělých státech nepřetržitý výzkum. Jeho cílem je vynalézt konstrukční a vojenskotechnické způsoby zvýšení odolnosti tanků a rozpracovat operačně taktická opatření, která by mohla napomoci řešení tohoto problému. Především se zdokonaluje konstrukce tanků, a to cestou dalšího rozvíjení jeho hlavních bojových vlastností — zkvalitnění pancéřové ochrany, zesílení mohutnosti výzbroje a zvýšení manévrovosti.

Odolnost pancéře se zvyšuje zvětšováním jeho pevnosti, zdokonalováním konstrukčních tvarů korby a věží a používáním nových materiálů. Vytvoření tanku s pevným a neprůbojným pancéřem, z hlediska možnosti soudobých protitankových prostředků, je prakticky nemožné. Zabezpečení dostatečné spolehlivosti pancéře, který chrání jeho zranitelné části, je však zcela reálné.

V mnoha státech se intenzivně pracuje na zkvalitnění pancéře. Např. v Anglii je rozpracován nový tankový pancéř, který má lepší ochranné vlastnosti a menší váhu. Dělalí se pokusy použít při výrobě pancéřů procesů termomechanického zpra-

cování a elektrického struskového tavení oceli. Získaná ocel má vysokou odolnost, zvýšenou plastičnost a viskozitu; umožňuje o 30 — 40 % zvýšit odolnost pancéřové ochrany. Technologie výroby konstrukčních prvků z takové oceli je ovšem velmi složitá, a proto i velmi drahá.

Pracuje se na kombinovaném pancéři o několika vrstvách. Čelní část tvoří velmi tvrdý materiál, o který se může „rozbit“ průbojná střela. Zadní část je z viskozního kovu, aby se při výbuchu střely nevytvářely střepiny uvnitř tanku. Mezilehlé vrstvy jsou z plastického skla, lehkých slitin a keramických materiálů. Jako pojidla se používají epoxydové pryskyřice a jiná lepidla. Předností pancéře o několika vrstvách je možnost komplexní ochrany tanků před kumulativními a podkaliberními střelami a před prostředky boje zblízka.

K ochraně tanků před kumulativními střelami se na ně věší kovové pláty a na vnější povrch čelního pancéře se lepí listy z plastických hmot. Používá se i tzv. „rozptýlený“ pancéř (tank Leopard-2 K, NSR). Zvláštnost takového pancéře je v tom, že místo jednoho monolitního plá-

tu se používají až tři vrstvy o menší tloušťce, vzdálené jedna od druhé 100 mm. Jsou rozděleny prázdným prostorem, který může být vyplněn materiálem o vysokém koeficientu zeslabení radiálního záření. Účinnost takového pancéře je dostatečně vysoká, může se rovnat účinnosti 500mm plátu a chrání před účinky neutronových zbraní. Takový pancéř však komplikuje konstrukci tanku a zvětšuje jeho rozměry.

Jedním ze směrů zvyšování ochrany tanku je zmenšování jeho rozměrů, zvláště výšky. Vozidlo o nízké výšce umožňuje osádce lépe využívat ochranných vlastností terénu; snižuje se i pravděpodobnost jeho přímého zásahu. Toho se dosahuje umístěním řidiče v pololežící poloze (anglický tank Chieftain) nebo ve věži (americký MBT-70).

Hlavní tendencí ve vývoji výzbroje soudobých tanků je zvýšit ráži kanónů na 120 mm, počáteční rychlost střely, zavést stabilizátory, zaměřovače s laserovými dálkoměry, elektronické balistické a výpočetní přístroje. V poslední době se kromě toho na tanky instalují rakety a protiletadlové prostředky, kulometry se zahrnují hlavní (k odstranění mrtvých prostorů) a granátomety. Např. tankový granátomet je na věži tanku Leopard-2K; každý jeho granát obsahuje 2800 kuliček o průměru 4 mm, které se rozlétaávají při výbuchu do 50 m.

Zvýšení manévrovosti tanků se dosahuje zabudováním mohutných motorů (do 1500 koňských sil) různého typu, což umožňuje zvýšit střední rychlost pohybu v členitém terénu do 50 km/h.

K ochraně tanků před požárem se vyvíjejí poloautomatické a automatické sy-

stémy hašení požáru, pancéř se pokrývá ohnivzdorným lakem, emulzí nebo nehořícími povlaky. Nádrže na PHM a munice se umísťují v bezpečnostních kontejnerech. K maskování mají tanky ve výbavě různé prostředky dymování. Snížení tepelného sálání motorů v chodu se dosahuje předběžným smísením výfukových plynů s okolním vzduchem.

Ve druhé světové válce měla tanková vojska značné ztráty na minových zátarasích. Účinnost min v současné době se zvyšuje. K ochraně tanků, současně se starými metodami odminování, vyvíjejí se nové prostředky a způsoby překonávání minových zátarasů, např. použití munice velké ráže shazované letouny a vrtulníky a vystřelované z bojových vozidel. Druhým způsobem je vytváření průchodů (přesnější přechodů) v podobě koberec z rychle tvrdnoucí pěny.

Velká opatření se připravují ke zvýšení schopnosti tanku čelit účinkům zbraní hromadného ničení, především jaderným. V tankích jsou přístroje radiálního a chemického průzkumu, které působením nebezpečných dávek radiace nebo obranných látek zapínají systémy varování osádky, mechanismus zastavení motoru k zabránění nekontrolovaného pohybu vozidla, zavírají klapky přívodu vzduchu před účinky tlakové vlny a zabezpečují hermetizaci prostoru osádky. Tanky mají ve výbavě nezbytné materiální prostředky k deaktivaci, odmoření a dezinfekci.

V poslední době je věnována pozornost netradičním prostředkům ochrany tanků a bojových vozidel. Mohou to být elektromagnetické clony, nebo raketové a laserové systémy, které jsou schopny ničit protitankové střely na dráze jejich letu.

Velký význam pro zvýšení odolnosti tanků má tankové technické zabezpečení a jeho schopnost všemi druhy oprav navrátit vojskům maximálně možné množství poškozených tanků. Doba obnovení jejich bojovosti ve značné míře závisí na možnostech oprav tanků.

Rozvoji prostředků oprav a odsunutí tankové techniky v průběhu Velké vlastenecké války byla věnována výjimečná pozornost. Jestliže na začátku VVV byly u tankových vojsk pro střední opravy jen dva samostatné prapory oprav tankové techniky (proprtt) a dva armádní prapory oprav tankové techniky (apoprtt), pak v průběhu druhého pololetí roku 1941 vzniklo

48 pojezdových opravářských tankových základen (POTZ) pro střední opravy obrněné a tankové techniky na bojišti. Od 1. ledna roku 1943 pracovala pro vojskové opravy obrněné a tankové techniky již 108 POTZ, 23 proprtt a 19 apoprtt. Formování opravářských orgánů v průběhu války pokračovalo.

Prostě kvalitativní zvýšení tradičních opravářských orgánů typu POTZ a apoprtt neřešilo ovšem hlavní úkol. Svým technickým vybavením nemohly dělat generální opravy tanků ani jejich agregátů.

Problém se vyhroutil tehdy, kdy vznikly tankové armády a začaly rozsáhlé útočné operace. V té době zavedené vojskové

opravářské orgány nemohly zabezpečit potřebný rozsah oprav.

Tento úkol byl vyřešen vytvořením kvalitativně nových opravářských orgánů — pojízdných závodů oprav tankových agregátů (PZOTA). Jejich činnost byla úspěšná, protože zabezpečovaly generální opravy tankových agregátů. Poprvé se uskutečnily opravy tanků agregátní metodou, kdy poškozené agregáty byly vyměňovány.

Na základě zkušeností PZOTA z generálních oprav vznikly polní pojízdné tankové opravářské závody (PTOZ).

PZOTA a PTOZ dělaly nejen generální opravy agregátů a tanků, ale zabezpečovaly i pojízdné opravářské základny, prapory oprav tankové techniky a jiné opravářské orgány agregátů, pomáhaly jim zdokonalovat technické vybavení a technologii výroby. Činnost PTOZ byla charakterizována velkou mobilitou, nevzdálily se od vojsk a v mnoha případech pracovaly 10—20 km od čáry dotyku.

S vytvořením PZOTA a PTOZ skončilo vytvoření opravářského systému, ve kterém nebylo slabých článků. V průběhu války počet opravených tanků rostl. Početme-li jej v roce 1941 za 100 %, pak v roce 1942 činil 204 %, v roce 1943 520 %, v roce 1944 600 % a v roce 1945 795 % (střední průměr). Za léta VVV bylo opraveno celkem 430 tisíc tanků a SHD.

Hlavní úlohu při opravě tanků sebraly vojskové pojízdné opravářské prostřed-

ky. Jejich podíl v celkovém počtu oprav obrněné a tankové techniky v letech války činil 82,6 %; z toho 100 % běžných, 97,7 % středních a 32,6 % generálních oprav.

Ve většině operací tankových armád téměř každý tank byl 2—3krát vyřazen. Nejméně 60 % bojových vozidel v průběhu přípravy a 85—90 % v průběhu útoku dostávala vojska k doplnění vzniklých ztrát z oprav.

Jaké byly hlavní principy systému oprav tanků v letech VVV?

Především byl tento systém komplexní. Zahrnoval všechny druhy oprav tanků a byl charakteristický diferenciací prací, specializací a rozmístěním opravářských prostředků počínaje dotykem a hlubokým týlem štábu konče. Zkrácení doby oprav bylo dosahováno maximálním přiblížením opravářských prostředků k prostorům bojové činnosti, dobrým technickým vybavením a dostatečnou kapacitou opravářských orgánů. Základem celého systému byla agregátní metoda oprav, která zabezpečovala vysokou produktivitu práce a dobrou kvalitu.

Vzniklý systém opravy tanků s jeho organizačními principy, strukturou opravářských orgánů a metodami práce neztrácel na svém významu ani v soudobých podmínkách. Musí se však neustále zdokonalovat současně s rozvojem tankových vojsk a principů jejich bojového použití.

Velký význam při ochraně tanků v boji a operací mají operačně taktická opatření.

Patří k nim průzkum, především vzdušný, a to jak v taktické, tak i v operační hloubce. Vždycky zjišťoval bojové sestavy nepřítel, dělostřelecká postavení, letištní síť, hloubku operační sestavy a rozmístění záloh. Všechny tyto údaje využívali velitelé a štáby při přijímání rozhodnutí a plánování operace. Na základě zpráv vzdušného průzkumu zpracovávali plány dělostřeleckého a leteckého umlčování nepřítel, ničení jeho záloh a protitankových prostředků.

V současné době došlo ke zdokonalení technických prostředků průzkumu. Např. letectvo USA používalo ve Vietnamu elektronické prostředky, které shazovalo do týlu vietnamských vojsk. Předávaly tak signály o jejich rozmístění. Používalo k tomu i infračervené (tepelné) přístroje a senzorová zařízení, schopná určovat pří-

tomnost vojsk na základě zápachu lidských těl nebo vozidel.

Ještě větší význam pro tanková vojska ve VVV měl tankový průzkum. Na základě zpráv (zejména od zajatců) zjišťoval systém paleb a protitankové obrany nepřítel.

Boj s protitankovými prostředky vyžadoval centralizované plánování a těsnou součinnost všech druhů vojsk za řízení štábů velkých operačních svazků. Přes dobrou organizaci však část protitankových sil a prostředků nebyla zničena. Proto tanková vojska při boji v hloubce měla dělostřelecký doprovod a podporu bitevního a ochranu stíhacího letectva. Tato činnost byla úspěšná tehdy, byla-li organizována v terénu a zakotvena v plánových tabulkách součinnosti.

Podstatný vliv na snížení bojových ztrát tanků ve VVV mělo samohybné dělostřelectvo zejména velkých ráží. Manévro-

vý charakter bojové činnosti, prudkost tankových bojů a snaha zabezpečit tankům přímou dělostřeleckou podporu byly důvodem vzniku SHD. Pohybovalo se v bojových sestavách tankových útvarů a jednotek a ničilo palebně a protitankové prostředky nepřítel. To umožňovalo tankovým vojskům rychle překonávat hlavní pásmo nepřátelské obrany. Jejich vyjití do operačního prostoru snižovalo ztráty tanků.

Protitanková obrana v minulé válce byla budována nejen v hlavním pásmu, ale i v operační hloubce. Operační zálohy nepřítel, zejména tankové, podporované ze vzduchu, často vedly silné protiúder proti tankovým vojskům, která rozvíjela úspěch.

Velký význam pro snížení ztrát tanků v boji a operaci mělo správné využívání tankových svazků a svazů při průlomu obranných pásem.

Tankové svazky a svazy byly používány k doprolomení obranných pásem, a proto měly značné ztráty, které oslabovaly jejich úder v operační hloubce. Tato činnost byla však vynucena, protože nebyl dostatek tanků přímé podpory pěchoty, i když hustoty na směrech hlavních úderů se zvýšily na 30–40 tanků na 1 km fronty. Později byla tanková uskupení zasazována druhý až třetí den operace do „čistého“ průlomu. To jim umožňovalo při zachování úderné síly rozhodným způsobem působit v operační hloubce a rozvíjet úspěch útoku.

Tyto metody nezastaraly ani v současné době. Jaderné zbraně však přinášejí podstatné změny. Úkolem vojsk v útoku bude rychlé překonávání pásma radioaktivního zamoření. Přesto však zůstanou úseky, kde jaderné zbraně nebudou použity. Plně se potom uplatní způsoby tankového útoku, které byly účinné v minulé válce.

Tanková vojska, která rozvíjejí úspěch v útoku, budou nejčastěji prolomovat spěšně zaujatou obranu nepřítel v operační hloubce.

Ztráty tanků ve všech operacích Sovětské armády mohly být nižší za předpokladu, že by byla značná pozornost věnována zjištění a ničení protitankových prostředků nepřítel a byla silnější a stálá přímá podpora letectva.

Velké ztráty měla tanková vojska v boji o města a velké osídlené prostory. Kamenné stavby mohou být pevnými uzly protitankové obrany. Proto ochranu tanků v průběhu těchto bojů se musí zabývat velitelé a štáby všech stupňů, přijímat všechna nezbytná opatření ke snížení bo-

joyých ztrát. K tomu mohou přispět speciálně vytvořené úderné skupiny a oddády, složené ze všech druhů vojsk, a dělostřelecká a letecká podpora.

Hlavním způsobem činnosti tankových svazků je rozsáhlá, dovedná a manévrová činnost v operační hloubce nepřítel, obchvat a obejití, překvapivé úder do jeho boků a týlu v součinnosti s letectvem a vzdušnými výsady.

Rozptýlení pochodových a bojových sestav útvarů a svazků, jejich odpovídající bojové složení ke snížení bojových ztrát, správná volba způsobů činnosti a dovedné využívání terénu, byly vždy nezbytnými a podstatnými prvky ochrany tanků před jejich ničením v boji a operaci. Vysoká tempa útoku a manévru jsou nezbytnou podmínkou ochrany techniky před ztrátami a udržování bojeschopnosti tankových svazků a útvarů na požadované úrovni.

V letech VVV docházelo k přestávkám v materiálním zabezpečení tankových armád v týlu nepřítel. Např. 2. gardová tanková armáda ve viselsko-oderské operaci čekala na přísun PHM pět dní (30 % celkového bojového času) a 4. tanková armáda šest dní (33 % bojového času). Nepojízdné tanky napadalo nepřátelské letectvo, které jim působilo značné ztráty. Proto plány zásobování tankových vojsk v operační hloubce pohonnými hmotami a municí musí být promyšleny s přihlédnutím k reálným podmínkám a zabezpečovat nepřetržitě zásobování vším potřebným.

Jedním z účinných opatření, která napomáhají snížení ztrát tankových vojsk, je taktické a operační maskování. Nepřátelskému průzkumu ztěžovalo zjišťování tanků.

Zmenšení bojových ztrát tanků v minulé válce napomáhalo i používání obranných zařízení. Při rozmístění na místě a delších zastávkách se tanky zakopávaly.

Kromě toho tanková vojska v boji musela mít spolehlivou protivzdušnou, protitankovou a protichemickou ochranu před možným překvapivým napadením nepřítel a činností jeho diverzních skupin.

Jedním z nejdůležitějších faktorů k obnovení bojových ztrát tankových vojsk je dobře organizovaná služba shromažďování poškozených tanků, jejich odsunu a oprav. V soudobé válce nabývá na ještě větším významu, protože tankové boje budou složitější a ztráty masovější.

Na snížení bojových ztrát tanků v minulé válce mělo vliv i dovedné velení vojskům, zejména tankovým, která vyžado-

vala přihlídnout k jejich specifické a celé řadě jiných okolností. Vysoká úroveň velení tankovým vojskům předpokládala schopnost předvídat dynamiku operace, prognózovat možnosti odporu nepřítele na zaujatých čarách a postaveních a včas rozpracovávat nezbytná protiopatření ke zmaření jeho zámyslů a činnosti. Tomu napomáhalo rovněž dovedné plánování operace po dnech a čarách, všestranné bojové, operační, politické, speciální a materiálně technické zabezpečení tankových vojsk do celé hloubky operace. Velení tan-

kovým vojskům v operační hloubce vyžaduje organizaci jejich přesné součinnosti se všemi druhy vojsk, které se zúčastní operace.

K narůstání síly úderů a k účinnému ovlivňování manévru nepřítele jsou nezbytné taktické a operační zálohy. Proto doplnění tankových vojsk osobami, materiálními a technickými prostředky nabývá dnes na neobyčejné důležitosti. Jeho nepřetržitost napomáhá zvyšování tempa útoku, snížení bojových ztrát tanků a zvýšení účinnosti jejich bojové činnosti.

Závěrem tedy můžeme říci, že odolnost tanků v boji a operaci v soudobé válce je určována:

- jejich schopností čelit působení soudobých mohutných protitankových prostředků;
- možnostmi opravářských orgánů k obnovení bojeschopnosti tanků na bojišti a v týlu;
- operačně taktickými opatřeními ke snížení bojových ztrát tanků.

Rozvoj každého z těchto směrů v zájmu plnění celého problému nepochybně napomůže zvýšení odolnosti tanků, snížení jejich ztrát v boji a operaci a růstu účinnosti jejich činnosti.

Rozvoj prostředků tankového technického zabezpečení

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálmajora F. Andriece, plukovníka J. Dzjubeka a podplukovníka E. Komkova, uveřejněný v „Informačním sborníku štábu a technického výboru spojených ozbrojených sil“ č. 13/1977.

Soudobá bojová činnost je charakterizována velkým rozmachem, vysokou dynamičností a rychlým spádem. To zvyšuje intenzitu využívání bojových vozidel. S využitím nejnovějších poznatků vědy v konstrukci obrněné a tankové techniky je podstatně složitější a vyžaduje zvýšené požadavky na kvalifikaci vojáků při její obsluze a opravách. Rozvoj protitankových prostředků a rostoucí síla dalších palebných prostředků má za následek značné zvětšení počtu vyřazené bojové techniky. To všechno se projevuje ve složitosti tankového technického zabezpečení bojové činnosti vojsk, zvyšuje objem prací spojených s obsluhou a opravou techniky v podmínkách výrazného snížení času na splnění těchto úkolů.

Tyto zvláštnosti nás bezprostředně nutí novým způsobem přistupovat ke zhodnocení úlohy a významu tankového technického zabezpečení vojsk, neustále do-

konalovat jeho systém a uvést jej do souladu s novými požadavky.

Tento složitý úkol můžeme úspěšně řešit jen včasným a kvalitním technickým ošetřováním, odsunem zastaralé a poškozené techniky, její rychlou opravu a navrácením vojskům a konečně dokonale sladěným velením na všech stupních tankového technického zabezpečení mechanizovaných a tankových vojsk.

Zkušenosti z provozu obrněné a tankové techniky ve spojeneckých armádách svědčí o tom, že rozvoj bojové techniky a zdokonalování způsobů jejího používání v hlavních druzích soudobého boje zpravidla předbívají vývoj odpovídajících opravářských technických prostředků. Ve spojitosti s tím vzniká potřeba vytvářet nové, účinnější prostředky s vysokou mobilností, které zabezpečí požadovanou výkonnost technického ošetřování, oprav a odsunů obrněné a tankové techniky.

Dále je účelné zaměřit pozornost také na výrobu komplexu diagnostických přístrojů a rozpracování metod objektivní kontroly technického stavu vozidel, na zavedení vysoce produktivního vybavení pro komplexní mechanizaci pracných pochodů při technickém ošetřování a opravách obrněné a tankové techniky v polních podmínkách.

Pro udržování obrněné a tankové techniky ve vysokém stavu technické pohotovosti je nejdůležitější její včasné, úplné a dokonalé technické ošetřování. Jeho hlavním principem v bojových podmínkách je, aby pohyblivé prostředky technického ošetřování jely za bojovou technikou. Je účelné tyto prostředky dále vybavit diagnostickými přístroji, mechanizačními prostředky pracných pochodů a speciálními přístroji a nástroji k odstraňování malých závad.

Ke zdokonalování diagnostických přístrojů je nezbytné rozvinout vědeckotechnickou práci, usměrněnou na určení a zdůvodnění parametrů diagnostiky a metod kontroly technického stavu a bojové pohotovosti vozidel bez rozebrání jednotlivých agregátů a systémů v polních podmínkách. To navíc vyžaduje výzkum, ježhož cílem je zdokonalit systém technického ošetřování, upřesnit rozsah a periodičnost prací, které je nutné udělat na vozidlech.

Dobré zkušenosti ze zdokonalování prostředků technického ošetřování má Německá lidová armáda NDR. Místo zastaralých pojízdných dílen zavedla do armády dílnu technického ošetřování a oprav obrněné a tankové techniky na podvozku automobilu „Ural-375“. Tato dílna je kombinací dílny technického ošetřování a tan-

kové dílny typu „A“ a je používána na stupních prapor, pluk, divize. Kromě unifikovaného vybavení má dílna také speciální vybavení, určené k technickému ošetřování a opravám tanků a bojových vozidel pěchoty.

Dílny podobného určení na podvozku „Star-266“ pro opravy a technické ošetřování tanků a obrněných transportérů jsou rozpracovány v Polské lidové armádě.

Jedním z hlavních úkolů tankového technického zabezpečení je včasná oprava poškozené techniky. Při řešení této otázky má velký význam správné určení druhů oprav v závislosti na charakteru poškození a rozsahu práce. Na základě toho musí být pak vybaveny opravárenské jednotky a útvary odpovídajícími technickými prostředky.

K neustálému udržování bojeschopnosti vojsk v průběhu operace je nutné prostředky útvarů a svazků opravovat a vracet vojskům všechna vozidla, která potřebují běžnou opravu, a prostředky svazů vozidla, která potřebují střední opravu. Přitom počítáme s tím, že technika, která byla vyřazena poslední 2—3 dny operace, bude opravována po jejím ukončení. Ke zkrácení času, potřebného na splnění těchto prací, je výhodné použít agregátovou metodu jako hlavní na vojskovém stupni. Tento způsob značně zkracuje dobu oprav, která je určována jen časem, potřebným na demontáž a montáž agregátů. To zvyšuje efektivnost opravárenského zařízení.

Rostoucí mobilnost tankových útvarů značně zvýšila požadavky na praporeční jednotky technického zabezpečení, které jsou přímo v bojových sestavách vojsk. Na dostatečném množství odpovídajících pro-

středků technického zabezpečení na tomto stupni a na jejich přesné práci bude v mnoha směrech záviset účinnost celého systému tankového technického zabezpečení.

Za přesunu mohou plnit úkoly technické uzavírací hlídky, v boji technické pozorovatelný a hnízda poškozené tankové techniky praporů. Hlavní prostředek tohoto stupně je pojízdná dílna, která zabezpečuje práci technických pozorovatelů, odsun poškozené techniky a dále pomáhá osádkám při opravě techniky, která potřebuje běžnou opravu v rozsahu do 15 hodin pro 1 osobu. Pojízdná dílna by měla být zpravidla konstruována na podvozku těchto vozidel, která mají ve výzbroji prapory, tj. pro tankové prapory na podvozku odpovídajících tanků, pro motostřelecké prapory na podvozku bojových vozidel pěchoty nebo obrněných transportérů.

Spojenecké armády mají dobré zkušenosti ze zavádění takové techniky. Např. v Polské lidové armádě je to vozidlo VZI-1 a VZT-2 a v Československé lidové armádě vyprošťovací tank VT-55A.

Důležitou úlohu mají plukovní opravářské a odsunové jednotky, jejichž úkolem je opravovat poškozenou techniku v rozsahu běžných oprav. Ve složení těchto jednotek, současně s pojízdými dílnami, jsou také specializované tankové pojízdné dílny. S využitím zařízení těchto vozidel mohou plnit v polních podmínkách všechny hlavní druhy prací k odstranění poruch, způsobených bojovou činností, nenadálým poškozením nebo přirozeným opotřebením.

Nové dílny je účelné vytvářet na podvozku automobilů s vysokou průchodností v unifikovaných karosériích. Jejich tech-

nologické vybavení musí zabezpečit splnění mnoha různorodých funkcí při opravách.

Hlavním prostředkem technického zabezpečení tankových a motostřeleckých svazků jsou samostatné opravářské prapory, které mohou plnit složité běžné opravy tankové a obrněné techniky v rozsahu do 100 hodin pro 1 osobu. Část opravářských prostředků těchto praporů může být také využita pro střední opravu vozidel.

Předpokládáme, že samostatné opravářské prapory mohou plnit stejné úkoly jako opravářské prostředky pluků, avšak s větším rozsahem a větší pracností. V souvislosti s tím je účelné tyto prapory vybavit v podstatě stejnými technickými prostředky jako mají opravářské jednotky pluků. Přitom speciální pojízdné dílny musí dělat všechny běžné opravy uzlů a agregátů, které byly demontovány z vozidel na stupni pluku. Prapory oprav mohou mít dále za úkol odsun obrněné tankové techniky na shromaždiště poškozené techniky svazků nebo na přísunové a odsunové cesty techniky nadřazeného stupně velení.

Na úrovni armády a fronty je účelné uskutečňovat střední opravy obrněné a tankové techniky. Toho můžeme dosáhnout s využitím opravářských prostředků armád a frontů, které opraví v průběhu operace nejméně 70 — 80 % obrněné a tankové techniky v rozsahu střední opravy v průběhu operace. Ostatní poškozená vozidla předpokládáme opravovat v době přípravy vojsk k další operaci.

Bylo by výhodné, aby některé frontové opravářské a odsunové útvary měly možnost dělat generální opravy motorů a dalších agregátů obrněné a tankové techni-

ky a v některých případech také generální opravy vozidel.

Je důležité zdůraznit, že pro odsun poškozené techniky do míst nakládání a oprav i pro přisun opravené techniky do vojsk je účelné, aby odsunové jednotky armád a frontů měly kromě pásových tahačů také těžké automobilní tahače s podvalníky.

Úspěšné splnění opatření tankového technického zabezpečení vojsk v průběhu bojové činnosti v podstatné míře závisí i na operativnosti velení.

V tomto směru by službě technického zabezpečení velmi pomohlo vytvoření speciálních prostředků technického průzkumu, vybavených odpovídajícími přístroji k určení místa, charakteru poškozených vozidel a potřebných prostředků k jejich odsunu. V některých armádách se již v této oblasti pracuje.

Na závěr můžeme poznamenat, že všechny spojenecké armády usilovně pracují na dalším zdokonalování prostředků tankového technického zabezpečení a způsobů jejich použití k dalšímu zvyšování bojové pohotovosti vojsk.

různé

DĚJINY DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY 1939—1945

9. díl.

Osvobození území SSSR a evropských států.

Válka na Tichém oceáně a v Asii.

V první polovině roku 1978 v Moskvě vyšel devátý díl dvanáctisvazkových „Dějiny druhé světové války 1939—1945“ pod názvem „Osvobození území SSSR a evropských států. Válka na Tichém oceáně a v Asii.“ Knihu připravil Institut vojenské historie ministerstva obrany SSSR ve spolupráci s Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, Institutem obecné historie Akademie věd SSSR a Institutem historie SSSR Akademie věd SSSR.

Autorský kolektiv za řízení M. I. Semirjaga v knize objasňuje průběh ozbrojeného zápasu a dalších nejdůležitějších událostí na všech válčistištích od června do prosince roku 1944. Analyzuje operace sovětských ozbrojených sil k osvobození území SSSR a států v Evropě, bojové činnosti spojenců v Evropě a na jiných válčistištích, dále i ekonomických, politických a dalších problémů, spojených s válkou ve druhé polovině roku 1944.

Nejdůležitějšími vojenskostrategickými událostmi tohoto období na sovětsko-německé frontě byly současně nebo postupně vedené rozsáhlé útočné operace sovětských ozbrojených sil, které směřovaly ke zničení strategických uskupení nepřítelů, k jeho vyhnání ze sovětské země a osvobození řady evropských států.

Hlavními událostmi na dalších bojištích druhé světové války byly: otevření druhé fronty v Evropě anglo-americkými spojenci a aktivizace jejich činnosti na Tichém oceáně a v Asii.

V důsledku úspěšných útočných operací sovětských ozbrojených sil a vylodění spojenců ve Francii se ještě více zhoršila strategická situace hitlerovské říše. Od června roku 1944 bylo přinuceno fašistické Německo vést boj na dvou frontách. Přitom opožděné otevření druhé fronty mělo omezený význam pro průběh a výsledek války v celku a sledovalo hlavně třídně sobecké cíle — upevnit pozice USA a Anglie ve státech západní Evropy, oslabit demokratické síly, zabránit růstu autority SSSR a omezit vliv Sovětského svazu na řešení evropských problémů v poválečné době. Na Tichém oceáně se podařilo spojencům narušit téměř všechny námořní

Nejdůležitějším vojenskopolitickým výsledkem činnosti sovětských ozbrojených sil bylo dokončení osvobození Sovětského svazu. Tím byl úspěšně splněn jeden z hlavních úkolů, stanovených již při zahájení Velké vlastenecké války. Sovětská armáda dále osvobodila národy řady států střední a jihovýchodní Evropy. Ty využily výhodných podmínek a za vedení svých komunistických a dělnických stran uskutečnily národně demokratické a socialistické revoluce, které zásadním způsobem změnilly politickou mapu Evropy. Díky vítězství národů antihitlerovské koalice, za rozhodující úlohy sovětského lidu a jeho ozbrojených sil, díky úsilí bojovníků za svobodu dostalo se hitlerovské Německo do pevného sevření dvou front. Tím, že ztratilo prakticky všechny spoje v Evropě, neúprosň se blížilo ke svému neslavnému konci.

Kniha v celém svém obsahu zkoumá těsnou spojitost války a politiky. Zvláštní význam mají a zájem čtenářů usměrňuje autorský kolektiv na ta místa, kde objasňuje vliv politiky na cíle strategických operací, na organizaci ozbrojených sil, na rozdělení sil a prostředků na fronty druhé světové války. Pozornost zasluhují i názory autorů na přístup hlavních států antihitlerovské koalice k realizaci dosažených úspěchů v závislosti na společenském zřízení každého z nich.

Obshab dílu ukazuje, jaký význam mělo další upevnění spolupráce mezi státy antihitlerovské koalice a rozpadnutí hitlerovského bloku v Evropě.

Při zkoumání událostí opírají se autoři o rozsáhlý faktický materiál. Využívají dokumenty odborných archivů SSSR, stranických archivů institutů historie strany při ÚV komunistické strany Běloruska, Ukrajiny a Litvy, národního archivu USA, archivů Rumunska, Bulharska a mnoha dalších pramenů. Na vědecký základ uvádějí velké množství nových dokumentů a faktů. Podrobně zkoumají otázky výstavby ozbrojených sil, ozbrojeného zápasu a zvlátností vojenského umění armád hlavních států bojujících koalicí (SSSR, USA, Anglie, Německa a Japonska).

Autoři ukazují, že historická vítězství sovětského lidu byla zabezpečena především všestrannou činností komunistické strany. Nové složité úkoly vedení války, které stály před stranou v tomto období, podmínily rostoucí úlohu strany a jejího Ústředního výboru při řízení ozbrojeného zápasu, ekonomiky, ideologické práce a zahraniční politiky. Hlavní pozornost věnovala strana zesílení ideologické práce

Kniha se skládá z úvodu, tří částí a závěru. Obsahuje kromě toho chronologický přehled hlavních událostí, abecední seznam jmen, geografických názvů a přehled map.

První část — „**Ozbrojený zápas na sovětsko-německé frontě — rozhodující frontě druhé světové války**“ obsahuje rozbor vojenskopolitické situace v druhé polovině roku 1944, operací sovětských ozbrojených sil k osvobození území SSSR a národů střední a jihovýchodní Evropy, konečně boje sovětského lidu v týlu nepřítelů. Má devět kapitol:

1. Před vstupem do šestého roku války.
2. Útok sovětských vojsk na Karelské šíjí a v jižní Karélii.
3. Katastrofa německé fašistické skupiny armád „Střed“ v Bělorusku. Osvobození východního území Polska.
4. Zničení skupiny armád „Severní Ukrajina“. Dokončení osvobození Ukrajiny a vyhnání německých fašistických okupantů z jihovýchodního území Polska.
5. Zničení německé fašistické skupiny armád „Jižní Ukrajina“. Osvobození Rumunska a Bulharska.
6. Osvobození sovětského Pobaltí. Vyhnání nepřítele z území za polárním kruhem.
7. Boj za osvobození národů Československa, Jugoslávie a Maďarska.
8. Na námořních komunikacích.
9. Boj sovětských vlastenců v týlu nepřítele.

Druhá část — „Ozbrojený zápas v západní Evropě, na Atlantickém a Tichém oceáně a v Asii“ popisuje situaci na začátku a při vyložení spojeneckých vojsk v Normandii, průběh bojů ve Francii a v Itálii, bojovou činnost v Barmě a Číně, na Tichém a Atlantickém oceáně, ve Středozemním moři. Má čtyři kapitoly:

10. Otevření druhé fronty. Útok spojeneckých vojsk ve Francii.
11. Bojová činnost v Itálii.
12. Útočné operace spojenečů na Tichém oceáně a v Asii.
13. Na námořních komunikacích.

Třetí část — „Další posílení antihitlerovské koalice. Rozvrat fašistického bloku“ rozebírá úlohu a práci komunistické

strany SSSR, činnost stran střední a jiho-východní Evropy, ekonomickou situaci SSSR a kapitalistických států, principy zahraniční politiky SSSR a spojenců, hlavní rysy sovětského vojenského umění, vojenského umění USA, Anglie, fašistického Německa a militaristického Japonska. Má 6 kapitol:

14. Komunistická strana Sovětského svazu v boji za dosažení rozhodujících vítězství.

15. Další růst vojenskoekonomické síly SSSR.

16. Národně demokratické a socialistické revoluce ve státech střední a jiho-východní Evropy.

17. Situace v buržoazních státech ve druhé polovině roku 1944.

18. Zahraniční politika válčících států. Problémy poválečného uspořádání světa.

19. Ozbrojené síly a vojenské umění.

V první části vycházejí autoři ze situace válčících států a koalic v polovině roku 1944, kdy došlo k podstatným změnám. Sovětská armáda dosáhla významných úspěchů. Útočila na frontě o šířce více než 2,5 tisíce km, postoupila na jednotlivých směrech do hloubky až 450 km a zničila přes 170 nepřátelských divizí.

Vojenskopolitická situace byla výhodná pro státy antihitlerovské koalice. Rozhodující význam v boji s agresory měl další růst válečné výroby Sovětského svazu. Ozbrojené síly SSSR dosáhly dalších vítězství a pokračovaly v trvalém udržování strategické iniciativy na sovětsko-německé frontě. Tato vítězství zásadním způsobem ovlivňovala nejen průběh války, ale i ekonomiku a vnitřní politický život všech válčících států a mezinárodní vztahy na celém světě.

Všechny výhodné podmínky umožnily Sovětskému svazu a jeho spojencům zplánovat na léto roku 1944 rozsáhlé útočné operace s rozhodnými cíli.

Poprvé se uvádí ve vojenské historické literatuře složení ozbrojených sil bojujících stran a rozdělení jejich sil a prostředků na jednotlivých frontách druhé světové války. Ozbrojené síly bojujících koalic hlavních států měly v červnu 1944 přibližně 39 miliónů vojáků a důstojníků, více než 360 000 děl a minometů, asi 45 000 tanků a SHD (stíhačů tanků), více než 99 000 bojových letounů a 1948 bojových plavidel základní řady.

Převaha v silách podle všech hlavních ukazatelů byla na straně států protihitlerovské koalice. Převyšovaly nepřítele v osobách 1,8krát, dělech a minometech 1,6krát, tancích a SHD (stíhačích tanků) 1,8krát, bojových letounech 7,5krát a v bojových plavidlech 2krát.

Tento poměr sil umožňoval velení ozbrojených sil hlavních států protihitlerovské koalice plánovat a vést mohutné útočné operace. Celkové možnosti protihitlerovské koalice byly však snižovány tím, že ne všichni účastníci ve stejné mí-

ře dávali své síly a prostředky ve prospěch zničení nepřítele. Proti německým fašistickým agresorům vedly bojovou činnost hlavní síly sovětských ozbrojených sil. Naproti tomu velká část sil a prostředků USA a Anglie se nezúčastnila ozbrojeného zápasu. Např. ze 7 910 500 vojáků pozemních sil USA 4 172 000 osob (tj. 53 %) bylo na území USA; z ostatních vojsk, která se nacházela mimo území Ameriky, další část sil byla rozmístěna v prostorech, ve kterých v té době nebyla vedena bojová činnost (Blízký východ, Perský záliv, Karibské moře).

Hlavní frontou druhé světové války, tak jako i dříve, zůstávala sovětsko-německá fronta, kde i po vylodění spojenců ve Francii bylo více než 60 % bojujících vojsk wehrmachtu. Tato skutečnost ještě jednou přesvědčivě dokazuje, že Sovětský svaz i ve druhé polovině roku 1944 musel nést podstatnou tíhu války proti hlavnímu nepříteli, tj. fašistickému Německu.

Autoři postupně rozebírají všechny operace skupin frontů a frontové operace. Každou operaci analyzují z hlediska podmínek situace, zámyslu, složení vytvořeného uskupení a dosaženého poměru sil při jejím zahájení. Podrobně rozebírají otázky všestranného zabezpečení připravované operace a organizace stranicko-politické práce u vojsk.

Zvláštnosti přípravy a vedení operací zdůvodňují autoři odkazy nejen na archivní materiály, vědecká díla a výzkumné práce, ale také na vzpomínky vojevůdců, velitelů a politických pracovníků, kteří připravovali vítězství nad fašismem.

Výsledkem ozbrojeného zápasu na sovětsko-německé frontě ve druhém pololetí roku 1944 bylo zničení strategických uskupení nepřítele, osvobození Běloruska, Moldavska, Ukrajiny, sovětského Pobaltí a vyčištění celé sovětské země od německých fašistických okupantů. Za toto období sovětské ozbrojené síly uskutečnily 11 velkých útočných operací, většinou silami několika frontů, v součinnosti s vojenským

loďstvem, dálkovým letectvem a s partyzány.

Po obnovení státních hranic SSSR zahájily sovětské ozbrojené síly mohutný útok za hranicemi vlasti s cílem osvobodit Rumunsko, Polsko, Bulharsko, Jugoslávii, Československo, Maďarsko a Norsko.

Strategické operace sovětských ozbrojených sil byly charakterizovány rozhodností cílů, účastí velkého množství vojsk, velkým prostorovým rozmachem a různými způsoby ničení nepřítele. Zkušenosti z řízení ozbrojeného zápasu, získané v předších letech, dále i rostoucí síla sovětských ozbrojených sil, umožnily Hlavnímu stanu vrchního velení dokonaleji plánovat, organizovat a udržovat těsnou součinnost frontů a druhů ozbrojených sil ve prospěch dosažení důležitých strategických a politických výsledků. Strategické útočné operace sovětských ozbrojených sil ve druhé polovině roku 1944 znovu potvrdily převahu sovětského vojenského umění nad buržoazním vojenským uměním.

V létě roku 1944 vedlo sovětské Hlavní velení hlavní úder ve středu sovětsko-německé fronty — na západním směru. To vycházelo z určitých politických a strategických úvah. Vedení úderu na tomto směru mělo vést ke zničení nejsilnějších nepřátelských uskupení, tj. skupiny armád „Střed“ a „Severní Ukrajina“, k hlubokému průlomu strategické fronty a k izolaci vojsk nepřítele, která působila na severozápadním a jižním směru. Tento úder umožňoval sovětským vojskům na nejkratším směru vyjít na hranice fašistického Německa a dosáhnout maximálních operačně strategických výsledků.

Uveřejněné materiály tohoto dílu předsvědčivě ukazují velké umění sovětského velení nejen při volbě směru hlavního úderu, ale také při soustředění hlavních sil a prostředků na tomto směru. V rámci přípravy letního útoku sovětské Hlavní velení dovedně uskutečnilo přeskupení vojsk z jihozápadního na západní strategický směr, jedno z největších přeskupení v dějinách Velké vlastenecké války. V poměrně krátké době bylo přemístěno na značnou vzdálenost 8 všeojskových, 2 tankové a 1 letecká armáda, vojska 13 tankových a mechanizovaných, 11 leteckých a 2 jezdeckých sborů, 76 střeleckých a jezdeckých divizí. Síly a prostředky byly přesunovány zejména ze sestavy 2., 3. a 4. ukrajinského frontu do pásma 1. pobaltského, 3., 2. a 1. běloruského a 1. ukrajinského frontu, které se připravovaly v Bělorusku a západní Ukrajině k útoku na hlavním strategickém směru.

Tímto opatřením sovětské velení vytvo-

řilo na hlavním směru mohutná uskupení vojsk a zabezpečilo potřebnou převahu nad nepřítelem. V pásmu od Nevelu po Černovce, které tvořilo přibližně 37 % celé šířky sovětsko-německé fronty, bylo soustředěno přes polovinu sil a prostředků bojující armády. Rozhodným soustředěním sil a prostředků převyšovala v tomto pásmu sovětská vojska nepřítele v osobách 1,6krát, dělech a minometech 1,8krát, tancích a SHD 1,1krát a v bojových letounech 2,7krát.

Značná převaha nad nepřítelem v silách a prostředcích svědčila o neustále rostoucích možnostech sovětského týlu, který zabezpečoval fronty vším potřebným. To umožnilo sovětskému velení vést mohutné první údery, rychle prolamovat nepřátelskou obranu a s neustálým narůstáním úsilí rozvíjet operace do hloubky 500 až 600 km.

Současně se silnými údernými uskupeními měl Hlavní stan vrchního velení k dispozici mohutné strategické zálohy.

Hlavní stan vrchního velení, současně s volbou směru hlavního úderu, soustředěním sil a prostředků na tomto směru určil i posloupnost ničení nepřítele. V souladu se zámyslem měl být útok zahájen operací Leningradského a Karelského frontu na Karelské šíji a v jižní Karélii. Zničení nepřítele v tomto prostoru bezpochyby ubíralo jeho síly ze středu sovětsko-německé fronty a vedlo k vyřazení Finska z války. Po zahájení bojů Leningradského a Karelského frontu měl ihned následovat ničivý úder čtyř frontů na hlavním směru v Bělorusku. Bezprostředně za tím byl plánován rozhodný útok vojsk 1. ukrajinského frontu ve směru na Lvov. Současně se předpokládalo silami 2. pobaltského frontu poutat vojska skupiny armád „Sever“, nedovolit jim poskytnout pomoc pravému sousedu — skupině armád „Střed“. Po zničení nepřítele v těchto operacích Hlavní stan považoval za možné rozvinout aktivní útočnou činnost na balkánském směru, v Pobaltí a na dalekém severu.

Sovětské velení uskutečnilo velké množství opatření k oklamání nepřítele a dokázalo utajit před velením nepřítele své záměry. Nehledě na aktivnost průzkumu nepřítele se mu nepodařilo stanovit směr jednotlivých úderů, zjistit pravdivé zprávy o počtech a uskupení sovětských vojsk. Podle zpráv průzkumu nepřítele k 1. červnu 1944 před skupinami armád „Střed“ a „Severní Ukrajina“ bylo 181 divizí; ve skutečnosti však tam bylo soustředěno uskupení, které mělo 251 divizí. Takové zhodnocení uskupení sovětských vojsk ještě více upevnilo německé fašistické velení

v tom, že hlavní úder sovětských ozbrojených sil v létě roku 1944 bude veden na jihu, a ne ve středu sovětsko-německé fronty.

V tomto díle je odpovědně vysvětlena tvrdost a pružnost řízení ze strany Hlavního stanu vrchního velení a velitelů front. Práce objasňuje nejdůležitější charakteristické rysy těchto operací:

- rychlý průlom nepřátelské obrany,
- rozvíjení útoku ve vysokém tempu,
- rozhodné obklíčení nepřátelských uskupení, včetně obklíčení ve značné operační hloubce s jejich zničením v krátké době,
- úspěšné postupné překonávání vodních překážek,
- rychlé přenašlení úderů z jednoho směru na druhý (např. z varšavského na pobaltský směr),
- dovedné použití druhů ozbrojených sil, druhů vojsk atd.

V práci je dále ukázáno sloučení boje národů Sovětského svazu s bojem národů jiných států v jeden společný mohutný ozbrojený zápas, kterému již nemohly čelit síly fašismu. Při charakterizování sociálně politických procesů ve státech střední a jihovýchodní Evropy v druhé polovině roku 1944 autoři zvláště zdůraznili, že jednou z hlavních událostí bylo vítězství národně demokratických a socialistických revolucí. Přitom přesvědčivě ukázali, že vznik nového, lidového zřízení v podmínkách dalšího zotřívání rozporů kapitalismu byl možný v důsledku růstu revolučního zápasu pracujících pod vedením komunistických a dělnických stran a rozhodujících vítězství sovětských ozbrojených sil, která zabezpečovala osvobození národů Evropy od německofašistické poroby. Vítězství národně demokratických a socialistických revolucí v celé řadě osvobozených států zabezpečila podmínky vzniku nových lidových armád, které svou aktivní činností společně se sovětskými ozbrojenými silami přispěly k dokončení zničení fašistického Německa.

Ve druhé polovině roku 1944 se rozšířila bojová spolupráce sovětských ozbrojených sil s lidovými armádami evropských

států. Pevným politickým základem byla jednota cílů boje s hitlerovskými uchvatiteli a jejich spojenci, široká účast vlasteneckých sil v tomto boji, jejichž předvojem byly komunistické a dělnické strany. Spolupráce se rozšířila s polskými, československými a jugoslávskými vojsky, a od podzimu roku 1944 také s rumunskými a bulharskými vojsky. Byla navázána bojová spolupráce s maďarskými útvary, které koncem roku 1944 vznikaly na osvobozeném území Maďarska. Zkušenosti z bojové spolupráce bratrských národů a armád, z let války se staly základem poválečné spolupráce armád států — účastníků Varšavské smlouvy.

Ve druhé polovině roku 1944 sovětská strategie byla obohacena zkušenostmi z vedení koaliční války. Proti hitlerovské koalici spojovala z hlediska sociálně ekonomického zřízení různé státy. Nehledě na to ozbrojený zápas proti fašismu ukázal životaschopnost a účinnost spojenectví SSSR, USA a Velké Británie. V tomto období druhé světové války byla plně uskuetečňována strategická součinnost mezi ozbrojenými silami Sovětského svazu, USA a Velké Británie v průběhu vedení ozbrojeného zápasu v Evropě.

V práci je věnována značná pozornost ozbrojenému zápasu sovětských vlastenců v týlu nepřítelů jak na dočasně okupovaném sovětském území, tak i v jiných evropských státech. Na okupovaném sovětském území působil v létě roku 1944 asi 1100 partyzánských oddílů a skupin o celkovém počtu přes 180 000 osob. Téměř 150 000 ozbrojených partyzánů bojovalo na území Běloruska a Litvy, přes 12 600 osob v západních oblastech Ukrajiny a více než 10 000 v Estonsku a v západní části Kalininské oblasti. Asi 1 600 osob bojovalo v partyzánských oddílech v Karélii i Murmanské oblasti a více než 1 200 osob v Moldavsku. Sovětská vlastenci, kteří bojovali jak na vlastním území, tak i za hranicemi vlasti, měli důležitou úlohu při ničení nepřítelů. Charakteristické pro činnost partyzánů na sovětském území v druhé polovině roku 1944 bylo to, že bojovali v těsnější součinnosti v ozbrojeném zápasu s regulárními vojsky, než tomu bylo dříve.

Ve druhé části knihy věnují autoři patřičnou pozornost bojové činnosti spojenecských armád. V tomto období ozbrojené síly USA a Anglie na různých válčistích uskuetečnily řadu rozsáhlých útočných operací.

Za sedm měsíců roku 1944 vyhnaly nepřítel z území Francie, Belgie, Lucemburska, ze značné části Holandska, do-

sáhly západních hranic fašistického Německa a vážně ohrozily jeho životně důležitý rúrský průmyslový prostor. Spojenecké ozbrojené síly vedly úspěšnou bojovou činnost v prostoru Středozemního moře. Obsadily velkou část území Itálie a téměř úplně zničily německé válečné loďstvo. Podstatných úspěchů dosáhly ozbrojené

silu spojenců na Tichooceánském válčišti. Ovládly nejdůležitější japonské strategické základny na Filipínách, Nové Guinei, Mariánských, Karolinských a jiných ostrovech. Velké ztráty způsobily Japoncům v Barmě a Číně.

Při rozboru bojové činnosti na jiných frontách druhé světové války zaměřili se autoři především na analýzu normandské výsadekové operace spojenců, která svým úspěšným uskutečněním znamenala dlouho očekávané otevření druhé fronty v Evropě. Uveřejněný faktický materiál ukazuje slabost vysoce vychvalovaného Atlantického valu a nedostatečnou bojovou pohotovost německých fašistických divizí v tomto prostoru. Nedostatků protivýsadekové obrany pobřeží se ještě více prohloubily v důsledku malého množství zpráv o nepříteli, které mělo německé fašistické velení, a pouze jedné varianty způsobu organizace odrazení očekávaného vysazení.

Zveřejněné materiály umožňují objektivně zhodnotit zámysl operace, představit si rozsah připravených opatření, která řídilo spojenecké velení od konce roku 1943 až do doby vysazení. Jde o takové poučné momenty, jako organizace protiponorkové, protiminové a protivzdušné obrany výsadku, komplex opatření k zabezpečení utajení soustředění sil a prostředků, boj s průzkumem nepřítelů, a jeho klamání o době a místě vysazení výsadku. Z udaných čísel si můžeme vytvořit dokonalý obraz o poměru sil stran a rozmachu operace.

Z rozboru průběhu sražení vystupují silná a slabá místa v činnosti spojenců, nerozhodnost německého velení, které bylo přesvědčeno, že hlavní úder bude veden přes calaiský průliv. Hodnotíme-li dovedně dosažené překvapení, přesnou součinnost pozemních vojsk, letectva, válečného loďstva a vzdušných výsadekových vojsk, rychlou přepravu značného množství vojsk, bojové techniky a různého nákladu přes kanál La Manche do Normandie, autoři přesto správně spojují úspěch této operace s mohutným letním útokem sovětských ozbrojených sil, které přinutilo německé fašistické velení zasadit své hlavní zálohy na východní frontu.

Vojenskému umění spojeneckých vojsk

v dalších operacích ve Francii, Itálii, státech Asie a na ostrovech Tichého oceánu byl vlastní koalici charakter, i když sladěním úsilí bylo těžce probíjováno s imperialistickými zájmy USA a Anglie. Celková strategická situace se vytvářela příznivě ve prospěch anglických a amerických vojsk na všech válčištích. Projevovала se celkově ohromná převaha protihitlerovské koalice v silách a prostředcích, hlavní síly německých fašistických vojsk byly na sovětsko-německé frontě, značně se zaktivizovala činnost sil odporu v okupovaných státech.

Za těchto podmínek spojenci mohli postupně uskutečnit řadu útočných operací. Mezi nejdůležitější patří:

- falezská, holandská a axenská na západoevropském válčišti;
- mariánská, karolinská a filipínská námořní výsadeková operace v Tichém oceánu;
- imphalská útočná operace v Barmě.

Bez ohledu na vážné rozpory, anglo-americká strategie měla v celku sladěný a koalici charakter. V tomto období (červen—prosinec roku 1944) snažilo se spojenecké velení sladit svou činnost s průběhem boje sovětských ozbrojených sil.

Na základě dostatečného množství faktického materiálu autoři dila vytvářejí odpovídající obraz o činnosti sil odporu ve Francii, Itálii, Belgii a dalších státech a jejich úlohu při osvobozování západní Evropy od fašistické poroby. Nezamlčují ani fakta činnosti na dvě strany, kterou často vedlo spojenecké velení. Na jedné straně se snažilo koordinovat svou činnost s úsilím sil odporu, využívat výsledků jejich boje ve prospěch vlastních vojsk, avšak současně bránilo procesu demokratických přeměn v místech ustanovení orgánů lidové moci.

Po vyjití ozbrojených sil protihitlerovské koalice k hranicím Německa vznikl naléhavý problém poválečného uspořádání světa. Boji Sovětského svazu za vypracování programu pevného poválečného uspořádání světa a principů budoucí Organizace spojených národů je v knize věnováno náležité místo.

Ve třetí části knihy se autoři zabývají vojenskopolitickými, ekonomickými a vojenskými odbornými problémy.

V roce 1944 se dále upevnila vedoucí úloha komunistické strany v boji s německými fašistickými okupanty, v celém životě státu.

Autoři dílu široce ukázali různorodou činnost Komunistické strany Sovětského svazu při mobilizování úsilí sovětského lidu ke zničení nepřítelů, její boj za upevnění zahraničně politického postavení sovětského státu a za upevnění protihitlerovské koalice. Podobně vysvětlují také

práci bratrských komunistických a dělnických stran při sjednocování pokrokových sil vlastních států v zájmu zničení německých fašistických a japonských militaristických uchvatitelů.

Kapitoly, které jsou věnovány bojové činnosti sovětských vojsk, ukazují na masové hrdinství sovětských vojáků, jejich ohromnou vůli zvítězit nad nepřitelem, bezmeznou oddanost své vlasti a idejím komunistické strany. Čtenář najde velké množství příkladů hrdinství a vysokého mistrovství vojáků, důstojníků a generálů, jména talentovaných vojevůdců a velitelů, kteří vysoce dovedně řídili mohutné strategické operace.

Úspěchů sovětských vojsk bylo dosaženo díky aktivní a cílevědomé stranicko-politické práci u vojsk, řízené ÚV strany, přes Hlavní politickou správu, která měla práva oddělení Ústředního výboru.

Stranicko-politická práce v tomto období byla zaměřena na:

- zabezpečení vysokého odhodlání a nezlomné vůle vojáků zvítězit;
- boj za zvyšování bojové pohotovosti vojsk, upevnění vojenské kázně a bdělosti v podmínkách bojové činnosti za hranicemi vlasti;
- výchovu bojové družby s lidovými armádami států střední a jihovýchodní Evropy;
- výchovu vojáků v duchu proletářského internacionalismu;
- poskytování pomoci místním i státním orgánům sovětské moci k zavedení normálního života na osvobozeném území;
- spolupráci s vlasteneckými a pokrokovými silami při obnově hospodářství a demokratického života ve státech, osvobozených od fašismu Sovětskou armádou, atd.

Ve druhé polovině roku 1944 byly charakterizovány mezinárodní vztahy dalším zesílením boje všech protifašistických sil, přijetím řady důležitých rozhodnutí k problémům poválečného uspořádání světa ze strany protihitlerovské koalice, zostřením politické krize v satelitních státech hitlerovského Německa a rozpadnutím fašistického bloku v Evropě, zesílením mezinárodní izolace Německa a Japonska.

Diplomacie SSSR důsledně a cílevědomě řešila úkoly zahraničně politického zabezpečení vítězství nad společným nepřitelem, ochrany nejdůležitějších zájmů sovětského státu a rovněž zájmů pokrokových sil ostatních zemí v jejich osvobozeném boji.

Zahraněčně politická činnost USA a Anglie v závěrečném období války směřovala k tomu, aby si zabezpečily vládnoucí postavení ve světě po porážce Německa a Japonska. Vládnoucí kruhy těchto států musely počítat současně se stále rostoucím vlivem Sovětského svazu na mezinárodní politiku.

Výjimečně aktuální byly problémy poválečného uspořádání světa, vyhubení fašismu, zřízení demokratických režimů v osvobozených státech, určení osudu Německa a Japonska.

Ve druhé polovině roku 1944 pokračovaly ozbrojené síly protihitlerovské koalice v jejich zdokonalování a upevňování. Armády fašistického a militaristického bloku ztrácely nadále svou bojeschopnost. Pro bojovou činnost ozbrojených sil anti-hitlerovské koalice byl charakteristický strategický útok, jehož výsledkem bylo splnění značných vojenskopolitických cílů. Podstatnou zvláštností tohoto útoku bylo to, že byl veden na všech směrech sovětsko-německé fronty současně s útokem spojeneckých vojsk v západní Evropě.

Vydání devátého dílu, který je věnován jednomu z nejdůležitějších období druhé světové války, je novým důstojným přínosem sovětské vojenské historické vědy. Bude mít ohromný význam pro další vojenskou a vlasteneckou výchovu všech občanů, pravdivé objasňování nejdůležitějších událostí druhé světové války a kritiku buržoazních falzifikátorů dějin, kteří se snaží snižovat vítězství sovětských ozbrojených sil a přerokovat podstatu leninské zahraniční politiky sovětského státu.

СОДЕРЖАНИЕ

Полковник Йиржи Кузин, кандидат философских наук, доцент

Политичность и профессиональность – двойные стороны управления 3

Автор объясняет знакомое и постоянно действующее условие подхода к усовершенствованию деятельности, т. е. политическую и профессиональную сторону этого процесса. Указывает на необходимость политической и профессиональной зрелости в работе командиров и штабов в современных условиях строительства армии и в условиях вооруженной борьбы.

Подполковник Богумил Гниздо, кандидат философских наук, доцент

Предел войны в решении социальных антагонизмов 8

Автор разбирает проблематику роли насилия – войны в решении вопросов современного международного политического развития. Объясняет подход империалистических государств и разбирает теорию «органических войн». Далее автор разбирает отношения социалистических государств к указанной проблематике.

Подполковник Йиржи Волдан

Роль и место командиров в организации партийно – политической работы 13

Автор, исходя из требования глубокого политического влияния на все области военной жизни, разбирает основные обязанности командиров-единоначальников в использовании всех средств партийно-политической работы.

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Генерал-майор Яромир Яшек, кандидат военных наук

подполковник Йиржи Дойива, кандидат военных наук

Нейтронное ядерное оружие и защита от него 17

Авторы, исходя из доступных материалов, разбирают уничтожающие свойства этого оружия, особенно нейтронное излучение, некоторые формы и способы ведения боя с ними, ликвидацию последствий и отдельные вопросы защиты войск от нейтронного оружия.

Генерал-майор Отакар Влах, кандидат военных наук

Три генерации реактивных самолетов 25

Автор разбирает развитие авиации в первой и во второй мировой войне. Указывает на три генерации реактивных самолетов и их боевое применение. Далее он разбирает отдельные генерации реактивных самолетов, определенный этап развития, их характеристику, применяемые типы самолетов, а также их влияние на способы боевого применения авиации в целом.

Подполковник Яромир Ланк, кандидат военных наук, доцент

Управление артиллерийской дивизией 31

Автор разбирает основные принципы боевого применения артиллерийской дивизии в современном бою и операции, управление этой дивизией, а исходя из этого, указывает на возможности разнообразного использования штаба соединения, которое было придано для усиления общевойсковой армии.

Подполковник Ярослав Бурсик

Крылатые ракеты 38

Автор в первой части разбирает характеристику, способы и некоторые данные крылатых ракет. Во второй части рассматривает использование указанных средств противником, возможности их обнаружения нашими средствами, оповещение войск, а также способы их уничтожения.

Подполковник Далибор Сатек, кандидат военных наук

Инженерная оценка дорог 46

Автор разбирает формы и способы оценки пропускной способности дорог, которая влияет на определение скорости движения, а тем самым и на пропускную способность отдельных частей дорог. Подчеркивает взаимозависимость скорости движения с техническими параметрами дорог.

Подполковник Мирослав Шмейкал, кандидат военных наук

Некоторые вопросы восстановления управления и связи после применения ОМП противника 49

Автор статьи разбирает две основные проблемы в области восстановления управления и связи, а именно особенности защиты сил и средств связи и восстановление управления и связи после применения ядерного оружия.

Полковник Зденек Страка, кандидат военных наук
полковник Франтишек Сухи, кандидат военных наук

Временные перегрузочные районы 54

Авторы, исходя из значения железнодорожного транспорта в области снабжения войск в современных операциях, разбирают цели и задачи временных перегрузочных районов, значение автомобильного транспорта в этом районе, трубопроводного, а также воздушного транспорта, особенно использование вертолетов.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

Живучесть танков в бою и операции 59

Развитие средств танко-технического обеспечения 65

ИНФОРМАЦИИ

История второй мировой войны 1939—1945 69

(Том девятый — «Освобождение территории СССР и европейских стран. Война на Тихом океане и в Азии»). Статья информирует читателей о двенадцатитомном труде, в котором авторы разбирают ход вооруженной борьбы и другие важнейшие события на всех ТВД второй мировой войны с июня по декабрь 1944 года.